

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT

MAGISTRSKA NALOGA

ANJA KOFOL

2017

MAGISTRSKA NALOGA

ANJA KOFOL

KOPER, 2017

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT

Magistrska naloga

**ZAPOSLOVANJE ODVISNIKOV OD DROG V
SOCIALNIH PODJETJIH**

Anja Kofol

Koper, 2017

Mentor: doc.dr. Jana Hojnik

POVZETEK

Magistrska naloga proučuje področje socialnega podjetništva in njegove značilnosti na primeru dveh intervjujev ter analize sekundarnih virov dveh socialnih podjetij v dveh izbranih državah (Sloveniji in Italiji). V zadnjih letih postajajo socialna podjetja vse pomembnejša oblika podjetništva, saj ponujajo inovativno zaposlovanje tudi najbolj ranljivim ciljnim skupinam na trgu dela. Namen magistrske naloge je predvsem pridobiti poglobljen vpogled v brezposelnost bivših odvisnikov od drog in možnost njihovega zaposlovanja v socialnih podjetjih. Vsak odvisnik od drog ima možnost priključiti se programu reintegracije, ki jim nudi nastanitev, izobraževanje in zaposlitev ter jim tako omogoča ponovno vključitev v družbo. Rezultati raziskave kažejo, da jim največjo težavo predstavlja pridobitev zaposlitve. Oviro predstavlja tudi pomanjkanje centrov, kjer bi se lahko bivši odvisniki od drog izobraževali in usposabljali za nadaljnjo zaposlitev.

Ključne besede: socialno podjetništvo, bivši odvisniki od drog, programi reintegracije, brezposelnost, ranljive ciljne skupine.

SUMMARY

Master's thesis examines the field of social entrepreneurship and its characteristics on the basis of two questionnaires and secondary source analysis of social enterprises in the two selected countries (Slovenia and Italy). In recent years social enterprises have become an increasingly important form of entrepreneurship by offering innovative employment options which target also the most vulnerable group in the labour market. The purpose of the master's thesis is mainly focused on gaining deeper insights concerning unemployment of the former drug addicts and the possibility of their employment in social enterprises. Every drug addict has the possibility to go through a reintegration program that provides them with housing, education and employment to enable them to reintegrate into society. The results of our research show that their greatest problem is getting a job. The obstacle is the lack of centres where the former drug addicts can be educated and trained for future employment.

Keywords: social entrepreneurship, former drug addicts, social reintegration, unemployment, vulnerable groups.

UDK: 005.953:613.8(043.2)

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici doc. dr. Jani Hojnik za pomoč pri oblikovanju magistrske naloge, za prijaznost in čas, ki mi ga je namenila. Posebej se zahvaljujem svojemu partnerju in svoji družini za spodbudo, pomoč in razumevanje. Zahvala gre tudi ga. Darji Bertok za lektoriranje, dr. Milanu Kreku za pomoč in nasvete ter obema intervjuvancema, g. Gregorju Tomšetu in ga. Monici Barzanti.

VSEBINA

1	Uvod.....	1
1.1	Opredeitev obravnavanega problema in teoretična izhodišča	1
1.2	Namen in cilji raziskave ter raziskovalna vprašanja.....	3
1.3	Predvidene metode raziskovanja za doseganje ciljev naloge.....	5
1.4	Predvidene omejitve in predpostavke pri obravnavanju problema	6
2	Opredeitev pojma socialno podjetništvo	7
2.1	Razmerje med socialnim podjetništvom in socialno ekonomijo	7
2.2	Značilnosti socialnega podjetništva	9
2.2.1	Definicija pojmov	9
2.2.2	Vrste socialnih podjetij	11
2.2.3	Področja socialnega podjetništva.....	13
2.3	Zgodovina socialnega podjetništva.....	14
3	Primerjava socialnega podjetništva v Sloveniji in Republiki Italiji	16
3.1	Podobnosti in razlike pri pojmovanju in razvoju socialnega podjetništva.....	16
3.2	Pravna ureditev socialnega podjetništva	18
3.3	Ciljne skupine socialnega podjetništva	20
3.4	Področja delovanja socialnih podjetij	21
4	Ranljive ciljne skupine	23
4.1	Opredeitev in značilnosti ranljivih ciljnih skupin.....	23
4.2	Vrste ranljivih skupin	24
4.2.1	Invalidi.....	24
4.2.2	Dolgotrajno brezposelne osebe,.....	25
4.2.3	Iskalci prve zaposlitve	25
4.2.4	Težje zaposljive osebe	26
5	Reintegracija bivših odvisnikov drog	32
5.1	Programi reintegracije.....	32
5.1.1	Terapevtski del.....	33
5.1.2	Nastanitev	34
5.1.3	Usposabljanje in izobraževanje	35
5.1.4	Pridobitev ustrezne zaposlitve	36
6	Zaposlitev	37
6.1	Definicija brezposelnosti.....	37
6.2	Diskriminacija brezposelnih na trgu dela.....	38
6.3	Zaposlovanje bivših odvisnikov od drog	39
6.4	Ukrepi za zmanjšanje brezposelnosti bivših uporabnikov drog.....	40
7	Metodologija	43
8	Raziskava o zaposlovanju ranljivih skupin v socialnih podjetjih	45
8.1	Predstavitev socialnih podjetij	45
8.1.1	Fundacija Vincenca Drakslerja za odvisnike	45

8.1.2 Skupnost San Patrignano	48
9 Ugotovitve raziskave	50
10 Sklep.....	59
10.1 Omejitve raziskave.....	63
10.2 Priporočila za nadaljnje raziskovanje	64
10.3 Prispevek k stroki.....	64
Literatura	67
Viri.....	70
Priloge.....	77

SLIKE

Slika 1: Umestitev socialnega podjetništva.....	8
---	---

PREGLEDNICE

Preglednica 1: Definicije socialnega podjetništva	10
---	----

KRAJŠAVE

GEM	Global Entrepreneurship Monitor
ILO	International Labour Organization (Mednarodna organizacija dela)
MDDSZ	Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti
MDDSZ	Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti
MGRT	Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo
NIJZ	Nacionalni inštitut za javno zdravje
ReNPPD14-20	Resolucija o Nacionalnem programu na področju prepovedanih drog 2014-2020
ŠENT	Slovensko združenje za duševno zdravje
WISE	Work Integration Social Enterprise
ZInvO	Zakon o invalidskih organizacijah
ZRSZ	Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje
ZsocP	Zakon o socialnem podjetništvu
ZUTD	Zakon o urejanju trga dela
ZZad	Zakon o zadrugah
ZZRZI	Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov

1 UVOD

Socialno podjetništvo se počasi razvija tudi v Sloveniji. Predstavlja zelo učinkovit način reševanja brezposelnosti, še prav posebno v času gospodarske krize. Zaposlitev nudi tudi ranljivim ciljnim skupinam ljudi, ki so zaradi svojih težav in načina življenja odmaknjeni na sam rob družbe. V magistrski nalogi se omejujemo predvsem na bivše odvisnike od drog in na njihovo zaposlovanje. V uvodnem delu predstavimo opredelitev obravnavanega problema in teoretična izhodišča, namen in cilje raziskave ter raziskovalna vprašanja, predvidene metode raziskovanja in predvidene omejitve ter predpostavke pri obravnavanju problema.

1.1 Opredelitev obravnavanega problema in teoretična izhodišča

Vse od leta 2008 dalje se zaradi dolgotrajnosti gospodarske krize pojavljajo neugodne makroekonomske razmere in razmere na trgu delovne sile. Opazimo lahko visoko stopnjo brezposelnosti in manj razpoložljivega dohodka v gospodinjstvih (Trbanc 2015, 7). Statistični podatki Eurostata (2016) kažejo, da je še prav posebno vidno poslabšanje leta 2013, ko se je stopnja brezposelnosti povečala na 10,9 odstotkov. V Evropski uniji je bilo takrat brezposelnih 12,5 milijona oseb, kar je predstavljalo 5 odstotkov aktivnega prebivalstva (Evropska komisija 2015, 1-2). Po letu 2013 se je začela stopnja brezposelnosti zmanjševati, zato le-ta trenutno znaša okoli 8,4 odstotkov (Eurostat 2016). Ne glede na pravkar navedeno se veliko število ljudi zaradi brezposelnosti srečuje z revščino in socialno izključenostjo, ki mnogokrat vodi tudi v kriminal, alkoholizem, psihična obolenja in podobno (Dobaj 2016, 4). Dejstvo je, da so najbolj izpostavljene ravno ranljive skupine¹ ljudi, ki so zaradi svojih specifičnih lastnosti potisnjeni na sam rob družbe. Zakon o socialnem podjetništvu (ZSocP, Uradni list RS, št. 20/11, 90/14-ZDU-1) v šestem členu uvršča med prikrajšane oziroma ranljive ciljne skupine naslednje skupine prebivalstva, in sicer invalidne osebe in osebe s posebnimi potrebami, dolgotrajno brezposelne osebe, iskalce prve zaposlitve in težje zaposljive osebe (brezposelne osebe nad 55 let, pripadnike romske skupnosti, mladoletnike brez zaključenega osnovnega ali nižjega poklicnega izobraževanja, odvisnike od drog in alkohola ter brezdomce).

Zakon o invalidskih organizacijah (ZInvO, Uradni list RS, št. 108/02, 61/06-ZDru-1) v petem členu opredeljuje invalida kot »posameznika, ki zaradi pridobljenih okvar in oviranosti, ki jo pogojuje oziroma ustvarja fizično in družbeno okolje, ne more sam delno ali v celoti zadovoljevati potreb osebnega, družinskega in družbenega življenja v okolju, v katerem živi«.

¹ Trbanc idr. (2003, 5) opredeljujejo ranljive skupine kot tiste skupine ljudi, pri katerih se prepletajo različne vrste prikrajšanosti, kot so finančna, izobrazbena, zaposlitvena in stanovanjska prikrajšanost. Gre za skupine ljudi, ki so zaradi življenjskih okoliščin manj fleksibilne pri hitrem odzivanju na nenadne spremembe, ki jih prinaša sodobna družba.

Pogosto se zgodi, da se delodajalci ne odločajo za njihovo zaposlovanje zaradi prepričanja, da so invalidi premalo sposobni, prilagodljivi in učinkoviti za uspešno opravljanje dela (Drobnič 2002, 439). Enako velja za iskalce prve zaposlitve, saj jim delovne izkušnje predstavljajo največjo težavo. Na trg dela vstopajo z različnim teoretičnim znanjem in neformalnimi delovnimi izkušnjami, ki so jih pridobili preko študentskega dela. Obenem pa delodajalci od njih zahtevajo uradne delovne izkušnje, ki pa jih omenjeni nimajo ali jim jih primanjkuje (Avsec idr. 2007, 36). Prav tako v skupino težje zaposljivih oseb spadajo brezdomci, Romi, odvisniki od drog, odvisniki od alkohola, nekdanji zaporniki, begunci itd. Take skupine ljudi niso težje zaposljive na trgu dela, ker bi bili slabi delavci ali ker naj ne bi bili dovolj zanesljivi ter motivirani, v glavni meri gre namreč za družbene predsodke (Greif 2009, 35).

Laissani (2009, 3) meni, da je vsem zgoraj omenjenim ranljivim skupinam ljudi skupno tudi to, da so zaradi številnih prepletenih dejavnikov odrinjeni iz vsakdanjega družbenega delovanja. Zaradi svojih lastnosti, načina življenja in življenjskih okoliščin so običajno v slabem socialnem in ekonomskem položaju. Poleg tega so tudi pogosto diskriminirani na trgu delovne sile.

Raziskave javnega mnenja (Eurobarometer 2016a) kažejo na to, da je ne glede na vse zgoraj podano ravno brezposelnost tisti dejavnik, ki še vedno ostaja med najpomembnejšimi dejavniki, ki botrujejo k socialni izključenosti. Dejstvo je, da se vsak človek, ki nima zaposlitve, počuti nemočnega, manjvrednega, nekonkurenčnega in lahko bi rekli celo zavrnjenega s strani celotne družbe. Prav posebno pa omenjeno velja za bivše odvisnike od drog, ki se zaradi svoje preteklosti počutijo toliko bolj ranljive in občutljive. Velikokrat se zgodi, da so zaradi različnih stereotipov in predsodkov prikrajšani ali celo zapostavljeni (Greif 2009, 34).

Ugotovljeno je, da delodajalci niso ravno naklonjeni k zaposlovanju bivših odvisnikov zaradi pomislekov o zanesljivosti in poštenosti takih oseb, o njihovi prilagodljivosti, motiviranosti in pripravljenosti na izobraževanje in usposabljanje. Oviro pri zaposlovanju predstavlja tudi nizka stopnja izobrazbe, pomanjkanje formalnih znanj in slabo telesno ali duševno zdravje (Spencer idr. 2008, 16-17). Običajno se omenjeni zaposlijo na slabo plačanih delovnih mestih, pogosto gre za fizično dokaj zahtevno, težko in neprivlačno delo (Spencer idr. 2008, 17).

Glede na zgoraj opisane težave zaposlovanja ranljivih skupin (predvsem odvisnikov od drog) lahko poudarimo, da ravno socialno podjetništvo prinaša tiste pozitivne spremembe, ki pomagajo pri reševanju družbenih in okoljskih težav, ter obenem omogočajo trajnostno usmerjeno in uspešnejšo prihodnost za celotno družbo (British Council 2014, 2).

Socialno podjetništvo je zelo širok pojem in si ga vsak od avtorjev drugače razlaga. MacMillan (2003, 1) pravi sledeče: »Socialno podjetništvo je proces, pri katerem ustanovitev novega podjetja povečuje socialno bogastvo in s tem koristi tako družbi kot tudi podjetniku.

Pri tem gre za ustvarjanje novih delovnih mest, povečanje produktivnosti, nacionalne konkurenčnosti in boljšo kvaliteto življenja.«

Evropska Komisija (2016b) ugotavlja, da se v Evropski uniji v zadnjih nekaj letih povečuje število socialnih podjetij. V študiji GEM (Global Entrepreneurship Monitor 2015) so ugotovili, da je možno v kar 58 državah sveta zaslediti socialno podjetništvo. Zahodna Evropa, Avstralija in ZDA so države z najvišjo socialno podporo in institucionalnim razvojem, zato je tam prisotnih veliko socialnih podjetij (Bosma idr. 2015, 9-13). Socialna podjetja so pokazala tudi priložnost za ohranitev delovnih mest v času gospodarske krize. V Republiki Italiji se je med letoma 2008 in 2014 število zaposlenih v zadrugah povečalo s 340.000 na 407.000. Prav tako se je v Belgiji zaposlenost v javnem in zasebnem sektorju zmanjšala v tem obdobju, zaposlitev v socialnih podjetjih pa močno povečala (za več kot 11 odstotkov). Enako velja za Bruselj, kjer se je število socialnih podjetij povečalo za kar 25 odstotkov (Evropska Komisija 2016b). V Sloveniji velja socialno podjetništvo še vedno za mlado področje, ki pa je pridobilo močno podporo s strani Evropske unije (Krinickyte 2017). Število socialnih podjetij v Sloveniji iz leta v leto narašča (MGRT 2017).

Kot primer dobre prakse lahko najprej omenimo organizacije WISE (Work Integration Social Enterprise), ki delujejo kot oblika socialnega podjetništva v državah Evrope. Njihovo poslanstvo je usmerjeno predvsem v zaposlovanje ranljivih skupin, ki so najbolj oddaljene od trga dela. Brezposelnim nudijo izobraževanja in usposabljanja za izboljšanje ključnih spretnosti in sposobnosti, socialno podporo ter zaposlitev (Inwork, European project 2014). Evropa je razvila različne oblike WISE podjetij, in sicer v Republiki Italiji, na Švedskem in v Španiji, kjer obstajajo tako imenovane socialne kooperative, na Irskem gre za združenja, ki ponujajo stalne in tržne zaposlitve, v Združenem kraljestvu pa so to prostovoljne organizacije (MDDSZ 2014, 13). Socialna podjetja, ki se še prav posebno ukvarjajo z zaposlovanjem bivših odvisnikov od drog, lahko najdemo tudi v Nemčiji, Španiji, Latviji in drugod. Omenjenim uporabnikom so na razpolago začasne zaposlitve, kot so gospodinjska opravila, ekološko kmetovanje, mizarska opravila, delo v restavracijah in hotelih (Sumnall in Brotherhood 2012).

1.2 Namen in cilji raziskave ter raziskovalna vprašanja

Trbanc idr. (2003, 27-28) pojasnjujejo, da je na seznamih Centov za socialno delo v Sloveniji v obravnavi veliko bivših odvisnikov od drog. Ti so večinoma brez zaposlitve ali pa opravljajo le priložnostna dela. Vzrok za brezposelnost teh oseb je njihova nizka izobrazba, nekateri med njimi je sploh nimajo. Zatorej se tudi delodajalci pri izbiri kandidata za zaposlitev zaradi predsodkov raje ne odločajo za zaposlovanje takih oseb.

Dejstvo je, da za delodajalce obstaja določeno tveganje ob zaposlitvi bivših odvisnikov od drog, ker se bojijo, da bi očrnili ugled podjetja in spravili ostale zaposlene v težave (Spencer idr. 2008, 66).

Vučak (2000, 45-50) navaja nekaj razlogov, na podlagi katerih se odvisniki od drog odločajo za zaposlitev. Glavni razlog je nedvomno zaslužek, ki jim omogoča pokriti stroške, nakup osnovnih sredstev, socialno varnost in prav tako tudi nakup droge. Po drugi strani pa se nekateri odvisniki od drog ne odločajo za zaposlitev, ker menijo, da lahko s svojimi nezakonitimi posli zaslužijo več, kot če bi bili zaposleni.

Namen magistrske naloge je pridobiti poglobljen vpogled v brezposelnost bivših odvisnikov od drog in možnost njihovega zaposlovanja v socialnih podjetjih. Omejujemo se na socialni podjetji v Sloveniji in Republiki Italiji, ki zaposlujeta bivše odvisnike drog. V teoretičnem delu opredelimo pojem socialnega podjetništva in ranljivih skupin. Nato naredimo primerjavo med socialnim podjetništvom v Sloveniji in Republiki Italiji, ne nazadnje pa opišemo programe reintegracije in zaposlovanja bivših odvisnikov od drog. V empiričnem delu s pomočjo dveh intervjujev ter analize sekundarnih virov dveh socialnih podjetij izvedemo raziskavo o zaposlovanju bivših odvisnikov od drog v socialnih podjetjih, odgovorimo na raziskovalna vprašanja in nato na podlagi ugotovitev oblikujemo priporočila za prakso.

V skladu s predhodno omenjenim namenom magistrske naloge so glavni cilji magistrske naloge naslednji:

- s pomočjo razpoložljive znanstvene in strokovne literature preučiti domačo in tujo literaturo s področja socialnega podjetništva,
- opredeliti pojem socialnega podjetništva,
- s pomočjo razpoložljive znanstvene in strokovne literature preučiti temo reintegracije in zaposlovanja bivših odvisnikov od drog,
- na podlagi dveh intervjujev ter analize sekundarnih virov (socialnega podjetja v Sloveniji in socialnega podjetja v Republiki Italiji) ugotoviti, kakšne so možnosti zaposlovanja bivših odvisnikov od drog v socialnih podjetjih,
- s pomočjo dveh intervjujev ter analize sekundarnih virov preučiti socialno podjetje v Sloveniji, ki zaposluje bivše odvisnike od drog, in ga primerjati s socialnim podjetjem v Republiki Italiji, ki se ukvarja z enako dejavnostjo,
- pridobiti informacije in vpogled v tematiko, ki opredeljuje vrsto težav, s kakšnimi se sooča socialno podjetje pri zaposlovanju te dotične, ranljive skupine (bivši odvisniki od drog), in

- na podlagi ugotovitev oblikovati priporočila za prakso.

Glede na naravo magistrske naloge, ki temelji na analizi sekundarnih virov, smo si v sklopu raziskave zastavili naslednja raziskovalna vprašanja:

- Kakšne so možnosti zaposlovanja bivših odvisnikov od drog v obravnavanih socialnih podjetjih v Sloveniji in Republiki Italiji?
- Katere omejitve so najpogosteje prisotne pri zaposlovanju bivših odvisnikov od drog?
- Katere ukrepe bi morala država sprejeti, da bi zmanjšala brezposelnost bivših odvisnikov od drog?

1.3 Predvidene metode raziskovanja za doseganje ciljev naloge

Magistrska naloga je sestavljena iz dveh delov, in sicer iz teoretičnega in empiričnega dela. V njej uporabljamo več znanstvenih metod proučevanja. V teoretičnem delu magistrske naloge uporabimo metodo deskripcije, s katero opredelimo pojme, opišemo teorijo in različna ugotovljena dejstva s področja socialnega podjetništva. Nadalje iz ustrezne strokovne literature povzamemo stališča, študije in raziskave drugih avtorjev v zvezi z raziskovalnim problemom. S pomočjo dveh intervjujev ter analize sekundarnih virov primerjamo in ugotavljamo razlike med socialnim podjetništvom v Sloveniji in Republiki Italiji. S socialnim podjetjem v Sloveniji opravimo intervju na sedežu podjetja, medtem ko za socialno podjetje iz Republike Italije pridobimo podatke preko elektronske pošte, virov in informacij, dostopnih na spletu. Za zaključek na osnovi ugotovljenega povzamemo pomembne ugotovitve in na podlagi le-teh podamo predloge za zaposlovanje bivših odvisnikov od drog.

V empiričnem delu pridobimo podatke s pomočjo dveh intervjujev ter analize sekundarnih virov dveh podjetij. Intervjuja, kot je bilo zgoraj predhodno omenjeno, sta bila opravljena v dveh socialnih podjetjih (v enem podjetju v Sloveniji, v enem pa v Republiki Italiji). Prvo podjetje, o čemer je govora, je socialno podjetje Fundacija Vincenca Drakslerja za odvisnike v Kranju, in drugo je socialno podjetje San Patrignano, ki se nahaja blizu Riminija v Republiki Italiji. Obravnava socialnih podjetij iz dveh držav nam omogoča primerjavo tematike zaposlovanja in reintegracijo bivših odvisnikov od drog v socialnih podjetjih glede na raznolikost dveh držav. Pridobljene podatke analiziramo in interpretiramo glede na ugotovitve prejšnjih raziskav. Na koncu izvedemo še primerjavo odgovorov obeh podjetij.

1.4 Predvidene omejitve in predpostavke pri obravnavanju problema

Omejitve:

Vsako raziskovanje, ki ga analiziramo, prinese določene omejitve pri pridobivanju realnih pokazateljev stanja, ki ga želimo raziskati. Naša raziskava je omejena na dve socialni podjetji, ki se ukvarjata z bivšimi odvisniki od drog. Omejitev pri zbiranju primarnih podatkov se lahko izkaže pri kakovosti pridobljenih podatkov z intervjuji, ki je odvisna od načina izvedbe intervjuja, zaupanja in pripravljenosti za sodelovanje. Da to omejitev delno presežemo, si pomagamo tudi s podatki, ki jih lahko pridobimo na spletnih straneh obeh socialnih podjetij. Pri empiričnem proučevanju socialnega podjetništva se omejimo na primerjavo socialnih podjetij v dveh okoljih, in sicer v Sloveniji in Republiki Italiji. Posledično so lahko prisotne tudi jezikovne ovire pri sporazumevanju z italijanskim podjetjem, kar lahko omeji kakovost zbranih podatkov. Med omejitvami velja izpostaviti tudi to, da obravnavamo le dve socialni podjetji, kar pomeni, da ne moremo naših ugotovitev posplošiti niti za Slovenijo, niti za Republiko Italijo. Ne glede na zgornje omejitve nudimo poglobljeno razumevanje zaposlovanja bivših odvisnikov od drog na primeru teh dveh podjetij.

Predpostavke:

- Predpostavljamo, da bomo našli dovolj strokovne in znanstvene literature, da bomo obravnavano tematiko lahko ustrezno predstavili/obravnali.
- Predpostavljamo, da bodo povzeti podatki in analize iz drugih virov zanesljivi, sodobni in verodostojni.
- Predpostavljamo, da bodo intervjuvanci pripravljene odgovoriti na zastavljena vprašanja in da bodo podali resnične odgovore.
- Predpostavljamo, da bomo na podlagi intervjujev dveh socialnih podjetij ter analizo sekundarnih virov pridobili dovolj vpogleda v obravnavano tematiko, da bomo lahko predlagali ukrepe za zaposlovanje bivših odvisnikov od drog in nadaljnje smernice za raziskovanje.

2 OPREDELITEV POJMA SOCIALNO PODJETNIŠTVO

Na začetku poglavja se usmerjamo predvsem na razmerje med socialnim podjetništvom in socialno ekonomijo. V začetku opisujemo povezavo med pojmom. V nadaljevanju poglavja navajamo nekaj splošnih značilnosti socialnega podjetništva in njegovo zgodovino. Sledi podroben opis določenega števila definicij socialnega podjetništva, ki si jih vsak avtor drugače razlaga. Nato opisujemo razliko med dvema vrstama socialnih podjetij in naštejemo področja njihovega delovanja.

2.1 Razmerje med socialnim podjetništvom in socialno ekonomijo

Enotna definicija socialne ekonomije ne obstaja, zato v današnjih časih velikokrat napačno razumemo njeno delovanje. Lahko pa rečemo, da so vsem skupnim definicijam skupna načela, ki so se izoblikovala v Listini principov socialne ekonomije. Nekatera izmed teh načel so (Chaves in Monzon 2007 v Zidar in Rihter 2010, 67):

- dajanje prednosti posameznikom in socialnim ciljem pred kapitalom,
- prostovoljno članstvo,
- demokratično vodenje in nadzor s strani članov,
- kombiniranje interesov članov in uporabnikov ter splošnih interesov,
- varstvo principov solidarnosti in odgovornosti,
- neodvisnost od javnih avtoritet in
- uporaba presežkov prihodkov za namen doseganja ciljev trajnostnega razvoja ter razvoja storitev v splošnem interesu.

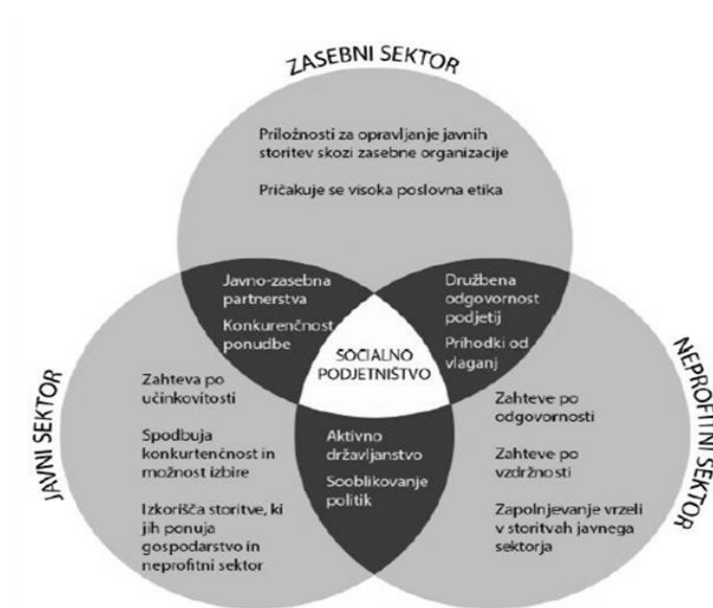
Po mnenju Veselove (2010, 22) se je začel izraz socialna ekonomija² pojavljati že v 19. stoletju v Angliji kot odgovor na takratne krizne razmere in izkoriščanje delavskega razreda v času industrijske revolucije.

Da bi našli ustreznost, so bile oblikovane tri večje smeri, ki so bile ključnega pomena za nastanek socialne ekonomije. Prva smer je bila utopični socializem, ki se je zavzemal predvsem za skupno lastnino in ustvarjanje boljših pogojev za pravičnejšo družbo. Naslednja smer se je imenovala katoliški socializem, čigar glavna naloga je bila boj proti diskriminaciji oziroma izločitvi posameznika iz družbe. Tretja smer pa je bilo tako imenovano »liberalno

² Izraz socialna ekonomija izhaja iz angleškega jezika social economy.

gibanje«, ki se je zavzemalo za ekonomsko svobodo ter samostojno odločanje o razvoju gospodarstva (Moulaert in Ailene 2005).

Radej (2010, 45) socialno ekonomijo predstavlja kot preklado, ki sloni na treh stebrih oziroma ki izhaja iz presekov treh glavnih kategorij, in sicer gospodarske, socialne in avtonomne. Vsak izmed omenjenih stebrov sam zase ne more proizvajati učinkov socialne ekonomije, zato se med seboj povezujejo. Pri opredelitvi socialne ekonomije sta pomembna tako gospodarski kot socialni steber. Gospodarski steber se poleg dobička nanaša tudi na ustrezno izbiro in uporabo različnih pravil v gospodarstvu, ki pripomore k upravljanju različnih vrst bogastev. Socialni steber pa je namenjen njihovemu pospeševanju in povezovanju za namene doseganja boljših socialnih učinkov (Radej 2010, 44-46).

Slika 1: Umestitev socialnega podjetništva

Vir: Mesojedec idr. Socialno podjetništvo 2012.

Kot je razvidno iz slike 1, predstavlja socialno podjetništvo ožjo obliko socialne ekonomije. Evropska komisija znotraj pojavnih oblik socialne ekonomije umešča socialna podjetja v presek med javni, zasebni in neprofitni sektor. Pri javnem sektorju je osnova delovanja javno, skupno dobro, torej ustvarjanje dobrin javnega skupnega dobra, pri zasebnem sektorju pa je osnova ustvarjanje dobička. Glavna naloga socialnih podjetij je zasledovanje tako socialnih kot okoljskih ciljev. Podjetja upravljajo tako deležniki kot zaposleni. Dobičke, ki jih ustvarijo, namenjajo predvsem za lasten razvoj ali razvoj širše skupnosti (Kovač 2010, 13).

2.2 Značilnosti socialnega podjetništva

Pojem socialnega podjetništva je novejšega izvora in predstavlja samo eno izmed oblik socialne ekonomije, in sicer šlo naj bi za socialna podjetja. Slednja skušajo z motivacijo uspešno reševati družbene težave v ožji ali širši skupnosti. Njihova glavna lastnost ni doseganje visokih dobičkov, temveč biti gonilna sila pri ustanavljanju in delovanju podjetij. V svojem poslanstvu v veliki meri nadomeščajo funkcijo države, zato od nje pričakujejo, da bo vzpostavila podporno okolje, kjer bodo lahko socialna podjetja neomejeno delovala v korist družbe. V zadnjih nekaj letih narašča tudi zanimanje za drugačne oblike delovanja socialnih podjetij, ki bi urejala težave predvsem na ekonomskem, socialnem, demografskem in okoljskem področju (Kovač 2010, 11-12).

Branco idr. (2004, 23) navajajo, da sta kultura in zgodovina najpomembnejša dejavnika, ki določata značilnosti socialnega podjetništva v vsaki izmed evropskih držav. V nekaterih primerih uporabljajo »zagonske« instrumente, kot so fiskalna podpora in humanitarna pomoč, v drugih primerih pa so deležni pomoči s tako imenovanimi »mehkimi« instrumenti podpore, med katere sodijo razna izobraževanja in usposabljanja za zaposlene, davčne ter druge podporne olajšave.

Med socialnim in klasičnim podjetništvom obstajajo razlike predvsem v namenu, ponudbi in načinu zaposlovanja. Pri klasičnem podjetništvu je glavni namen ustvarjanje dobička, socialno podjetništvo pa daje prednost rasti socialnega kapitala in zagotavljanju družbenega blagostanja (Slapnik 2010, 14).

2.2.1 Definicija pojmov

Različni pristopi zgodovinskih, jezikovnih in kulturnih raznolikosti posameznih evropskih držav so pripeljali do tega, da imamo danes različne definicije socialnega podjetništva. Nekateri mu pravijo skupnostno podjetništvo, solidarnostno gospodarstvo, družbeno podjetništvo, socialna ekonomija, tretji sektor, nevladne organizacije in podobno. Ne glede na vsa zgoraj našeta pojmovanja gre za enako dejavnost, ki poteka v različnih pravnih oblikah (Mesojedec idr. 2012, 17-18). Tako v Republiki Italiji uporabljajo izraz socialne kooperative, v Belgiji so to podjetja s socialnimi cilji, v Franciji pa nove kooperative s kolektivnimi interesi (Branco idr. 2004, 6).

V Sloveniji pa gre za socialna podjetja, ki predstavljajo družbeno-ekonomsko dejavnost, ki ponuja podporno okolje za vključevanje ranljivih ciljnih skupin v delovno in družbeno okolje. Namenjena je predvsem tistim osebam, ki jim primanjkuje izkušenj, sposobnosti in znanja za normalno delovanje v družbi. Skratka, namenjene so vsem tistim, ki niso sposobni sami neodvisno in samostojno živeti. Udejanjajo načela enakovrednosti, enakopravnosti in spoštovanja človekovih pravic (Branco idr. 2004, 32).

Abu-Saifan (2012) meni, da pojem socialnega podjetništva ostaja nejasen, nepopoln in brez jasnih teoretičnih okvirjev. Pomanjkanje enotne definicije socialnega podjetništva po njegovem mnenju predstavlja oviro v okviru raziskav in na področju postavljanja vprašanj o tem, katere socialne dejavnosti dejansko sodijo med socialno podjetništvo.

Definicij socialnega podjetništva je veliko. Vsak izmed avtorjev drugače opredeljuje pojem socialnega podjetništva. V preglednici 1 bomo predstavili le nekatere izmed številnih definicij. Preglednica 1: Definicije socialnega podjetništva

Avtor	Definicija socialnega podjetništva
James E. Austin (2006)	»Socialno podjetništvo je inovativna družbena vrednota, ki ustvarja aktivnosti, ki se lahko pojavljajo tako znotraj kakor tudi med neprofitnim, privatnim in javnim sektorjem.«
Albert Hyunbae Cho (2006)	»/.../ predstavlja skupek institucionalnih praks, ki zajemajo prizadevanje za finančne cilje z uporabo in širjenjem temeljnih vrednot.«
Jeffrey Robinson (2006)	»/.../ jaz definiram socialno podjetništvo kot proces, ki vključuje: opredelitev posebnih družbenih problemov in posebnih rešitev... za njegovo reševanje; oceno socialnega vpliva, poslovni model ter trajnost podjetja; in vzpostavitev orientiranosti k socialnemu poslanstvu za podjetja, usmerjena k ustvarjanju dobička, ali za podjetniško usmerjene neprofitne organizacije, ki zasledujejo dvojno (ali trojno) bistvo.«
Johanna Mair in Ernesto Noboa (2006)	»/.../ mi definiramo socialno podjetništvo kot inovativno uporabo kombinacij sredstev za ustvarjanje priložnosti, katerih cilj je ustanovitev organizacije in/ ali praks, ki ustvarjajo in ohranjajo družbeno korist.«

Vir: Mair, Hockerts in Robinson 2006, 4-5.

ZSocP v prvem odstavku 3. člena opredeljuje socialno podjetništvo kot »trajno opravljanje dejavnosti socialnega podjetništva ali trajno opravljanje drugih dejavnosti pod posebnimi pogoji zaposlovanja, s proizvodnjo in prodajo proizvodov ali opravljanjem storitev na trgu, pri čemer ustvarjanje dobička ni izključni niti glavni cilj opravljanja dejavnosti«.

Socialno podjetništvo mora vključevati tri ključna merila, kamor nedvomno sodi podjetniški duh, javno koristen namen in neprofitna dejavnost (Slapnik 2010, 16 po Study on Practices and Policies in the Social Enterprise Sector in Europe, Final report, 2007).

Ne glede na vse zgoraj podano ostaja dejstvo, da skupno sprejeta definicija socialnega podjetništva ne obstaja. Prevladuje le splošno mnenje, da gre za avtonomne, podjetniško naravnane organizacije, ki zagotavljajo blago in storitve na čim bolj inovativen način. Pri vsem tem temeljijo tudi na solidarnosti do svojih članov in dobička ne delijo med svoje zaposlene, ampak ga ponovno investirajo v podjetje (Kovač 2008, 16).

Avtorja Mair in Marti (2006) pravita, da socialno podjetništvo v najbolj splošnem merilu opredelimo »kot proces, ki vključuje inovativno rabo in kombiniranje razpoložljivih virov z namenom izkoriščanja priložnosti za spodbujanje družbenih sprememb in zadovoljevanje družbenih potreb«.

Definicija Evropske komisije opredeljuje socialno podjetje kot glavni operater v socialni ekonomiji, katerega glavni cilj je družbeni vpliv in ne ustvarjanje dobička tako za lastnike kot za delničarje. Deluje z zagotavljanjem blaga in storitev na inovativen način, njihov dobiček pa uporablja predvsem za doseganje socialnih ciljev. Evropska komisija (2014, 36) predstavlja tako imenovani »idealni tip socialnega podjetja«, ki vključuje naslednje dimenzije podjetij, in sicer:

- socialna dimenzija: tista, za katera predstavlja socialni in družbeni cilj skupno dobro (izrecno primarni socialni cilji),
- dimenzija upravljanja: tista, katerih dobički se vlagajo ponovno nazaj v podjetje z namenom doseganja skupnega cilja, in
- podjetniška dimenzija: tista, katerih metoda organizacije odraža njihovo poslanstvo s pomočjo demokratičnih načel s poudarkom na socialni pravičnosti.

Z usmeritvijo socialnih podjetij v opravljanje družbeno koristnih dejavnosti je ranljivim ciljnim skupinam omogočeno, da se zaposlijo in tako izstopijo iz začaranega kroga revščine, pomanjkanja in socialne izključenosti (Zidar in Rihter 2010, 74).

2.2.2 Vrste socialnih podjetij

Oprelitev vrst socialnega podjetništva je v skladu z razvojnimi trendi socialnih podjetij v Evropi, ki kažejo potrebo po širitvi dejavnosti. Ta pristop socialnim podjetjem zagotavlja možnost zaposlovanja in socialne vključenosti najbolj ranljivih skupin ter hkrati širi obseg dejavnosti, ki jih lahko socialna podjetja izvajajo. Le-ta se čedalje bolj trudijo zagotavljati storitve v splošnem interesu in ne zgolj na področju sociale (MDDSZ 2010, 17).

ZsocP natančno določa ustanavljanje dveh tipov socialnih podjetij, tipa A in tipa B. Mesojedec idr. (2012, 22) pravijo, da socialno podjetje tipa A deluje na podlagi dejavnosti, ki

jo opravlja, socialno podjetje tipa B pa na podlagi ranljivih skupin, ki jih zaposluje. Več socialnih podjetij skupaj se lahko poveže v združenje socialnih podjetij.

Drugi odstavek osmega člena ZSocP navaja, da lahko status socialnega podjetja tipa A ohranijo tista socialna podjetja, ki izpolnjujejo v nadaljevanju podane pogoje. Prvi pogoj je ta, da lahko status socialnega podjetja pridobi nepridobitna pravna oseba, ki bo trajno opravljala dejavnosti socialnega podjetništva, ki jih določa 5. člen ZSocP. Naslednji pogoj zahteva, da mora v prvem letu svojega poslovanja zaposliti najmanj enega delavca, v naslednjih letih poslovanja pa najmanj dva delavca. Tretji odstavek 8. člena ZSocP določa, da mora socialno podjetje tipa A za ohranitev statusa, po izteku drugega koledarskega leta poslovanja, iz dejavnosti socialnega podjetništva v letnem poročilu izkazati najmanj 40 odstotkov vseh prihodkov. Po tretjem in vseh nadaljnjih letih poslovanja pa najmanj 50 odstotkov vseh prihodkov.

Socialno podjetje tipa A po Mesojedcu in drugih (2012, 22-23) lahko opravlja tudi ostale dejavnosti, ki ne sodijo povsem med dejavnosti socialnega podjetništva, vendar pa morajo iz dejavnosti socialnega podjetništva ustvarjati najmanj polovico svojih prihodkov.

Medtem ko status socialnega podjetja tipa B pridobijo tista socialna podjetja, ki opravljajo tržne dejavnosti, in - kot je bilo predhodno že govora - ki zaposlujejo predvsem najbolj ranljive skupine ljudi na trgu dela (8. člen ZsocP). Za take vrste socialnih podjetij velja, da se ranljive skupine lahko vključujejo v opravljanje katere koli dejavnosti. Edini pogoj je ta, da zaposlujejo določeno kvoto oseb iz ciljne skupine ranljivih brezposelnih oseb (Zidar in Rihter 2010, 82). Na podlagi 19. člena ZSocP mora socialno podjetje tipa B predložiti pristojnemu ministrstvu dokazilo o zaposlitvi delavcev in njihovi strukturi v časovnem obdobju dveh let po pridobitvi statusa. Najbolj ranljive skupine ljudi na trgu dela pri tovrstnih socialnih podjetjih so invalidi, brezposelne osebe s trajnimi telesnimi in duševnimi okvarami in boleznimi, dolgotrajno brezposelne osebe, iskalci prve zaposlitve, starejši od 55 let, pripadniki romske skupnosti, brezdomci, bivši odvisniki od alkohola in drog, mladoletne osebe brez zaključenega osnovnošolskega ali nižjega poklicnega izobraževanja ter drugi (Faganel in Lukačič, 2014, 26-27).

Četrty člen ZSocP navaja, da za obe vrsti socialnih podjetij velja, da morajo ves čas svojega delovanja spoštovati načela in zahteve socialnega podjetništva. Prav tako morajo dosegati cilje socialnega podjetništva, kot so krepitev družbene solidarnosti in kohezije, spodbujanje pri prostovoljnem delu, krepitev inovativnosti pri spodbujanju družbe za reševanje socialnih, gospodarskih in okoljskih problemov. Zagotavljati morajo tudi dodatno ponudbo proizvodov in storitev, ki so v javnem interesu. Kar pa zadeva zaposlovanje, bi morala socialna podjetja zagotavljati dodatna delovna mesta, socialno integracijo in poklicno reintegracijo najbolj ranljivih skupin ljudi na trgu dela. Eno od glavnih načel pa nedvomno je, da dobička ne smejo deliti med svoje ustanovitelje, člane in delavce, ampak ga morajo vlagati ponovno nazaj v lastno dejavnost. Vsako socialno podjetje mora do 31. marca tekočega leta poročati

pristojnemu ministrstvu o svojih ciljih in pogojih, s katerimi ohranja status socialnega podjetja (CNVOS 2014).

2.2.3 Področja socialnega podjetništva

Področje socialnega podjetništva je Slovenija uredila leta 2011, ko je sprejela ZSocP. Leto dni kasneje je Vlada Republike Slovenije sprejela še Uredbo o določitvi dejavnosti socialnega podjetništva (Uradni list RS, št. 54/12, 45/14) po področjih, ki so opredeljeni v 5. členu ZsocP.

Dejavnosti socialnega podjetništva ZsocP v 2. členu opredeljuje kot tiste, »ki zagotavljajo dodatno ponudbo proizvodov in storitev za večjo kakovost življenja ali bivanja v okolju, krepijo družbeno solidarnost in kohezijo ter zagotavljajo doseganje enega ali večjega števila ostalih ciljev iz drugega odstavka 3. člena tega zakona in s tem javni interes, brez olajšav ali spodbud iz javnih sredstev pa jih praviloma ni mogoče trajno opravljati na trgu, pri čemer spodbude in olajšave ne predstavljajo izkrivljanja konkurence«.

Uredba o določitvi dejavnosti socialnega podjetništva navaja, da se dejavnosti socialnega podjetništva opravljajo na področjih:

- socialnega varstva,
- družinskega varstva,
- varstva invalidov,
- znanosti, raziskovanja, izobraževanja in vzgoje,
- mladinskega dela,
- varstva in promocije zdravja,
- zagotavljanja socialne vključenosti, spodbujanja zaposlovanja in poklicnega usposabljanja oseb, ki so brezposelne ali jim brezposelnost grozi,
- posredovanja zaposlitve in zagotavljanja dela ranljivim ciljnim skupinam na trgu dela,
- ekološke pridelave hrane,
- ohranjanja narave, urejanja in varstva okolja ter zaščite živali,
- spodbujanja uporabe obnovljivih virov energije in omogočanja razvoja zelene ekonomije,
- socialnega turizma,

- socialne in pravične trgovine ter trgovine s storitvami in proizvodi iz dejavnosti socialnega podjetništva,
- kultura, tehnična kultura in ohranjanje kulturne, tehnične in naravne dediščine,
- amaterskega športa in telesne kulture,
- reševanja in zaščite,
- spodbujanja razvoja lokalnih skupnosti in
- podpornih storitev za socialna podjetja.

Vlada Republike Slovenije je leta 2014 izdala Uredbo o spremembah in dopolnitvah Uredbe o določitvi dejavnosti socialnega podjetništva (Uradni list RS, št. 45/14). Zaradi navedenega lahko najdemo več dejavnosti, ki so namenjene predvsem varstvu okolja in kmetijstva. Na področju varstva okolja se dejavnost širi tudi na gozdarstvo, ribištvo in gojenje vodnih organizmov. Na področju ohranjanja narave pa po novem spadajo tudi kmetijstvo, proizvodnja in lov. Največjo nadgradnjo predstavljajo vse dejavnosti, ki se ukvarjajo z obdelavo in predelavo lesa, plute, slame, papirja in kartona (Bohar 2014).

Mesojedec idr. (2012, 22) pojasnjujejo, da lahko socialni podjetniki opravljajo tudi ostale različne dejavnosti, ki ne sodijo med dejavnosti socialnega podjetništva. S takim načinom bodo lahko zagotovili dodatno ponudbo proizvodov in storitev na trgu, s katero bodo lahko pripomogli k boljši kakovosti življenja ljudi in boljšemu bivanju v takem okolju.

2.3 Zgodovina socialnega podjetništva

Slapnik (2010, 14) je mnenja, da koncept socialnega podjetništva izhaja iz 19. stoletja, saj so se v tistem času zaradi bistvenih sprememb v takratnem gospodarskem sistemu pojavile nove oblike podjetij in organizacij. Socialno podjetništvo se je uveljavilo predvsem preko kooperativ in prijateljskih družb, katerih glavni cilj ni bil samo doseganje dobička, temveč tudi zagotavljanje storitev in dobrin na enakopraven način.

Borzaga in Santuari (2003, 34-35) navajata, da so se vse do konca 18. stoletja glede na socialne potrebe ljudi ustanovljale predvsem dobrodelne in vzajemne organizacije ter zadruge, ki so delovale na področju socialnega dela, zdravstvene nege, stanovanjske oskrbe in izobraževanja. Tovrstne organizacije so delovale ob podpori države, njihova glavna korist pa je bila predaja določenih odgovornosti.

Pavel in Štefanič (2005, 17) menita, da idejna zasnova socialnega podjetništva ostaja še vedno nejasna zaradi zgodovinskega razvoja in nejasnih namenov, ki jih socialne organizacije in socialna podjetja zastopajo. Veliko socialnih podjetij se je postopoma začelo razvijati iz

rehabilitacijskih združenj, javnih služb in drugih lokalnih organov. Najpomembnejša prelomnica za razvoj zadružništva, ki je bila kasneje zasnova za socialno podjetništvo, je bila meščanska revolucija, ki se je zgodila leta 1848. Za seboj je prinesla svobodo združevanja kot klasično ustavno pravico in pravne norme, ki so urejale ustanavljanje združenj kot tudi druge oblike združevanja ljudi na podlagi skupnih interesov (MDDSZ 2010 po Borzaga, 2008).

Razvoj socialnega podjetništva je v svetu ubral različne poti. Ne glede na to lahko zgodovino socialnega podjetništva združimo v dve skupini, in sicer tržno naravnana oblika socialnega podjetništva, ki je značilna predvsem za Severno Ameriko in Afriko, ter hibridno osnovana oblika socialnega podjetništva, ki je značilna za celotno Evropo in Latinsko Ameriko. V Ameriki se je koncept socialnega podjetništva oblikoval že okoli leta 1970. Enako velja za Zahodno Evropo. V tistem času je mogoče zaslediti spremembe v gospodarskem sistemu, padec gospodarske rasti in naraščanje brezposelnosti, zato je bil ključni vzrok za pojav sodobnega sektorja ravno razvoj socialnega podjetništva (Poon 2011, 14).

Veliko evropskih držav je ustvarilo specializirane organizacijske oblike organizacij, kot so na primer zadruge oziroma kooperative. Portugalska je leta 1998 ustvarila tako imenovane »socialne kooperative z omejeno odgovornostjo«, Španija leta 1999 »družbeno iniciativne kooperative« in Velika Britanija leta 2004 »podjetja z družbenim interesom« (Poon 2011, 18-19).

3 PRIMERJAVA SOCIALNEGA PODJETNIŠTVA V SLOVENIJI IN REPUBLIKI ITALIJI

3.1 Podobnosti in razlike pri pojmovanju in razvoju socialnega podjetništva

V danem poglavju želimo predstaviti socialno podjetništvo v dveh državah, in sicer v Sloveniji in Republiki Italiji. Za obe državi opisujemo, kot sledi: čas in način razvoja, njuno pravno ureditev ciljne skupine in področja, na katerih socialno podjetništvo dejansko deluje.

Razvoj socialnega podjetništva v Sloveniji

Socialno podjetništvo ima v Sloveniji zelo dolgo tradicijo. Prvi zametki socialnega podjetništva so se začeli pojavljati že v 13. in 14. stoletju v srednjeveških mestih. Takrat so se začele razvijati številne organizacije, kot so obrtniški cehi, verske dobrodelne organizacije in razni skladi (Strategija ZSocP 2011, 3).

Določene pojavne oblike socialne ekonomije, kot so na primer zadruga in fundacije, so v Sloveniji prisotne že desetletja. Prve zadruga so začele nastajati že sredi 19. stoletja. To so bile kmečke zadruga in potrošniške zadruga, v katerih so se v glavnem povezovali kmetje in obrtniki (Cecop 2016, 3).

Leta 1992 je bil sprejet prvi Zakon o zadrugah⁴ (ZZad, Uradni list RS, št. 13/92, 7/93, 13/93, 22/94, 35/96, ORSPZZad, 31/00-ZP-L, 41/07, 87/09, 97/09), ki je postal temelj za spodbujanje in uveljavljanje načel, na katerih temelji še danes tudi socialno podjetništvo. Cilj zakona je bil spodbuditi razvoj množičnega gibanja, ki je s sistemom zadrug, dobrodelnih organizacij, sindikatov in raznih združenj delavcem, kmetom in obrtnikom predstavljal varovalni mehanizem proti naraščajočemu kapitalizmu (Strategija ZSocP 2011, 3).

Med leti 1944 in 1949 so zadruga postale državna last. V tistem času jih je bilo v Sloveniji okoli 1150. Proti koncu druge svetovne vojne se je dejavnost zadružnih organizacij začasno ustavila. V Sloveniji so takrat ustanovili Iniciativen zadružni odbor z namenom, da zavaruje zadružno premoženje in zadružništvo preoblikuje v skladu z novim družbenim redom. Tako so začele nastajati nove oblike zadrug, in sicer obnovitvene, živinorejske, nabavno-prodajne, obrtne in druge (Zadružna zveza Slovenije 2006).

Od leta 1990 dalje se zadružno obliko uporablja v katerem koli gospodarskem sektorju, vendar jo v Sloveniji pojmujejo še vedno kot obliko organizacije, ki je primerna samo za sektor kmetijstva in gozdarstva (MDDSZ 2010, 12-13). Kljub temu zadružništvo v Sloveniji

⁴ ZZad, ki opisuje sedanjo ureditev (2017), v prvem členu opredeljuje zadruga kot organizacijo, ki ima nedoločeno število članov. Njen glavni namen je pospeševanje gospodarske koristi in razvoj družbene dejavnosti svojih članov. Zadružništvo temelji na prostovoljnem pristopu, svobodnem izstopu, enakopravnem sodelovanju in upravljanju svojih članov.

še vedno povezuje veliko število oseb in neposredno zagotavlja več kot 4000 delovnih mest (Kovač 2010, 10).

Razvoj socialnega podjetništva v Republiki Italiji

Biggeri idr. (2014, 19-21) pojasnjujejo, da ima socialno podjetništvo v Republiki Italiji zelo dolgo tradicijo. Koncept socialnega podjetništva se je začel pojavljati že proti koncu osemdesetih let, ko so s tem izrazom poimenovali pionirske pobude. Pojavile so se zaradi neustreznega izpolnjevanja socialnih potreb, ki bi jih morale izpolnjevati javne službe. Njihova glavna naloga je bila oskrba socialnih podjetij in pospeševanje vključevanja ranljivih skupin na trg dela. Nekaj let kasneje je za te pobude italijanski parlament oblikoval pravni okvir in jih poimenoval »cooperative sociali« (socialne kooperative)«.

Socialne kooperative predstavljajo tako po številu kot tudi po pomembnosti eno izmed najbolj aktualnih oziroma eno izmed glavnih oblik socialnega podjetništva v Republiki Italiji (Biggeri itd. 2014, 6).

Pavel in Štefanič (2005, 52-53) pravita, da je začetek socialnih kooperativ vezan na ukinitvev psihiatričnih bolnišnic in boj za ukinitvev civilnih pravic pacientov ter vseh zaprtih v psihiatričnih ustanovah. Konec 60. let je psihiater Franc Basaglia v Gorici začel izvajati eksperiment dezinstucionalizacije, ki se je kasneje razširil po celem svetu. Tako so začeli reševati problem zaposlovanja nekdanjih pacientov psihiatričnih bolnišnic z razvijanjem socialnih kooperativ, ki so dobile nekaj subvencij s strani države za zaposlovanje težje zaposljivih oseb. Prva socialna kooperativa je tako nastala v Trstu z imenom Cooperativa Lavoratori Uniti »Franco Basaglia«.

Branco idr. (2004, 25) menijo, da so socialne kooperative tista podjetja, ki so ustanovljena kot družba z omejeno odgovornostjo. Njihov namen je vzpodbujati interes lokalne skupnosti za humano in socialno integracijo prebivalcev. Potrebno je omeniti, da pojem socialne kooperative predstavlja širše pojmovanje od samih kooperativ, saj je kooperativa komercialno podjetje v lasti delavca. Njihovo poslanstvo je v tem, da delujejo v javno dobro tako, da opravljajo socialne, zdravstvene in izobraževalne storitve ter da razvijajo razne dejavnosti z možnostjo usposabljanja in zaposlovanja ranljivih skupin (Pavel in Štefanič 2005, 53).

V Republiki Italiji so poleg socialnih kooperativ razvite tudi prostovoljne organizacije, skladi, socialna in kulturna združenja, dobredelne in socialno-varstvene javne institucije ter delniške družbe. V prostovoljnih organizacijah delujejo večinoma prostovoljci. Prizadevajo si za socialno vključenost. Združenja nudijo storitve svojim članom, po zakonu pa morajo slediti nepridobitnemu cilju. Dobredelne in socialno-varstvene javne institucije so se v večini preoblikovale v zasebne fundacije (Borzaga in Defourny 2004, 166).

3.2 Pravna ureditev socialnega podjetništva

Države Evropske unije so zaradi podpore razvoja socialnih podjetij sprejele posebne pravne okvirje in podporne politike (Spear in Galera 2010, 10).

Slovenija

Temeljni dokument, ki ureja področje socialnega podjetništva v Sloveniji, je ZSocP. Veljati je začel s 1. 1. 2012. Namen sprejetja zakona je bil ponuditi priložnost za samostojno ustvarjanje dobička, kar naj bi zmanjšalo odvisnost od javnega financiranja. S tem se je uredilo področje zaposlovanja in aktivnega vključevanja ranljivih ciljnih skupin na trg dela z namenom ustvarjanja fleksibilnejših delovnih mest in zmanjšanja dela na črno. Socialno podjetništvo je pripomoglo tudi h krepitvi socialnega in gospodarskega kapitala v lokalnih skupnostih (Črnak Meglič 2010).

ZSocP natančneje opredeljuje socialno podjetništvo, cilje in načela socialnega podjetništva, določa dejavnosti in pogoje zaposlovanja, predpisuje pogoje za pridobitev statusa socialnega podjetja in pogoje poslovanja socialnih podjetij. Zakon ureja tudi načrtovanje razvoja in spodbude za razvoj socialnega podjetništva, sodelovanje socialnih partnerjev in organizacij civilne družbe pri sprejemanju razvojnih dokumentov, vlogo občin pri načrtovanju in izvajanju politik na področju socialnega podjetništva.

Poleg krovnega ZSocP imamo v Sloveniji še podzakonske akte, ki podrobneje urejajo področje socialnega podjetništva. Mednje sodijo Pravilnik o spremljanju poslovanja socialnih podjetij (Uradni list RS, št. 35/13), Uredba o določitvi dejavnosti socialnega podjetništva (Uradni list RS, št. 54/12 in 45/14) in Uredba o spremembah in dopolnitvah Uredbe o določitvi dejavnosti socialnega podjetništva (Uradni list RS, št. 45/14), posebnosti računovodenja, ki so določene v dokumentu SRS 40 – računovodske rešitve v socialnih podjetjih, Strategija razvoja socialnega podjetništva za obdobje 2013-2016 in Program ukrepov za izvajanje strategije (MGRT 2017).

Zgoraj omenjeni podzakonski akti urejajo način spremljanja poslovanja socialnih podjetij in izpolnjevanje pogojev za pridobitev naziva »socialno podjetje«, predpisujejo podrobno vsebino vlog, dokazil ter poročil, ki jih zahteva ZSocP. Poleg tega predpisujejo pogoje upravičenosti do spodbud socialnega podjetja, narekujejo način izvajanja nadzora nad porabo finančnih sredstev, prejetih na podlagi zakona, in način vrnitve neupravičeno pridobljenih oziroma porabljenih finančnih sredstev (Košir 2014, 3).

Dejavnosti socialnega podjetništva se v Sloveniji izvajajo predvsem v obliki zadrug, društev, zasebnih zavodov, fundacij in invalidskih podjetij (Bera 2012, 252).

Zaradi vsega pravkar navedenega so poleg ostalih zakonov pomembni tudi Zakon o zadruгах, Zakon o fundacijah, Zakon o zavodih in Zakon o društvih (Bunc idr. 2007, 7).

Republika Italija

V Republiki Italiji imajo v okviru zakonodajne ureditve socialna podjetja zelo dinamično in zapleteno mrežo zakonodaje. V veljavi je še vedno krovni Zakon 381/91, vendar ima vsaka izmed regij možnost, da prilagaja oziroma razvija svoje regijske zakone, s katerimi prilagajajo nacionalno politiko svojim značilnostim (Branco idr. 2004, 26).

Zakon 381/91 govori o socialnih kooperativah oziroma združenjih. Opredeljuje jih kot: »zadružna podjetja, ki sledijo ciljem splošne koristi z razvojem in integracijo njenih članov« (En Power 2007, 111).

Pavel in Štefanič (2005, 53-54) navajata, da Zakon 381/91 opredeljuje:

- Zadružnike oziroma prostovoljce kot osebe, ki v kooperativah delajo prostovoljno. Za svoje delo ne dobijo plačila, ampak dobijo povrnjene le stroške, povezane z delom. Vpisani so v knjigo zadružnikov in ne smejo presegati polovice vseh članov kooperative.
- Obveznosti in prepovedi: socialne kooperative so dolžne spoštovati zakone in predpise s socialnega področja.
- Težje zaposljive osebe (ali po italijansko 'persone svantaggiate'): to so ranljive ciljne skupine, ki so težje zaposljive na trgu dela. V zakonu je opredeljeno tudi, da mora socialna kooperativa zaposlovati najmanj 30 odstotkov oseb s statusom težje zaposljivih.
- Pogodbe: javne službe lahko sklenejo pogodbo s socialni kooperativami tipa B z namenom spodbujanja zaposlovanja težje zaposljivih oseb.
- Regionalna ureditev zakona: regije morajo v roku enega leta sprejeti predpise, ki bodo uredili delovanje socialnih kooperativ na lokalni ravni.
- Udeležba drugih pravnih in fizičnih oseb pri delu v socialnih kooperativah.

Zakon 381/91 zagotavlja davčne olajšave za socialna združenja in deli socialne kooperative na dva tipa. Tip A predstavljajo združenja, ki se ukvarjajo s socialnim, zdravstvenimi in izobraževalnimi storitvami. Tip B pa predstavljajo kooperative, ki proizvajajo blago in storitve z najmanj 30 odstotnimi zaposlenimi, ranljivimi skupinami ljudi (Branco 2004, 26).

V Republiki Italiji je poleg krovnega zakona sprejetih še nekaj drugih zakonov, ki govorijo o socialnih podjetjih. Leta 2005 je bil v Republiki Italiji sprejet Zakon 118/05, ki je namenjen vsem neprofitnim organizacijam, ki izvajajo ekonomske aktivnosti, usmerjene predvsem v vključevanje ranljivih skupin v socialno podjetništvo. Naslednji zakon je Zakon 448/98, ki je namenjen spodbujanju k ustanavljanju novih socialnih podjetij predvsem na področjih kmetijstva, industrije, obrti in oskrbovanja podjetij z različnimi storitvami (En-Power 2007, 111-113).

Drugi zakoni v Republiki Italiji, ki zadevajo socialna podjetja, so naslednji (Lužar idr. 2005, 15):

Zakon 68/99 predpisuje zaposlitev ljudi z zmanjšano delovno sposobnostjo v javnih, profitnih in neprofitnih organizacijah.

Zakon 328/00 opredeljuje osnovna strokovna znanja socialnih kooperativ, ki so potrebna za delovanje na področju zdravstvene nege, socialnih storitev in drugih javnih storitev.

Dejstvo je, da je v Republiki Italiji prostovoljno delo zelo razvito. Delo prostovoljcev določa in ureja Zakon 266/91, v katerem so postavljena pravila za organizacijo prostovoljnega dela. Zakon zagotavlja tudi registre prostovoljcev in zagotavlja številne davčne olajšave. Vloga prostovoljcev v kooperativah je nudenje pomoči in dopolnilo preostalim zaposlenim (Branco idr. 2004, 27).

3.3 Ciljne skupine socialnega podjetništva

Slovenijo in Republiko Italijo povezujejo podobni problemi na področju zaposlovanja. V obeh državah je težava, povezana z brezposelnostjo, v zadnjih letih čedalje bolj prisotna. Negativne posledice slednjega najbolj občutijo starejši delavci, delavci brez ustreznih kvalifikacij, osebe s pomanjkljivimi delovnimi izkušnjami, ženske in invalidi (Bremec 2003,1-2). Prav tako mednje sodijo tudi osebe z zdravstvenimi in kroničnimi obolenji, mladi iskalci zaposlitve, azilanti, begunci in drugi (Branco idr. 2004, 34). Za ublažitev problematike brezposelnosti je bilo ustanavljanje socialnih podjetij nujno. Zgoraj navedene ciljne skupine so z registracijo takšnih podjetij dobile večjo možnost zaposlovanja (Bremec 2003, 3).

Slovenija uvaja številne ukrepe, s katerimi želi ranljivim ciljnim skupinam omogočiti enake možnosti glede zaposlovanja na trgu dela (Branco idr. 2004, 31).

Branco idr. (2004, 31) med težje zaposeljive brezposelne osebe uvrščajo tiste osebe, ki so opredeljene z zaposlitvenim načrtom in so starejše od 50 let ter so več kot pol leta prijavljene na območnih službah Zavoda za zaposlovanje. Prav tako so lahko to osebe, ki so starejše od 45 let, imajo zaključeno srednjo stopnjo strokovne izobrazbe ali manj in so dolgotrajno brezposelne. Lahko so tudi osebe, pri katerih je ugotovljen upad delovnih sposobnosti zaradi invalidnosti. Mednje uvrščamo tudi osebe, ki same skrbijo za enega ali več otrok, ki so stari manj kot 15 let ali v kolikor je njihov zakonec brez zaposlitve. To so lahko tudi invalidi, osebe, pri katerih je ugotovljena zaposlitvena oviranost, in osebe, ki so brez strokovne izobrazbe ali delovnih izkušenj.

V Republiki Italiji so lahko upravičenci do socialne ekonomije vse osebe z ovirami. Zaposlitvena oviranost je zelo širok pojem in ne zajema samo invalidnih oseb, ampak tudi osebe z sistemskimi omejitvami. Mednje prištevamo tudi odvisnike od različnih substanc,

bivše zapornike, osebe s pomanjkljivimi delovnimi izkušnjami oziroma brez le-teh, osebe z zastarelimi znanji oziroma brez njih, imigranti, starejše osebe in vse druge, ki imajo trajno ali začasno težavo na trgu dela (Branco idr 2004, 25).

V Republiki Italiji so trenutno ena od najbolj razširjenih oblik socialnih podjetij kooperative oziroma zadruge. Njihov namen je, da si prizadevajo za splošni interes skupnosti, za spodbujanje človeškega in socialnega vključevanja državljanov, ki jim ponujajo socialne, zdravstvene in izobraževalne storitve (združenje tipa A) ter priložnosti za ustanavljanje podjetij za vključevanje prikrajšanih skupin ljudi (združenje tipa B). Socialna podjetja tipa A v svoje delovanje vključujejo starejše osebe, bolnike, invalide in druge. Organizirajo tudi dnevne centre za otroke in mlade z oviranostjo. Socialne zadruge oziroma združenja tipa B pa lahko izvajajo vse poslovne dejavnosti pod pogojem, da namenijo vsaj 30 odstotkov delovnih mest ranljivim ciljnim skupinam (Cafaggi in Iamiceli 2008, 7-9).

Garà (2011, 74). navaja, da 4. člen Zakona 381/91 med ciljne skupine uvršča osebe z duševnimi, gibalnimi in senzoričnimi motnjami, nekdanje psihične bolnike, osebe, ki so na psihiatričnem zdravljenju, odvisnike od drog in alkohola, mladoletnike, ki sicer so delovno sposobni, vendar odraščajo v težkih družinskih razmerah, in osebe, ki so v priporu ali zaporu.

3.4 Področja delovanja socialnih podjetij

Slovenija

Iz evidence socialnih podjetij, ki jo na podlagi določb ZsocP vodi Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo, je razvidno, da ima Slovenija na dan 17.4.2017 registriranih 251 socialnih podjetij. Glede na pravnoorganizacijsko obliko je največ zavodov (82), 73 zadrug, 66 društev, 26 družb z omejeno odgovornostjo, 2 inštituta, 1 fundacija in 1 socialno podjetje, ki spada pod pravnoorganizacijsko obliko »drugo« (MGRT 2017).

Zavodi opravljajo ekonomske dejavnosti za izpolnjevanje potreb lokalnih skupnosti, fundacije pa so neprofitne organizacije, ki uresničujejo socialne cilje. Društva delujejo predvsem v obliki prostovoljstva z izrecno socialnimi cilji. Najprepoznavnejša oblika socialnega podjetništva pri nas pa so invalidska podjetja, ki so ustanovljena z namenom vključevanja telesno prizadetih oseb v delovni proces (MDDSZ 2010, 15-16). Glede na področja delovanja dejavnosti opazimo, da je največ socialnih podjetij v Sloveniji usmerjenih v (MGRT 2017):

- ohranjanje narave, urejanja in varstva okolja ter zaščite živali,
- spodbujanje uporabe obnovljivih virov energije in razvoja zelene ekonomije,
- spodbujanje raziskovanja, izobraževanje in vzgojo,
- socialno in družinsko varstvo,

- varstvo gibalno in intelektualno oviranih in
- trgovino in turizem.

Republika Italija

Za Republiko Italijo so značilne naslednje organizacijske oblike, in sicer fundacije, društva, zadruge ali kooperative in neprofitne organizacije, ki opravljajo dejavnosti socialnih podjetij. Fundacije predstavljajo pravnoorganizacijsko obliko, čigar glavni cilj je sodelovanje v gospodarskih dejavnostih. Društva predstavljajo zelo širok spekter dejavnosti, v katere so vključene tudi politične in športne organizacije (Evropska Komisija 2014b, 20-21).

Na podlagi raziskave italijanskih zasebnih podjetij (Venturi in Zandonai leta 2012) je približno 15 odstotkov društev izpolnjevalo cilje socialnih podjetij. Za Republiko Italijo so najbolj značilne zadruge ali kooperative. V 90. letih so doživele hiter razvoj in svoje dejavnosti so začele usmerjati v zdravstvo in izobraževanje. Za neprofitne organizacije, ki opravljajo dejavnosti socialnih podjetij, je značilno, da si prizadevajo za cilje v splošnem interesu (Evropska Komisija 2014b, 18-22).

Največ socialnih podjetij v Republiki Italiji je usmerjenih v naslednje dejavnosti (Evropska Komisija 2014a, 25 po ISTAT, Censimento Industria Servizi 2014):

- socialna oskrba in civilna zaščita (40 odstotkov socialnih podjetij),
- gospodarski razvoj in socialna kohezija (32 odstotkov podjetij),
- zdravstvo (11 odstotkov),
- izobraževanje in raziskave (8 odstotkov) in
- kultura (7 odstotkov).

4 RANLJIVE CILJNE SKUPINE

Četrto poglavje zajema opredelitev in značilnosti ranljivih ciljnih skupin. V njem omenjamo tudi ZSocP, ki v 6. členu natančneje opisuje njihovo opredelitev. Nazadnje smo opredelili vrste ranljivih ciljnih skupin in vsako posebej podrobno opisali.

4.1 Opredelitev in značilnosti ranljivih ciljnih skupin

Rupert in Klenovšek (2010, 7-10) navajata, da je v strokovni literaturi mogoče prvič zaslediti izraz ranljive ciljne skupine šele v začetku tega stoletja. Pred tem so uporabljali izraz »socialno izključene skupine«. Šlo je za skupine ljudi, ki so bile zaradi določenih značilnosti izključene iz aktivnega delovnega in družbenega življenja. Posledično so se soočale tudi s številnimi težavami, in sicer vse od prikrajšanosti pri izobraževanju do vključevanja v delovno okolje. Skozi čas je število socialno izključenih oseb počasi naraščalo. Med njimi je bilo največ dolgotrajno brezposelnih oseb, starejših upokojencev, mlajših odraslih osipnikov iz socialno šibkih okolij in invalidov. Zaradi navedenega so začeli vse pogosteje opozarjati, da bi morala družba že prej poskrbeti za take skupine ljudi, še preden le-te postanejo socialno izključene. Šele nato so začeli govoriti o tako imenovanih ranljivih skupinah ljudi, ki potrebujejo določeno pomoč preden postanejo socialno izključene. ZsocP v 6. členu podaja zelo široko definicijo ranljivih ciljnih skupin na trgu dela. Razdeli jih v štiri večje skupine, in sicer:

- invalidne osebe in osebe s posebnimi potrebami,
- dolgotrajno brezposelne osebe,
- iskalci prve zaposlitve in
- težje zaposljive osebe.

V prvo skupino sodijo osebe, čigar invalidnost je ugotovljena z odločbo pristojnega organa, in vse tiste brezposelne osebe, pri katerih so z odločbo pristojnega organa ugotovljene trajne posledice telesne ali duševne okvare oziroma bolezni in imajo zaradi tega bistveno manjše možnosti, da se zaposlijo ali ohranjajo zaposlitev. Med dolgotrajno brezposelne sodijo tiste brezposelne osebe, ki so brez zaposlitve zadnjih 24 mesecev ali več. Iskalci prve zaposlitve so tiste osebe, ki so prijavljene v območni enoti Zavoda za zaposlovanje več kot šest mesecev in jim po zaključku izobraževanja le-to predstavlja prvo zaposlitev. Mednje sodijo tudi osebe, ki so po dokončanem univerzitetnem, visokošolskem ali višješolskem strokovnem izobraževanju zaključili pripravništvo ali jim je prenehal veljati status mladega raziskovalca. Težje zaposljive osebe sestavljajo največjo skupino ranljivih oseb, in sicer brezposelne osebe starejše od 55 let, pripadniki romske skupnosti, mladoletne osebe brez zaključenega osnovnega ali nižjega poklicnega izobraževanja, osebe, ki več kot šest mesecev niso imele

redno plačane zaposlitve, osebe v času pogojnega odpusta, begunci, ki so vključeni v program integracije, osebe v programu ali po zaključku programa zdravljenja odvisnosti od alkohola ali drog in brezdomci (6. člen ZSocP). Trbanc idr. (2003, 5-6) z ranljivimi skupinami označujejo tiste skupine ljudi, pri katerih se prepletajo predvsem finančna, izobrazbena, zaposlitvena in stanovanjska prikrajšanost. Te osebe so zaradi svojih lastnosti, oviranosti in načina življenja pogosto manj prilagodljive pri odzivanju na hitre in nenehne spremembe družbe in posledično tudi manj konkurenčne na trgu delovne sile.

Država želi omogočiti ranljivim ciljnim skupinam enake možnosti nastopa na trgu delovne sile, zato skuša s svojimi ukrepi izvajati program Aktivne politike zaposlovanja, s katerimi zagotavlja socialno in delovno vključenost tistih oseb, ki zaradi oviranosti trajno ali začasno ne morejo konkurirati na trgu dela (Bera 2012, 254).

4.2 Vrste ranljivih skupin

4.2.1 Invalidi

Invalidi predstavljajo več kot 15 odstotkov prebivalcev Evropske unije, v Sloveniji pa se okvirna ocena deleža invalidov giblje okoli 12 – 13 odstotkov celotnega prebivalstva. Od tega ima 8 odstotkov invalidov odločbo o invalidnosti, preostalih 5 odstotkov pa so v večini osebe z večjo telesno okvaro (Akcijski program za invalide 2014-2021; 2014, 13).

Tretji člen Zakona o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov (ZZRZI, Uradni list RS, št. 63/04, 72/05, 100/05, 114/06, 16/07, 87/11, 96/12 - ZPIZ-2, 98/14) določa, da je »invalid oseba, ki pridobi status invalida po tem zakonu ali po drugih predpisih, in oseba, pri kateri so z odločbo pristojnega organa ugotovljene trajne posledice telesne ali duševne okvare ali bolezni in ima zato bistveno manjše možnosti, da se zaposli ali ohrani zaposlitev ali v zaposlitvi napreduje«. Prve oblike invalidskih podjetij so se razvile že pred letom 1976, in sicer kot invalidske delavnice. Delovale so do leta 1988, ko so se ustanovila prva invalidska podjetja (MDDSZ 2017). Tista invalidska podjetja, ki so delovala v devetdesetih letih, se razlikujejo glede dejavnosti od tistih, ki so začela delovati po letu 2000. Po osamosvojitvi so bila invalidska podjetja večinoma usmerjena v predelovalne dejavnosti, po letu 2000 pa prevladujejo predvsem storitvene dejavnosti. Danes se invalidska podjetja ukvarjajo s proizvodnjo elektromateriala, lepil, barv, drobno kovinskih izdelkov, montaže, tiska, mizarških storitev, turizma itd. (Racio 2008, 3).

Čelebič (2009, 14) navaja, da invalidi predstavljajo visok delež dolgotrajno brezposelnih oseb, ki so zaradi večje izpostavljenosti neenakostim pri zaposlovanju še težje zaposljive kot ostale skupine brezposelnih. Običajno je njihova izobrazba celo nižja od povprečne. V očeh delodajalcev pogosto predstavljajo manj zanesljive iskalce zaposlitve. Delodajalci so v veliki meri prepričani, da so invalidi premalo prilagodljivi, učinkoviti in vztrajni. Omejitev delovne

zmožnosti invalidov delodajalcem pogosto prinaša težave pri organizaciji dela in pri prerazporejanju na ustrezna delovna mesta (Svetlik idr. 2002, 436).

4.2.2 Dolgotrajno brezposelne osebe,

Šesti člen ZsocP določa, da dolgotrajno brezposelne osebe predstavljajo tisto skupino ljudi, ki so brez zaposlitve zadnjih 24 mesecev ali več.

Število dolgotrajno brezposelnih oseb v Evropski uniji narašča. Njihovo iskanje zaposlitve poteka mesece in mesece ali celo leta, kar predstavlja veliko težavo tako na individualni kot na gospodarski ravni. Dolgotrajna brezposelnost je prisotna predvsem pri tako imenovanih ranljivih ciljnih skupinah ljudi. Najbolj so izpostavljeni mladi, ki iščejo prvo zaposlitev, in starejši delavci, ki nimajo ustrezne izobrazbe. V to skupino uvrščajo tudi ženske, ki so zaradi nosečnosti dalj časa odsotne z delovnega mesta (Svetlik idr. 2002, 34-35).

Dolgotrajna brezposelnost pri posamezniku vpliva na zmanjšanje sposobnosti in povzroča večjo možnost za pojav zdravstvenih težav. Take osebe začnejo na življenje gledati negativno, prav tako imajo težave pri navezovanju socialnih stikov, so obupane in pogosto zavračajo spremembe (Branco 2004, 36).

V letu 2016 je bilo na Zavodu za zaposlovanje prijavljenih 18.871 dolgotrajno brezposelnih oseb, od tega 9.066 dolgotrajno brezposelnih, ki so na Zavodu prijavljeni več kot dve leti. Zato je Zavod RS za zaposlovanje v Strategijo razvoja Zavoda do leta 2020 vključil reševanje dolgotrajno brezposelnih kot prioriteto. Prednostno jih bodo vključili v programe aktivne politike zaposlovanja, pri iskanju zaposlitve jim bodo zagotavljali skupinsko ali individualno podporo svetovalcev in jih poskušali čim prej vključiti na trg dela (Poslovni načrt ZRSZ 2017a, 5-9).

4.2.3 Iskalci prve zaposlitve

Med iskalce prve zaposlitve štejemo predvsem mlade, ki dokaj pozno vstopajo na trg delovne sile. V Sloveniji kot mlade upoštevamo vse osebe, ki so stare od 15 do 29 let, v ostalih državah pa se za mlade praviloma upošteva starost od 15 do 24 let (ZRSZ 2015, 10).

Marca letos je bilo v Sloveniji med brezposelnimi registriranimi kar 19.419 mladih, starih od 15 do 29 let. Glede na leta prej se brezposelnost počasi zmanjšuje, še vedno pa ostaja zelo visoka (ZRSZ 2017b).

Grimšič (2013) navaja, da mladi diplomanti spadajo med ranljive ciljne skupine, ki po zaključku študija ne morejo pridobiti delovnega mesta, za katerega so se izobraževali. Diploma ne prinaša več zaposlitev tako kot nekoč. Del odgovornosti za to bi lahko prenesli tudi na šolstvo, saj v večini programov poučujejo na način, kjer teoretični del ni dovolj

podkrepljen s praktičnim delom. Zaradi tega mladi vstopajo na trg dela brez delovnih izkušenj in praktičnega znanja, kar je za delodajalce izrednega pomena.

Za lažji prehod iz šolanja do zaposlitve bi morale šole in fakultete nameniti več pozornosti področju vodenja in načrtovanja kariere. Dijakom in študentom bi morali omogočiti čim več študentskega dela na področjih, za katera se šolajo in izobražujejo. S takim pristopom bi dobili veliko delovnih izkušenj in delodajalci bi jih že med opravljanjem študentskega dela boljše spoznali. Po končanem študiju bi lahko delodajalci tako zaposlili že preverjen ali dobro poznan kader (ZRSZ 2015, 12).

4.2.4 Težje zaposljive osebe

ZSocP 6. členu uvršča med težje zaposljive osebe, kot sledi:

- brezposelne osebe nad 55 let starosti,
- pripadnike romske skupnosti,
- mladoletne osebe brez zaključenega osnovnega ali nižjega poklicnega izobraževanja,
- begunce, vključene v programe integracije,
- odvisnike od alkohola,
- odvisnike od drog in
- brezdomce.

Brezposelne osebe nad 55 let

Žižek idr. (2015, 2-3) menijo, da se prebivalstvo v Sloveniji in v drugih državah Evropske unije stara. Število starejših oseb narašča, zato se tudi organizacije soočajo s tem problemom, saj se obenem tudi povprečna starost zaposlenih povečuje. Za večino delodajalcev so starejši zaposleni nepriljubeni, ker so manj prilagodljivi, manj sposobni in manj motivirani za nadaljnji razvoj, postanejo pa tudi manj produktivni in dražji.

Starejše brezposelne osebe predstavljajo čedalje večji problem na področju zaposlovanja. Življenjska doba se podaljšuje, ukinja se predčasna upokožitev. Leta 2016 je kar 41 odstotkov vseh dolgotrajno brezposelnih predstavljalo osebe, starejše od 50 let (ZRSZ 2016).

Dobaj (2016, 29) poudarja, da je v številnih primerih razlog, zaradi katerega starejši delavci dejansko postanejo brezposelni, njihovo zdravstveno stanje, kajti z leti se pri dani skupini slabšajo tudi psihofizične sposobnosti. Delodajalci hitro sledijo tehnološkemu napredku, zato

uvajajo nove pristope k delu, ki pa jih ti ljudje niso sposobni osvojiti in s tem kvalitetno opravljati delovne naloge.

Čelebič (2008, 58) pravi, da se vsaj - kar zadeva izobraževanja pri starejših - opazi bistvena razlika kot pri mlajših, saj so njihove pričakovane koristi od izobraževanja manjše. Nekateri starejši pa imajo celo predsodek, da so za izobraževanja že prestari. Dejstvo je, da so tudi delodajalci manj pripravljeni vlagati v starejše zaposlene kot v mlajše, ki imajo pred sabo še celo karierno pot.

Pripadniki romske skupnosti

Romi se v Sloveniji nahajajo večinoma na področju Dolenjske in Prekmurja. Njihov položaj se v različnih pokrajinah razlikuje, je pa izrazito nižji od socialnega statusa večine prebivalcev v Sloveniji. Predstavljajo ranljivo skupino prebivalstva, saj so zaradi svojega načina življenja socialno izključeni, prav tako niso vključeni v politične in ekonomske institucije ter nimajo pogajalske moči v politiki in na trgu dela (MDDSZ 2000, 85).

Babič Ivaniš (2011, 39-40) navaja, da se zaradi zgoraj navedenega soočajo s problemom brezposelnosti, neizobraženosti in nemotiviranosti za učenje in aktivno reševanje svojega slabega socialnega položaja. Običajno se v družbeno življenje ne vključujejo, delo in zaposlovanje jim nista pomembna. Želijo si samo materialne pomoči v obliki denarnega nadomestila, kot so otroški dodatki in socialna pomoč.

Romi so kategorija oseb, ki težko najdejo zaposlitev zaradi hitrega razvoja tehnologije in organizacije dela. Zaradi ohranjanja tradicionalnega načina življenja so se znašli na robu družbe. Njihova neusposobljenost, ki v visokem deležu pomeni funkcionalno nepismenost, jim predstavlja oviro, zaradi katere ne uspejo najti delovne vključenosti v večinski kulturi. In nenazadnje imajo tudi določene delovne značilnosti, zaradi katerih se težko prilagajajo sodobnemu načinu življenja in posledično težje ohranjajo zaposlitev (MDDSZ 2000, 101-102).

Število nezaposlenih Romov, ki so prijavljeni v evidenci brezposelnih oseb⁵ na Zavodu RS za zaposlovanje, se bistveno ne povečuje. Leta 2013 je bilo 2.475 Romov prijavljenih, in sicer iz naslova iskalcev zaposlitve (Vlada RS, 2014, 8).

Štrukelj (2004, 287) pojasnjuje, da je le majhen odstotek Romov zaposlenih. Ženske se v zimskih časih ukvarjajo z vedeževanjem ali prosjačenjem, v poletnih časih pa z nabiranjem zdravilnih zelišč in gozdnih sadežev. Moški se v glavnem ukvarjajo z zbiranjem odpadnih surovin.

⁵ V evidenci brezposelnih oseb se beleži le tiste Rome, ki so v postopku izdelave zaposlitvenega načrta, in tiste, ki se sami opredelijo za Roma v katerem koli postopku obravnave (Vlada RS 2014, 8).

Mladotne osebe brez zaključenega osnovnega ali nižjega poklicnega izobraževanja

Mladost za večino ljudi predstavlja enega najlepših življenjskih obdobij, po drugi strani pa zna biti za peščico ljudi tudi zelo zahtevno. Mladostniki se v tistem času srečujejo s številnimi vprašanji in dvomi, ki jih morajo razrešiti. Največjo težavo predstavljajo mladi, ki opustijo redno šolanje zaradi najrazličnejših vzrokov. Poleg ostalih težav, ki jih imajo v življenju, imajo ob tem še dodatne težave na socialnem in čustvenem področju. Predčasna izključitev iz sistema šolanja je eden od ključnih dejavnikov socialne izključenosti mladih (Andragoški center Slovenije 2011, 13).

Mladotne osebe brez zaključenega osnovnega ali nižjega poklicnega izobraževanja predstavljajo posebno skupino ranljivih oseb, ki nimajo ustrezne formalne izobrazbe in pridobljenega poklica. Zaradi neustreznih zaposlitvenih izkušenj jih pri zaposlovanju uvrščajo v kategorijo najtežje zaposljivih oseb (Grcić in Kobolt 2008, 12-13).

Zanje je značilen strah pred materialnim pomanjkanjem, nizka samopodoba, povečana stopnja negotovosti, zmanjševanje prizadevanj, odpovedovanje dolgoročnim odločitvam (družinsko življenje), več psiholoških stresnih situacij in podobno. Največji strah je mogoče pripisati pomanjkanju osnovne izobrazbe in posledično s tem povezane težave z iskanjem zaposlitve. Mladostniki, ki pred koncem zaključka šolanja izpadejo iz šolskega sistema, imajo na trgu delovne sile več težav pri iskanju zaposlitve kot njihovi vrstniki, ki šolanje zaključijo (Andragoški center Slovenije 2011, 13).

Bakovnik in Beočanin (2010, 7) menita, da so običajno taki mladostniki primorani sprejeti negotova, nestalna in neustrezna delovna mesta. Pri prvih zaposlitvah se mladostniki zaposlujejo predvsem na slabo kvalificiranih delovnih mestih, za katera so značilna nizka plačila za opravljeno delo, neskladnost dela s formalno izobrazbo in šibka socialna varnost. Taki pogoji povzročajo slab socialni in ekonomski položaj mladih ter zavirajo njihov delovni potencial.

Begunci

Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ 2017) opredeljuje begunca kot osebo, ki beži pred nevarnostjo oziroma neprijetnostjo.

Ženevska konvencija⁶ (Uradni list RS, št. 35/92, MP, št. 9/92, Uradni list FLRJ, MP, št. 7/60 in 15/67), ki je bila sprejeta leta 1951, v prvem členu nekoliko bolj specifično opredeljuje begunce, in sicer kot osebe, ki se »/.../ zaradi utemeljenega strahu pred preganjanjem, osnovanem na rasi, veri, narodni pripadnosti, pripadnosti določeni družbeni skupini ali določenemu političnemu prepričanju, nahaja izven države, katere državljan je, in ne more ali

⁶ Ženevska konvencija (Uradni list RS, št. 35/92, MP, št. 9/92, Uradni list FLRJ, MP, št. 7/60 in 15/67) izhaja iz Konvencije o statusu beguncev in Protokola o statusu beguncev.

zaradi takšnega strahu noče uživati varstva te države, ali oseba, ki nima državljanstva in se nahaja izven države, kjer je imela običajno prebivališče, pa se zaradi takšnih dogodkov ne more ali noče zaradi omenjenega strahu vrniti v to državo«.

Begunci v večjem številu primerov pridejo v določeno državo zaradi humanitarne zaščite. Za svoje dobro bi morali vedeti, kako se znajti v novem družbenem, ekonomskem, jezikovnem in kulturnem okolju, kako dobiti dostop do dohodka in dobrin, kako komunicirati z ljudmi, kako deluje trg dela in kaj se pričakuje od njih (Rupert in Vilič Klenovšek 2010, 49-50).

Rupert in Vilič Klenovšek (2010, 52) navajata, da za prehod na trg delovne sile begunce najpogosteje ovirajo:

- nepriznavanje kvalifikacij, izkušenj in spretnosti, pridobljenih v domači državi,
- pomanjkanje delovnih izkušenj,
- slabe jezikovne spretnosti (še posebej glede strokovnega jezika),
- pomanjkanje ustreznega usposabljanja za delo,
- prekinitve izobraževanja in
- pomanjkanje dostopa do svetovalnih služb in ustreznih izobraževalnih možnosti.

Odvisniki od alkohola

Odvisnost od alkohola predstavlja kronično, ponavljajočo se bolezen, za katero so značilne nevrobiološke spremembe v možganih. Odraža se v človekovi osebnosti, doživljanju in odnosih z drugimi. Posledice dolgotrajne odvisnosti so resne zdravstvene, osebne in ekonomske težave oziroma spremembe v življenju odvisnika in njegovih bližnjih (Psihiatrična bolnišnica Idrija 2017).

Odvisniki od alkohola predstavljajo skupino ljudi, ki jo je najtežje določiti, saj skoraj vsi zanikajo svoje stanje (Branco idr. 2004, 35).

Kdaj lahko nekoga uvrstimo v skupino odvisnikov od alkohola in kdaj ne, ni ravno lahka naloga pri oblikovanju odgovora na tovrstno vprašanje. V to skupino sodijo osebe, pri katerih se zaradi prekomernega uživanja alkohola pojavijo škodljive posledice. Prav tako v to skupino uvrščamo vse tiste odvisnike, ki so se vključili v zdravljenje odvisnosti, in tiste, ki so zdravljenje že zaključili (Trbanc idr. 2003, 35).

Trbanc idr. (2003 po Špindlerju 2001, 35) ločijo tri stopnje odvisnosti od alkohola, in sicer: prva stopnja, ki je sicer najbolj razširjena in predstavlja dejstvo, da gre za uživanje alkohola ob posebnih priložnostih in je le del prehrabnenih navad posameznika. Druga stopnja se kaže

predvsem kot potreba po alkoholu v stresnih situacijah, kot so javni nastopi, neuspehi itd. Tretja stopnja pa predstavlja psihično odvisnost, ko posameznik neprestano uživa alkohol, med službenim časom, doma, v prostem času in drugod.

Težave, ki se pojavljajo zaradi alkoholizma, so povezane z biofizikalnimi razsežnostmi telesnih bolezni, z materialno revščino, duševnimi in vedenjskimi motnjami, motnjami v osebnih odnosih in razmerjih, v zmanjševanju zmožnosti za posredovanje svojih osebnih izkušenj in v izgubljanju smiselne orientacije v vsakdanjem življenju (Trbanc idr. 2003 po Ramovš 2002, 209).

V kolikor se v določenem podjetju zaposli odvisnika, se lahko brž pričnejo pojavljati težave. V delovnem okolju težko napredujejo oziroma se morejo pri tem precej bolj dokazovati kot ostali zaposleni (Trbanc 2003, 26).

Poleg tega so na delovnem mestu vidne osebnostne deformacije, kot so površnost, nezanesljivost, lažnivost, prepirljivost in nezadovoljstvo, kar nedvomno slabo vpliva na odnose med ostalimi zaposlenimi v delovni skupini. S svojim ravnanjem škodujejo ugledu celotne organizacije. Take osebe so običajno pri delu manj učinkovite, zato slabše opravljajo svoje delo zaradi slabega počutja ali vinjenosti. Vsekakor se tak človek ne more primerjati z delom zdravega, treznega in prisebnega človeka (Može 2002, 53-55).

Branco (2004, 36) pravi: »Dejstvo je, da problem odvisnosti v Sloveniji narašča in da med državami Evropske unije sodimo v najvišji vrh alkoholizma. Nezaposlenost je lahko odločujoč dejavnik, ki posameznika usmeri v zdravljenje, vendar je za to potreben čas in veliko strokovnega znanja.« Lovrečičevi (2015, 50) menita, da je poraba alkohola v Sloveniji na prebivalca še vedno visoka. Družbeni odnos do alkohola, dostopnost do alkoholnih pijač in pivske navade prebivalcev še vedno ostajajo problematični. Temu so priča tudi razni kazalniki, kot so umrljivost zaradi prekomernega uživanja alkohola, zastrupitve z alkoholom, opijanje in podobno, kar potrjuje, da se problematika alkohola povečuje in kliče po ukrepih, s katerimi bi jo lahko zmanjšali.

Odvisniki od drog

Odvisniki od drog predstavljajo tisto skupino oseb, pri katerih so se zaradi prekomernega uživanja drog razvile škodljive posledice. Prav tako med odvisnike sodijo tudi tiste osebe, ki so ta problem že prepoznale in so vključene v različne oblike zdravljenja ali pa so z zdravljenjem že zaključile (Trbanc 2003, 25).

Odvisnike od drog ljudje običajno ne spustijo v svojo sredino, zato se gibljejo med sebi enakimi. Posledično imajo ti ljudje manj informacij o tem, kje poiskati primerno službo, kje se dodatno izobraževati, kje pridobiti finančno pomoč, stanovanje in podobno (Podpečan 2006, 4).

Skladno z besedami gospoda Kreka (osebna komunikacija 2017) so pri odvisnikih od drog najbolj prisotne njihove moralne omejitve, njihova stigma. V številnih primerih za odvisnike pravijo, da v kolikor so enkrat že bili odvisniki, bodo najverjetneje za vedno ostali odvisniki. Odvajanje od nedovoljenih drog ni lahko, nekaterim uspe premagati odvisnost prej, nekaterim kasneje, nekaterim pa sploh ne. Ko je odvisnik pod vplivom različnih substanc, izgubi nadzor nad tem, kdo v resnici sploh je, kako se obnaša ali kaj čuti, zato tak človek vsekakor ni sposoben za opravljanje dela. Zaradi vsega navedenega ima velike težave pri pridobitvi zaposlitve.

Odvisnost od drog ne vpliva samo na odvisnika, ampak tudi na njegovo družino, prijatelje, delodajalce, zdravstvene delavce in na družbo kot celoto. Zaradi odvisnosti od nedovoljenih drog se pojavijo posledice, ki negativno vplivajo na družinsko življenje odvisnika, na njegovo zdravje in počutje, na izobraževanje oziroma zaposlitev, finančno stanje in drugo (Medic8 2017).

Drev (2016, 40) navaja, da imamo v Sloveniji razvite programe reintegracije, ki nudijo odvisnikom od drog pomoč pri ponovni vključitvi v družbeno okolje. Po podatkih NIJZ se je leta 2016 socialna reintegracija odvisnikov od drog izvajala v štirih socialnovarstvenih programih po Sloveniji, in sicer v okviru Centra za socialno delo Kranj, Društva za pomoč zasvojenecem in njihovim svojcem UP, Zavoda Pelikan Karitas in Društva Projekt Človek.

Brezdomci

Brezdomci so ljudje, ki nimajo svojega doma. Na Centrih za socialno delo jih delijo v dve skupini, in sicer v tiste, ki spijo zunaj v parkih ali na ulicah, in na tiste, ki preživijo noč v nastanitvenih centih, zavetiščih ali samskih domovih (Trbanc 2003, 12).

Gospodarska kriza je poslabšala razmere, kar zadeva brezdomstvo. Vse več brezdomcev je otrok in mladine, migrantov, Romov, žensk in celotnih družin. Tipični razlogi za brezdomstvo so predvsem nezaposlenost in revščina, pomanjkanje cenejše dostopnih stanovanj za najem, težave z zdravjem, osebne ali družinske težave, nasilje v družini, zloraba nedovoljenih substanc, neustrezna pomoč za ljudi, ki zapuščajo bolnišnice, zapore ali druge javne ustanove (Evropska Komisija 2017).

Žal se brezdomstvo v večini držav Evropske unije v zadnjih desetletjih povečuje. Po podatkih Evropske Komisije je okoli 4,1 milijone ljudi, ki so brez strehe nad glavo (Meszaros 2017, 1).

5 REINTEGRACIJA BIVŠIH ODVISNIKOV DROG

5.1 Programi reintegracije

Reintegracija oziroma ponovna vključitev posameznika v socialno okolje predstavlja zadnjo fazo urejanja in socialne rehabilitacije uporabnikov od drog za ponovno vrnitev v družbo. Obenem predstavlja tako imenovano stanje oziroma predhodno fazo med varovanim okoljem socialne rehabilitacije, ki se izvaja znotraj terapevtskih skupin, in med vključitvijo v življenje v domačem okolju. Namenjena je predvsem zdravljenjem odvisnikov od drog in njihovim bližnjim (Drev 2015, 49).

Hodnik in Kersnik (2005, 2) navajata, da sam program reintegracije zajema najširši spekter aktivnosti, ki jih mora uporabnik od drog opraviti, da se lahko ponovno vključi v okolje. Ker je bil v tem okolju prepoznan kot odvisnik, je njegova naloga ta, da se otrese stigme in pripadnosti skupinam zasvojenecv. Slednja nedvomno za odvisnike predstavlja stresno situacijo, saj jih poleg težav v preteklosti ovira tudi strah pred prihodnostjo. V času svoje odvisnosti niso bili sposobni pridobiti ne znanj ne veščin in strategij o prevzemanju odgovornosti za svoje odločitve. Zato je čas reintegracije tisti, ki jim pomaga, da s pomočjo strokovne podpore prevzemajo čedalje več sposobnosti, ki jim bodo prišle prav na različnih področjih življenja.

Reintegracija predstavlja izziv tako za posameznika kot za celotno družbo. V številnih primerih je potek rehabilitacije dolgotrajen in odvisen od lastnosti posameznika, njegove zagnanosti za vključevanje v razne programe in vključenosti njegovih bližnjih. Posledično je tudi naloga, pripisana družbenemu okolju, da tako osebo sprejme medse kot enakovredne člane družbe (Selan 2010, 1).

Hodnik in Kersnik (2005, 5) sta mnenja, da programi reintegracije predstavljajo nujni del obravnave zasvojenosti. Pomembno je, da gre odvisnik skozi celoten program reintegracije, zato je potrebno izpostaviti vsa kritična področja, ki mu bodo omogočila uspešno reintegracijo v lokalnem okolju. Celoten program bo odvisnika krepil na socialnem, psihološkem, fiziološkem, vedenjskem, družbenem in ekonomskem področju. Izvajanje samo enega izmed področji predstavlja lahko specialistični pregled posamezne stroke za reintegracijo, vendar neupoštevanje enakovredne porazdelitve aktivnosti v programu na vseh zgoraj naštetih področjih prinaša samo delno zadovoljive rezultate pri posamezniku.

Vsem programom je skupno to, da vključujejo tri bistvene dele, katerim posameznik v času vključitve v program namenja največ pozornosti. Trije stebri programa reintegracije so (EMCDDA 2005):

- namestitev,

- izobraževanje in
- zaposlitev, vključno s poklicnim usposabljanjem.

Kar je pomembno vedeti, je to, da so reintegracijski programi prilagojeni posamezniku. Slednji niso namenjeni spreminjanju ljudi, ampak si prizadevajo, da bi odvisniki sprejeli svojo izkušnjo kot del življenja. Pogoj za vključitev v reintegracijske programe je popolna abstinenca od prepovedanih drog in alkohola, cilja reintegracije pa sta urejeno bivanje in zaposlitev (Med štirimi stenami 2014).

V programu reintegracije se odvisniki osredotočajo na izboljšanje socialnih veščin, spodbuja se jih k izobraževanju in zaposlitvi ter pridobitvi stanovanjske nastanitve. Med samim programom se uporabljajo tudi drugi ukrepi, kot so svetovanje, učenje, izobraževanje, pridobivanje delovnih izkušenj, dejavnosti v prostem času in drugo (EMCDDA 2005).

Poseben poudarek namenjajo tudi izboljšanju medsebojnih odnosov, povečanju socialne mreže posameznika ter skrbi za njihovo telesno in duševno zdravje. »Uporabnike programa se spodbuja in podpira k vključevanju v družbo in s tem k ponovnemu odkrivanju pomena ter smisla življenja« (Sumnall in Brotherhood 2012).

Verster in Solberg (2003, 4-5) poudarjata, da se v posameznih državah Evropske unije programi reintegracije med seboj razlikujejo. Kot smo že zgoraj omenili, reintegracija predstavlja zadnjo fazo procesa zdravljenja odvisnikov od drog. Lahko pa predstavlja tudi samostojno in popolnoma neodvisno intervencijo, ki jo lahko s svojimi cilji in sredstvi ponudi tako nekdanjim kot sedanjim odvisnikom od drog. Na področju Evropske unije zasledimo tri področja delovanja socialne reintegracije, namenjene različnim populacijam, in sicer socialno reintegracijo za izključene skupine ali brez težav odvisnosti, socialno reintegracijo za osebe s težavo odvisnosti in socialno reintegracijo, namenjeno izključno za problematične uporabnike drog.

5.1.1 Terapevtski del

Uporabniki programa reintegracije so vključeni v različne skupinske in individualne oblike terapije. Vsak program terapije se med seboj razlikuje glede na različne vidike dela in različne pristope, ki so zasnovani na podlagi teorij in praks. Le-ti se razlikujejo od poslanstva vsake organizacije, ki izvaja program reintegracije, in od potreb posameznika. Dejstvo pa je, da vse oblike takih terapij namenijo veliko pozornosti svojim uporabnikom in jim skušajo vsaka na svoj način podati čim bolj kvalitetno in učinkovito terapijo (Rupnik 2013, 34).

Terapevtske skupnosti ponujajo pomoč svojim uporabnikom predvsem pri (Projekt človek 2017):

- učenju vzdrževanja abstinence,
- utrjevanju delovnih navad,
- samostojnosti in odgovornosti,
- učenju reševanja problemov na socialno sprejemljiv način,
- učenju preživljanja prostega časa na ustvarjalen način in
- »pogledu na drogo⁷«.

Skupinske oblike terapije običajno vključujejo delovne, športne, kulturne in družabne aktivnosti, medtem ko so individualne oblike namenjene predvsem individualnim pogovorom posameznikov, družinskim terapevtskim srečanjem ter specialističnim terapevtskim intervencijam (Projekt Človek 2017).

Programe, ki nudijo pomoč odvisnikom od drog, delimo na visokopražne in nizkopražne programe. Visokopražni programi so namenjeni tistim uživalcem, ki želijo v celoti prekiniti z uživanjem drog (Copaka 2010). Temeljijo na delu strokovnih delavcev, s pomočjo katerih se zagotavlja ustrezen diagnostičen postopek, na svetovalnem in terapevtskem delu ter na vzporedni obravnavi družine (ReNPPD14-20). Običajno gre pri omenjenih za dolgotrajne programe, ki trajajo od 2 do 5 let. Njihovo osnovno načelo dela temelji na spodbudi posameznika pri spremembi življenjskih navad. Primeri takih programov v Sloveniji so predvsem Projekt Človek in razne komune. Po drugi strani pa so nizkopražni programi namenjeni tistim uporabnikom, ki niso še popolnoma pripravljeni odločiti se za abstinenco. Namen teh programov je obveščanje in izobraževanje uporabnikov drog o nevarnostih pri uporabi drog, o morebitnih okužbah, predoziranju in podobno. V Sloveniji imamo nekaj nizkopražnih programov, in sicer DrogArt, Društvo Real in Stigma (Copaka 2010).

5.1.2 Nastanitev

Spencer idr. (2008, 24) povzemajo, da nastanitev predstavlja ključni dejavnik v procesu reintegracije, saj posamezniku zagotavlja stabilnost in varnost. Za odvisnika od drog lahko pomeni pomanjkanje stalnega oziroma začasnega bivališča razlog za vrnitev v ponovno uporabo drog.

Po Flakerju (1999, 43) je »stanovanje veliko več kot le streha nad glavo«. Vsakdo, ki ima stanovanje, ima zadovoljeno potrebo po varnosti in zasebnosti. Lastno stanovanje predstavlja nujen pogoj za duševno zdravje v naši civilizaciji.

⁷ To naj bi bili predvsem razlogi, ki so vplivali na posameznika, da je v preteklosti posegel po drogah in preseganje le-teh v varnem okolju terapevtske skupnosti (Projekt Človek 2017).

Dejstvo je, da ga uporabljamo za shranjevanje svojih stvari, potrebujemo ga, ker tako dobimo naslov stalnega oziroma začasnega bivališča, kar pa je najpomembnejše, je to, da ga potrebujemo za organizacijo svojega življenja. Skratka, poleg osnovnih potreb po zavetju nam stanovanje nudi zadovoljitev normativnih in funkcionalnih družbenih potreb (Flaker 1999, 47-48).

Program reintegracije posamezniku omogoča na začetni stopnji nastanitev za določen čas, kasneje pa pomaga posamezniku na njegovi poti, ki vodi do postopne osamosvojitve s ciljem iskanja njegove lastne, stalne nastanitve. Ravno zagotavljanje dostopa do lastne trajne nastanitve prispeva tudi k vztrajanju uporabnikov na samem zdravljenju in ohranjanju abstinence (Milby idr. 2005 v EMCDDA 2011, 34).

V Evropi so ravni, ki zagotavljajo storitve na področju nastanitve odvisnikov od drog, nizke. V večini držav so to socialna stanovanja, ki jih ponujajo predvsem lokalni organi ali nevladne organizacije. Dolžina bivanja odvisnikov v takih stanovanjih je različna. Odvisna je od pogojev, na primer od abstinence od drog in od nadzora, ki ga izvajajo v okviru. V nekaterih evropskih državah imajo zagotovljena zasilna bivališča za odvisnike, ki nudijo prenočitev in zajtrk. V drugih državah imajo prehodne domove, druge pa imajo programe za lajšanje dostopa do neodvisnega življenja na širšem stanovanjskem trgu (EMCDDA 2011, 34).

5.1.3 Usposabljanje in izobraževanje

Izobraževanje predstavlja ključni dejavnik za razvoj vsake družbe. Človek se vse življenje uči. Učenje se prične že v času otroških let, zaključi pa se nikoli, saj vsak posameznik neprestano potrebuje nova znanja, ki jih uporablja pri vsakodnevnem opravilu na delovnem mestu ali v osebem življenju (Krajnc 2011, 9).

Ivančič (1999, 36) opredeljuje izobraževanje kot »proces, ki posreduje kvalifikacije, nujno potrebne za delo«. Izobrazba za vsakega predstavlja posameznika sredstvo, s katerim lažje prodira in konkurira na trgu delovne sile (Ivančič 2010, 15).

Med odvisniki od drog je nizka stopnja izobrazbe zelo pogosto prisotna. Običajno je med njimi prisotna želja po izobraževanju in usposabljanju, ampak velikokrat se pojavijo individualne ovire, kot so velika pričakovanja, strah pred neuspehom in stigmatizacija, ki odvisniku onemogočijo, da bi nadaljevali izobraževanje oziroma usposabljanje (Lawless in Cox 2000 v EMCDDA 2011, 32-33).

V večini evropskih držav so posameznikom na voljo dana poklicna ali tehnična usposabljanja, s pomočjo katerih pridobijo praktične spretnosti in znanja ter poklicno izobrazbo. Vse omenjeno potrebujejo za zaposlitev v določenem poklicu ali panogi. Zategadelj je potrebno v programu reintegracije nameniti tudi poseben pomen izobraževanju in usposabljanju ter dokončanju šolanja odvisnikov (EMCDDA 2011, 35).

V Sloveniji se spodbuja izobraževanja in usposabljanja odvisnikov od drog predvsem preko nacionalnih poklicnih kvalifikacij, institucionalnega usposabljanja (jezikovni tečaji, računalniški tečaji, vozniški izpiti, pridobitev pedagoško-andragoške izobrazbe idr.), delovnih preizkusov, določenih usposabljanj na delovnih mestih in podobno (Šent 2014, 16-17).

5.1.4 Pridobitev ustrezne zaposlitve

Zaposlovanje predstavlja zadnji korak in končni cilj vsakega posameznika v programu reintegracije. Odvisniki, ki se vključijo v zaposlovanje, izoblikujejo svoj osebni razvoj, samoučinkovitost in samopodobo, sposobni so se spoprijeti z različnimi težavami. Zagotovljena jim je nova vrstniška skupina, kjer dobivajo nove spretnosti in znanja, ki lahko prispevajo k uspešni reintegraciji v širši družbi (EMCDDA 2011, 33).

Odvisniki od drog si po zaključku reintegracije želijo in si obenem prizadevajo pridobiti takojšnjo zaposlitev, saj stremijo k tem, da bi si svoje dneve čim prej zapolnili z delom, da se ne bi ponovno vrnil k uživanju drog (Spencer idr. 2008, 87).

Vsak posameznik, ki se želi zaposliti, mora imeti dokončano ustrezno izobrazbo in pridobljena ustrezna usposabljanja, ki jih določeno delovno mesto zahteva. V sklopu programa reintegracije posameznike postopoma pripravljajo na vstop na trg dela. V predhodni fazi reintegracije, in sicer natančneje v fazi usposabljanja in izobraževanja, dobi odvisnik določene praktične spretnosti in znanja, ki jih bo s pridom lahko uporabljal na svojem delovnem mestu. Običajno na samem začetku opravljajo prostovoljna dela, kasneje pa se zaposlijo in prejemajo redna plačila (Rupnik 2013, 38).

Naj izpostavimo primer Irske, kjer imajo razvit program, imenovan »Ready for Work« (Pripravljen na delo), ki brezdomcem in odvisnikom od drog zagotavlja usposabljanje pred zaposlitvijo, pridobivanje delovnih izkušenj in vso nadaljnjo podporo. Vse pravkar navedeno jim nudijo brezplačno z namenom, da bi si kasneje lahko pridobili in posledično tudi obdržali plačano zaposlitev (EMCDDA 2011, 33).

V Republiki Italiji bivšim odvisnikom od drog, ko le-ti zaključijo program reintegracije, ponudijo zaposlitev na tistih objektih, kjer je potekalo njihovo zdravljenje, na primer na kmetijah (Rihter in Boškić 2005, 207-208).

6 ZAPOSILITEV

6.1 Definicija brezposelnosti

Brezposelnost predstavlja enega najbolj aktualnih problemov sodobnega časa. Pojavlja se tako v razvitem kot v nerazvitem svetu (Kompore 2012).

Bilban (2014, 19) opredeljuje brezposelnost kot: »položaj posameznika, ki nima statusa zaposlenosti, je brez dela, službe in zaposlitve«. Brezposelnost je torej družbeni pojav, ki ima velik vpliv na raven blaginje in na občutek gotovosti oziroma negotovosti med posamezniki glede na možnost zaposlovanja. Predstavlja eno najhujših stisk, v kateri se znajdejo posamezniki, pogosto ne po svoji krivdi.

Kdaj posameznika uvrstiti med brezposelne, je odvisno od definicije in interpretacije samega pojma brezposelnosti, ki pa se od države do države razlikuje. Zaradi navedenega je Mednarodna organizacija dela (ILO) že v začetku 50. let prejšnjega stoletja sprejela enotno definicijo brezposelnosti, ki pravi, da so brezposelne osebe vse osebe, ki so starejše od 15 let in izpolnjujejo naslednje pogoje (Svetlik 1985, 15):

- oseba mora biti brez dela, to pomeni, da v referenčnem tednu ni bila zaposlena oziroma samozaposlena in da ni niti opravljala kakršnega koli dela za plačilo,
- oseba mora biti razpoložljiva za zaposlitev in
- oseba mora aktivno iskati zaposlitev oziroma samozaposlitev.

Zakon o urejanju trga dela (ZUTD, Uradni list RS, št. 80/10, 40/12 – ZUJF, 21/13, 63/13, 100/13, 32/14 - ZPDZC-1 in 47/15 – ZZSDT) podrobneje opredeljuje vse tiste, ki jih lahko uvrstimo v skupino brezposelnih oseb. V 8. členu omenjenega zakona je opredeljeno, kot sledi: «Status brezposelne osebe ima tista oseba, ki aktivno išče zaposlitev, je zmožna za delo, je prijavljena na Zavodu za zaposlovanje in pripravljena sprejeti ustrezno delo, ki jo Zavod za zaposlovanje ponuja. Brezposelna oseba prav tako ne sme biti v delovnem razmerju, ne sme biti samozaposlena, ne sme biti poslovodna oseba v osebni družbi in enoosebni družbi z omejeno odgovornostjo, ni kmet ali upokojenec in nima statusa dijaka ali študenta.

Dandanes predstavlja brezposelnost zelo hudo težavo, saj dela ne razumemo samo kot napor in sredstvo za doseganje ciljev, ampak kot vir družbenega ugleda. Brezposelnost razvrednoti standard in kakovost življenja posameznika v družbi. Veliko je tistih posameznikov, ki so zaposleni, ker imajo delovna mesta, ostajajo pa nezadovoljni in jih ohranjajo le zaradi strahu, da jim ne bo uspelo najti nove ali boljše zaposlitve. Tako postane delovna sila manj mobilna, obenem pa se poveča tudi število razočaranih delavcev (Bilban 2014, 20).

Rupert in Klenovšek (2010, 29) navajata, da ima brezposelnost za posameznika tako socialne kot ekonomske posledice. Zaradi izločenosti iz delovnega in družbenega okolja pri posamezniku povzroča izgubo socialnih stikov, osamljenost in pasivnost. Poleg tega ima tudi negativne posledice na celotno družbo. Poslabša se kakovost življenja, nastajajo družbene delitve in napetosti, povečajo se stopnje samomorilnosti, kriminala in nasilja.

Poleg zgoraj naštetega brezposelnost povzroča tudi zmanjšanje lastne aktivnosti, izgubo zaupanja in samospoštovanja, večjo izolacijo in občutek drugorazrednosti, pojavijo se osebni in družbeni problemi, pomanjkanje denarja, pomanjkanje dostopa do informacij in zdravstvene težave (Bilban 2014, 23).

6.2 Diskriminacija brezposelnih na trgu dela

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (MDDSZ 2017) opredeljuje diskriminacijo kot neenako obravnavanje posameznika, ki nima upravičenega razloga. Nekateri ljudje so zaradi določenih osebnih okoliščin, kot so spol, starost, rasa, etično poreklo ali invalidnost obravnavani drugače kot ostali. Navedeno jih lahko ovira oziroma jih prikrajša za različne pravice pri vsakodnevnih priložnostih.

Torej diskriminacija je ravnanje, ki ogroža, omejuje in onemogoča prizadevanje posameznika, da bi uresničil ali uveljavil svoje človekove pravice in temeljne svoboščine (Amnesty international 2017).

Diskriminaciji so najbolj izpostavljene ranljive ciljne skupine, ki so zaradi svojih življenjskih okoliščin pogosto manj prilagodljive na trgu dela. Težko se odzivajo na hitre spremembe okolice in običajno so manj uspešne pri kandidiranju na razpisih za zaposlitev in obenem tudi manj konkurenčne na trgu dela. Zaradi svojih različnih težav in stigme težko dobijo zaposlitev, opravljajo občasna dela na črno ali pa postanejo nemotivirani za zaposlitev in tako odvisni od socialne pomoči (Trbanc 2003, 6).

Na trgu dela se diskriminacija kaže na več načinov. Za ranljive ciljne skupine ne zadostuje le klasično zaposlovanje, ampak jim je potrebno pred zaposlitvijo zagotoviti predvsem socialno in delovno integracijo. Na ta način bi se lahko take skupine že prej pripravile in se tako lažje vključile v delovno okolje, hkrati pa bi se počutile bolje sprejete. Za delodajalca je najboljša izbira, da zaposliti delavca, ki nima sumljive preteklosti. Nedvomno je delavec, ki je izobražen, motiviran in ima delovne izkušnje, za delodajalca najmanj tvegana odločitev, saj se od njega pričakuje, da bo pripomogel k boljši poslovni uspešnosti podjetja. Iz tega razloga se delodajalci v večini podjetij izogibajo zaposlovanju ranljivih skupin, zato je bila vse do današnjega dne edina možnost njihovega zaposlovanja v socialnih podjetjih (Dobaj 2016, 13-18).

Zaviršek in drugi (2002, 85) menijo, da se posledice najrazličnejših ovir, ki so prisotne pri ranljivih ciljnih skupinah, kažejo v prikrajšanosti na različnih ravneh. Na ekonomski ravni je razvidno kot izključenost iz plačane zaposlitve, nizkih dohodkov in visokih izdatkov predvsem za prostorske prilagoditve (stanovanje in delovno mesto), za prilagoditve predmetov in izdatke za prevoz in asistenco. Socialna diskriminacija za posameznika prav tako pomeni slabo dostopnost do storitev, slabše delovno mesto od njegove usposobljenosti, osamljenost in podobno. Na kulturni ravni se diskriminacija odraža v javnosti posredovanih neprivlačnih podobah ljudi, stereotipih ranljivih skupin v umetnosti, v filmih.

6.3 Zaposlovanje bivših odvisnikov od drog

V sodobni družbi je zelo razširjen stereotip o skupinah oseb, ki se razlikujejo od večine. Ti stereotipi o osebah, ki se zdravijo ali so že zaključili zdravljenje odvisnosti, so pogosto negativni. Predsodek izhaja iz predpostavke, da oseba, ki je bila nekoč zasvojen oziroma odvisna od drog, bo ostala za vedno taka, odvisna. Ovire za vključevanje odvisnikov v družbo nastajajo predvsem zaradi neobveščenosti javnosti o odvisnosti od drog in zaradi slabega obveščanja o novih metodah zdravljenja. Večina ljudi bi na vprašanje »Koliko so se mnogi uporabniki od drog uspeli uspešno pozdraviti?« odgovorila z nič oziroma 1 do 2 odstotkov. Prav tako so tako javnost kot tudi delodajalci prepričani, da odvisnikov od drog ni mogoče dokončno pozdraviti. Še vedno velja prepričanje, da so tatovi, goljufi, lažnivci in podobno. Le majhno število ljudi ve, da je odvisnost bolezen posameznika, ne pa v naprej določena usoda posameznika (Saša 2009).

V številnih primerih so odvisniki brezposelni. Razloge za omenjeno najdemo v njihovih težavah s preteklostjo, saj imajo določene primanjkljaje, zaradi katerih niso v celoti sposobni opravljati določenega dela. V današnjem času je veliko uživalcev drog, ki so v rednem delovnem razmerju, dobro opravljajo zahtevna dela, vendar njihovi delodajalci niti ne slutijo ali vedo za njihovo odvisnost. Veliko zaposlenih uživalcev drog se s takšnim početjem sprošča od stresnih situacij in tako pobegne v svoj svet, stran od vsakodnevnih službenih ali drugih težav (Ognjenović 2012, 12).

Delodajalci, ki želijo zaposliti nekdanje odvisnike od drog, so še vedno izpostavljeni določenim tveganjem. V večini primerov se bojijo, da bi zaposlitev takih oseb povzročila veliko težav in da bi kasneje svojo odločitev obžalovali. Največji strah, ki delodajalce preganja, je dejstvo, da bi lahko odvisniki od drog očrnili ugled podjetja, da bi spravili ostale zaposlene v težave in da ne bi dobro opravljali svojega dela (Spencer idr. 2008, 66). Delodajalci od svojih zaposlenih pričakujejo, da so pošteni in zanesljivi ter da se hitro prilagajajo potrebam trga. Biti morajo tudi samostojni, kreativni, prilagodljivi in pripravljeni na strokovno usposabljanje (Spencer idr. 2008, 66).

Nekdanji odvisniki od drog običajno zasedajo marginalno pozicijo na trgu dela in v glavnem sprejemajo delovna mesta, ki so slabo plačana, fizično zahtevna in neprivlačna (Spencer idr. 2008, 66).

Ko po drogah posegajo zaposleni, so, kar zadeva zdravje in varnost, ogroženi tudi njihovi sodelavci, pa podjetja, gospodarstvo in celotna družba. Razlog za to je zmanjšana produktivnost zaposlenega delavca, nezgode in poškodbe na delovnem mestu, odsotnost delavcev, nizka delovna morala in povečanje obolevnosti uporabnikov drog (ReNPPD14-20 2014).

6.4 Ukrepi za zmanjšanje brezposelnosti bivših uporabnikov drog

Rihter in Boškić (2005, 205-206) navajata, da posebnih programov, namenjenih izključno odvisnikom od drog, v Sloveniji ni. Vsem ranljivim skupinam je na Centrih za socialno delo na voljo svetovanje. Ko pride oseba, ki je brezposelna in obenem odvisna od drog, do območne enote danega Centra, se ji najprej ponudita zdravljenje in rehabilitacija, s pomočjo česar bi se lahko odpravila osnovna težava. Osebam, ki se ne odločijo za zdravljenje, ponudijo motivacijske programe. Tistim osebam, ki pa želijo svoje težave rešiti, jih napotijo v programe nevladnih organizacij ali v komune. Takim odvisnikom, ki so že rešili svojo osnovno težavo in ki so že »čisti«, so na voljo različni programi aktivne politike zaposlovanja, in sicer od delavnic za iskanje prve zaposlitve pa do pridobitve zaposlitve preko javnih del.

Trbanc in drugi (2003, 65) so v raziskavi o socialni in ekonomski vključenosti ranljivih skupin v Sloveniji navedli nekaj ukrepov za zmanjšanje brezposelnosti odvisnikov od drog in ostalih ranljivih skupin. Prvi ukrep, ki je nedvomno najpomembnejši, je spodbujati in financirati kompleksnejše programe reintegracije posameznikov, ki bi trajali daljše obdobje. S tem bi pripomogli k večji stopnji trajajoče se motiviranosti takih oseb, učili bi jih načinov sodelovanja v družbi in jim pomagali k dvigu samozavesti. Omenjene programe v večini izvajajo nevladne organizacije s pomočjo javnih institucij.

Poleg vsega zgoraj navedenega tega bi morali posameznike spodbujati in motivirati za izobraževanje in jim ponuditi možnost za dokončanje šolanja (Trbanc idr. 2003, 65-66).

V Sloveniji je bilo na podlagi Smernic za izvajanje ukrepov aktivne politike zaposlovanja za obdobje od 2012 do 2015 oblikovanih nekaj predlogov oziroma ukrepov, ki bi lahko pripomogli k boljši zaposljivosti odvisnikov od drog. Mednje sodijo usposabljanje in izobraževanje, znotraj katerih prevladujejo nacionalne poklicne kvalifikacije, institucionalna usposabljanja, kot so jezikovni tečaji, tečaji računalništva, opravljanje vozniških izpitov, tečaji za varilska in kleparska dela, usposabljanje za zidarja in reševalca iz vode, knjigovodska dela in podobno. Vsa zgoraj naštetá usposabljanja usklajuje Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. Poleg tega lahko pri oblikovanju ostalih ukrepov pripomorejo tudi

razna ministrstva, še posebno Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, ki koordinira program »Računalniška pismenost« za odrasle, usposabljanje za življenjsko uspešnost (UŽU), programi za dvig temeljne pismenosti in drugo (Šent 2014, 16-17).

Nekaterim posameznikom, ki imajo zaradi svojih težav zmanjšano delazmožnost, bi jim morali ponuditi vključevanje v »normalne zaposlitve« z določenimi prilagoditvami. Sprva bi jim morali ponuditi skrajšan delovni čas, bolj fleksibilno razporeditev dela, delo na domu, delitev delovnega mesta in podobno. S tako prilagojeno obliko dela bi jim omogočili lažjo vključitev v redno delovno razmerje. (Trbanc idr. 2003, 70).

S pomočjo sofinanciranja in zagotavljanja podporne mreže bi jim bilo potrebno ponuditi tudi več možnosti za samozaposlovanje v obliki kooperativ, kot je na primer možno v Republiki Italiji, in programe preko javnih del. Vključevanje posameznikov v družbo z opravljanjem prostovoljnega dela, dela v društvih in nevladnih organizacijah bi nedvomno pozitivno vplivalo na dvig njihove motivacije in samozavesti (Trbanc idr. 2003, 67).

Strokovne delavke na Centrih za socialno delo in svetovalke na uradih za delo predlagajo naslednje ukrepe za pomoč odvisnikom pri zaposlovanju (Rihter in Boškić 2005, 207-208):

- oblikovati bi morali več programov psihosocialne in zaposlitvene rehabilitacije, namenjenih motiviranju odvisnikov, da se odločijo za rehabilitacijo in kasneje za zaposlitev,
- tiste odvisnike, ki ne prepoznajo svojega problema, bi morali vključiti v obvezne oblike pomoči,
- ustanoviti bi morali več komun in terapevtskih skupnosti,
- polagati večji poudarek na izobraževanju in zagotoviti večjo odprtost univerz za tiste, ki so zaradi problemov z zasvojenostjo morali študij prekiniti,
- omogočiti manj predsodkov, predvsem na območnih enotah Zavodov za zaposlovanje, in zagotoviti večjo odprtost pri zaposlovanju bivših odvisnikov,
- omogočiti več prilagojenih delovnih mest, ki bi bila sofinancirana s strani države, za take osebe,
- zaposlovanje na podlagi priporočil programov, v katere so bili odvisniki vključeni,
- taki posamezniki, ki še niso rešili svojih težav in ki še niso »čisti«, bi jih morali zaposlovati v socialnih podjetjih, kjer bi imeli posebne svetovalci, ki bi jim lahko nudili pomoč, in

- kot je že vpeljano v Republiki Italiji, bi morali tudi pri nas, na Slovenskem, bivšim odvisnikom, ki zaključijo program reintegracije, ponuditi zaposlitev na objektih, kjer je prej potekalo njihovo zdravljenje, in sicer na primer na kmetijah, v vinogradih in drugod.

7 METODOLOGIJA

V empiričnem delu magistrske naloge smo pridobili podatke s pomočjo dveh intervjujev, izvedenih v dveh socialnih podjetjih, ki se ukvarjata z zaposlovanjem ranljivih ciljnih skupin, predvsem z zaposlovanjem bivših odvisnikov od drog. Nato smo naredili analizo sekundarnih virov.

Glede na izbrano temo smo se osredotočili in stopili v stik s socialnim podjetjem iz Slovenije, poznanim pod imenom Fundacija Vincenca Drakslerja za odvisnike iz Kranja, in Skupnostjo San Patrignano iz Republike Italije. Omenjeno podjetje iz Slovenije smo si izbrali zato, ker za enkrat ostaja še edino socialno podjetje v Sloveniji, ki se ukvarja z zaposlovanjem bivših odvisnikov od drog. Pri iskanju podatkov za primerjavo socialnega podjetja iz tujine smo po spletu zasledili več socialnih podjetij v sosednji Italiji in v drugih državah. Pri pregledovanju njihovih predstavitev smo našli največ uporabnih in dostopnih podatkov pri Skupnosti San Patrignano. Dejstvo je, da sta si obe podjetji po načinu delovanja zelo podobni. Zaradi navedenega smo se odločili, da ju primerjamo med seboj. Razlog za odločitev teh dveh socialnih podjetij je bil tudi ta, da smo pri iskanju morebitnih sogovornikov, s pomočjo katerih bi lahko obravnavano tematiko uspešno preučili, dobili zelo hiter odgovor in potrditev sodelovanja pri zgoraj navedenih socialnih podjetjih.

Intervjuja sta bila izvedena s pomočjo polstrukturiranega vprašalnika (Priloga 1). Vprašanja, posredovana obema socialnima podjetjema, so bila enaka. Za namene raziskave smo oblikovali osem vprašanj s podvprašanji. Udeležence raziskave smo seznanili z vsebino naloge, z namenom in cilji ter z načinom zbiranja podatkov.

Prvi stik s samo organizacijo iz Slovenije smo vzpostavili preko elektronske pošte, kjer smo se v uvodnem dopisu predstavili, jim povedali, kaj želimo, in tematiko dela na kratko opisali. Po hitrem odgovoru in s pripravljenostjo za sodelovanje smo se z generalnim sekretarjem dane Fundacije in z vodjo socialnega podjetja dogovorili za termin intervjuja. Intervju je potekal dne 10. 4. 2017 v Domu Vincenca Drakslerja v Pristavi pri Trziču. Trajal je približno 40 minut. Z dovoljenjem sogovornika smo intervju snemali in si sproti zapisovali bistvo vsakega odgovora.

Popolnoma enak način za pridobitev podatkov smo izbrali pri Skupnosti San Patrignano iz Republike Italije. Na spletni strani organizacije smo poiskali kontakt vodje za mednarodne odnose San Patrignano in z njo navezali stik preko elektronske pošte. V uvodnem dopisu smo se prejemnici pisanja predstavili, intervjuvanko na kratko seznanili s tematiko naloge in jo prosili za sodelovanje. Po privolitvi smo se dogovorili, da ji vprašanja pošljemo preko elektronske pošte. Komunikacija je potekala v italijanskem jeziku. Po pridobitvi vseh odgovorov na zastavljena vprašanja smo najprej vsak odgovor, ki smo ga pridobili, prevedli v slovenščino.

Pridobljene podatke smo nato analizirali in vsakega posamičnega korak za korakom interpretirali. Nato smo jih med seboj primerjali in ugotavljali, ali obstajajo kakšne razlike med reintegracijo in zaposlovanjem bivših odvisnikov od drog v obeh socialnih podjetjih. Za zaključek smo na podlagi ugotovljenega povzeli pomembne ugotovitve in na podlagi le-teh podali predloge za nadaljnje raziskovanje.

8 RAZISKAVA O ZAPOSLOVANJU RANLJIVIH SKUPIN V SOCIALNIH PODJETJIH

8.1 Predstavitev socialnih podjetij

V nadaljevanju predstavljamo socialni podjetji, ki zaposlujeta bivše odvisnike od drog. Najprej podamo nekaj podatkov o ustanovitvi, namenu in dejavnosti Fundacije Vincenca Drakslerja za odvisnike, so.p., ki se nahaja v Kranju. Nato predstavimo socialno podjetje San Partignano blizu Riminija v Republiki Italiji, ki se ukvarja s povsem enako dejavnostjo.

8.1.1 Fundacija Vincenca Drakslerja za odvisnike

Fundacija Vincenca Drakslerja⁸ za odvisnike je ustanova, ki je namenjena zdravljenju odvisnikov ter nudenju pomoči tako odvisnikom kot tudi njihovim svojcem. Deluje na širšem območju gorenjske regije. Sedež ima v Kranju, reintegracijski center pa se nahaja v Domu Vincenca Drakslerja v Pristavi pri Trziču. Na danem mestu imajo tudi poslovne prostore in delavnice tega socialnega podjetja, kjer izdelujejo izdelke, ki jih kasneje v trgovinah prodajajo. V okviru fundacije imajo tudi 5 trgovin, ki jih kot sami radi imenujejo »štacune«, ki se nahajajo v Kranju, v Pristavi in v Radovljici (Fundacija Vincenca Drakslerja 2017).

Leta 2000 je Fundacijo ustanovila Mestna občina Kranj z namenom nudenja pomoči odvisnikom od drog in spodbujanja njihovega življenja brez psihofizičnih substanc, pridobivanja sredstev za obnovo obstoječih programov in pridobivanja novih prostorov za izvajanje reintegracije. Leta 2007 je kot soustanovitelj v Fundacijo vstopil tudi gospod Vincenc Draksler, ki je že pri njeni ustanovitvi prispeval osnovni kapital. Tokrat je Fundacija lahko tudi razširila svojo dejavnost. Spodbujati je začela opravljanje prostovoljnega dela in financiranje splošno koristne nepridobitne dejavnosti. S pomočjo ustanoviteljev dane Fundacije in številnih donatorjev so obnovili stavbo⁹ in okolico v Pristavi pri Trziču, kjer se danes nahaja reintegracijski center za ozdravljene odvisnike. Poimenovali so ga Dom Vincenca Drakslerja. Leta 2012 so se morali dodatno registrirati za opravljanje dejavnosti socialnega podjetništva. Zagotoviti so morali pravno podlago za delovanje socialnega podjetja in tako dopolniti ustanovitveni akt Fundacije, ker so želeli uvesti tudi zaposlitveno rehabilitacijo za odvisnike. Od tistega trenutka dalje Fundacija izvaja zaposlitveno rehabilitacijo in zaposluje ranljive ciljne skupine (Letno poročilo Fundacije Vincenca Drakslerja 2016, 2).

Fundacija deluje na širšem območju gorenjske regije in je usmerjena v delovanje naslednjih dejavnosti (Fundacija Vincenca Drakslerja 2017): razvoj socialnega podjetništva, program

⁸ V nadaljevanju Fundacija.

⁹ Ob ustanovitvi jo je Fundaciji podaril gospod Vincenc Draksler.

preprečevanja in obravnave odvisnosti, lokalno razvojna fundacija Gorenjske in regionalno stičišče nevladnih organizacij za gorenjsko regijo.

- Razvoj socialnega podjetništva

Leta 2012 je Fundacija pričela z vpeljavo programa socialnega podjetništva in tako postala prvo socialno podjetje na Gorenjskem. Program omogoča zaposlitveno rehabilitacijo, delovno usposabljanje in zaposlovanje ranljivih ciljnih skupin.

- Program preprečevanja in obravnave odvisnosti

Glavna naloga Fundacije je izvajanje preventivnih in kurativnih programov za preprečevanje odvisnosti. Z ustanovitvijo reintegracijskega centra v Pristavi pri Trziču, ki deluje v sodelovanju s Centrom za socialno delo Kranj, potekajo visokopražni programi reintegracije odvisnikov. Nudijo jim finančno pomoč pri nastanitvi in podpirajo jih pri nadaljnjem šolanju in usposabljanju. Vsa sredstva, ki so namenjena za pomoč odvisnikom in njihovim svojcem, zbirajo z različnimi donacijami in v sodelovanju z lokalnimi skupnostmi Gorenjske.

- Lokalna razvojna fundacija Gorenjske regije

Program lokalne razvojne fundacija Gorenjske se od leta 2012 ne izvaja več. Njen namen je bil predvsem preko lokalnih donatorjev in sponzorjev zbiranje in namensko razdeljevanje sredstev v dobrodelne namene (na primer dodeljevanje štipendij revnim mladostnikom).

- Regionalno stičišče nevladnih organizacij za gorenjsko regijo

Fundacije je od leta 2008 dalje opravljala funkcijo regionalnega stičišče nevladnih organizacij na območju gorenjske regije. Namen projekta je bil izboljšati pogoje za delovanje nevladnih organizacij in obenem povečati učinkovitost njihovega delovanja. Od leta 2011 dalje pa projekt izvaja Zavod O iz Škofje Loke (Fundacija Vincenca Drakslerja 2017).

Fundacija Vincenca Drakslerja vsako leto sodeluje pri izvedbi Županovega teka, ki ga organizira Mestna občina Kranj. Vsa zbrana sredstva iz donacij, sponzorskih sredstev in startnin so namenjena razvoju Fundacije in njenih socialnih programov ter zaposlovanju težje zaposljivih oseb, še posebno odvisnikov od drog in invalidov. Fundacija je svojo prepoznavnost v lanskem letu namenila tudi udeležbi in svoji predstavitvi na pomembnejših dogodkih, kot so prisotnost na Šuštarški nedelji, udeležba na bazarju Waldorfske šole v Radovljici, predstavitev v Čebelarskem muzeju v Lescah, predstavitev na Festivalu čokolade v Radovljici itd. (Letno poročilo Fundacije Vincenca Drakslerja 2016, 9).

Nadalje smo izvedli intervju z generalnim sekretarjem Fundacije in vodjo socialnega podjetja.

Z intervjujem smo želeli 'iz prve roke' spoznati delovanje reintegracijskega centra in pridobiti podatke o splošnem mnenju socialnega podjetništva v Sloveniji.

Program reintegracije izvaja Center za socialno delo Kranj in predstavlja zadnji, sklepni del obravnave odvisnikov od drog. Financiran je s strani Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti ter s strani Fundacije Vincenca Drakslerja. Namenjen je vsem posameznikom, ki so predčasno zaključili program zdravljenja v komunah ali terapevtskih skupnostih, in vsem tistim, ki so se odvajanja od drog lotili kar doma, vendar se še vedno soočajo s težavami, ki jih sami ne zmorejo prebroditi, zato pri tem potrebujejo strokovno pomoč. V program se lahko vključijo tudi zaporniki, ki so v zaporu dosegli abstinenco in bi radi tako stanje ohranili tudi po prihodu iz zapora. Sekundarno gledano je program namenjen tudi uporabnikom najbližjim, torej njihovim svojcem, ki imajo tako možnost, da se udeležujejo tudi individualnih pogovorov in družinskih srečanj. Program je za vse uporabnike brezplačen, kajti financira se iz naslova denarne socialne pomoči. Traja devet mesecev z možnostjo podaljšanja za nadaljnje tri mesece (Fundacija Vincenca Drakslerja 2017).

Primarni cilj programa reintegracije je predvsem celotna obravnava posameznika, ki po procesu zdravljenja potrebuje pomoč in podporo, da se lahko ponovno vključi v družbo in vzpostavi temelje za trajno prenehanje jemanja drog in stabilno življenje (Hodnik 2005, 5).

Reintegracijski center ponuja možnost nastanitve 10 uporabnikom. Prednost pri vključevanju v skupino imajo odvisniki gorenjskih občin, v primeru prostih mest, pa se lahko vanj vključijo tudi odvisniki iz drugih delov države (Letno poročilo Fundacije Vincenca Drakslerja 2016, 8).

Uporabniki se lahko udeležijo tako individualne kot skupinske obravnave. Zaposleni jim nudijo pomoč pri vedenjskih težavah, pri zastavljanju ciljev in uresničevanju le-teh, pomoč pri vzpostavljanju odnosov z bližnjimi in pomoč pri vzpostavljanju nove socialne mreže. V času bivanja uporabnikom nudijo tudi pomoč pri urejanju sodnih zadev iz preteklosti, ko so bili še odvisni od drog, predvsem pa težave, povezane z dolgovi in drugimi obveznostmi do države. Da bi lahko rešili svoje težave iz preteklosti, se jim tako ponudi možnost vključitve v izvajanje družbeno koristnih del (Fundacija Vincenca Drakslerja 2017).

V okviru delovne terapije odvisniki pomagajo tudi v delavnicah socialnega podjetja, kjer se usposablajo in pripravljajo za vstop na trg dela, ko bodo zaključili reintegracijski program. Pod vodstvom zaposlenih skrbijo tudi za okolico celotnega doma in za zelenjavni vrt, ki se nahaja tik ob domu. Vsako leto sodelujejo tudi pri izvedbi Županovega teka (Letno poročilo Fundacije Vincenca Drakslerja 2016, 10).

Reintegracijski center se je dobro vključil v samo lokalno okolje. Že vrsto let sodelujejo tudi z drugimi institucijami, in sicer z Zapori Ljubljana in Celje, s Centri za socialno delo, od koder prihajajo odvisniki, z Zavodom za zdravljenje in preprečevanje odvisnosti od ilegalnih drog, z Zavodom Pelikan, Projektom Človek in mnogimi drugimi (Letno poročilo Fundacije Vincenca Drakslerja 2016, 8).

8.1.2 Skupnost San Patrignano

San Patrignano je skupnost, ki nudi zdravljenje in pomoč odvisnikom od drog in njihovim svojcem. Leta 1978 ga je v Riminiju ustanovil gospod Vincenzo Muccioli skupaj s svojo ženo in najožjimi prijatelji (Barbara 2015).

V tistem času se je v Republiki Italiji odvisnost od prepovedanih drog zelo razširila, zato se je gospod Muccioli odločil, da bo priskrbel varno zatočišče za take ljudi in jim skušal pomagati, da bi si lahko od zasvojenosti opomogli. Skupnost je vse od leta svoje ustanovitve pa do danes sprejela več kot 25.000 odvisnikov. Nudi jim nastanitev oziroma dom, kjer v času reintegracije lahko živijo nekaj let. S pomočjo strokovnjakov in prostovoljcev jim nudijo tudi zdravstveno in strokovno pomoč, pravno pomoč, možnost za izobraževanje in poklicno usposabljanje. Skušajo jih naučiti, kako spremeniti svoje življenje in se ponovno vključiti v družbo kot njeni enakopravni člani. Za svoje delo ne zahtevajo nikakršnega plačila, vse je popolnoma brezplačno in brez potrebnega prispevka njihovih družin ali s strani države (San Patrignano 2016).

Skupnost ima razvita tudi svoja načela, ki jih morajo vsi spoštovati. Sami sebe imenujejo družina, med njimi prevladuje pozitivno vzdušje, nudijo podporo drug drugemu, skratka živijo, delajo in jedo skupaj. Pomembno je, da spoštujejo sami sebe in drug drugega ter da si med seboj zaupajo. Vključiti se morajo v izobraževanja in usposabljanja, saj je njihov glavni cilj ponovna vključitev v družbo. Prva stvar, ki jo morajo narediti, ko pridejo v skupnost, je ta, da se odpovedo drogami (Bitel 2013, 6-7).

Skupnost San Patrignano je sestavljena iz fundacije, dveh socialnih zadrug in dveh združenj (Giordano 2016, 14-15).

- Fundacija San Patrignano je neprofitna. V lasti ima velik del nepremičnin, ki so namenjene predvsem za usposabljanje in delo ranljivih ciljnih skupin in odvisnikov od drog.
- Skupnost San Patrignano Soc. Coop. je namenjena določenim ranljivim ciljnim skupinam in njihovem vključevanju v družbo.
- San Patrignano kmetijska družba Coop. Soc. podpira vse dejavnosti, ki so povezane s kmetijstvom in živinorejo, z vzrejo konj, divjih živali in avtohtonih vrst rastlin.
- Združenje San Patrignano šola in trening se ukvarja izključno z opravljanjem poklicnega usposabljanja odvisnikov.
- Združenje Dilettantistica POL San Patrignano je namenjeno razvoju, promociji in delovanju športnih dejavnosti.

Na letni osnovi je v skupnosti približno 1200 odvisnikov, 110 prostovoljcev, 250 zaposlenih in ostalih pogodbenih delavcev. Mnogi izmed prostovoljcev so osebe, ki so nekoč same imele težave z odvisnostjo. V skupnost vsako leto sprejmejo okoli 400 do 500 novih odvisnikov. Naj izpostavimo na primer leto 2015, ko je bilo v dano skupnost sprejetih 460 odvisnikov, od tega 392 moških in 77 žensk, starih okoli 30 let. Novi člani morajo takoj po prihodu prenehati z jemanjem drog in začeti s programom reintegracije. Če v času zdravljenja zapadejo v krizo, imajo na voljo tudi medicinski center, kjer jim medicinsko osebje nudi pomoč 24 ur na dan (Carrena idr. 2015, 9).

Skupnost San Patrignano v prvem letu bivanja nekdanjim odvisnikom omogoča terapevtski del, ki zajema tako izobraževanje kot rehabilitacijo. Programi so razdeljeni in se spreminjajo glede na različne značilnosti vsakega posameznika. Nekaterim bolj ustreza individualni program, drugim pa skupinski. Vsak izmed ponujenih programov traja najmanj tri leta. V naslednjem letu lahko odvisniki izberejo delo, ki najbolj ustreza njihovim sposobnostim. Na voljo imajo več kot 50 področij, na katerih se lahko odvisniki izobražujejo in usposablajo (San Patrignano 2016).

Kmetijstvo predstavlja prvo dejavnost, ki se je začela razvijati v San Patrignano od njegove ustanovitve dalje. Začeli so z vzrejo perutnine, kasneje pa so se usmerili še v govedorejo in prašičerejo. Pridelujejo tudi mleko in sire, ki ne vsebujejo nobenih dodatkov in konzervansov. Skupnost pri izvajanju dejavnosti kmetijstva in živinoreje omogoča odvisniku, da ohranja močno povezavo z naravo in okoljem in tako lažje zaključi svojo pot okrevanja. Svojo dejavnost so usmerili tudi v vinogradništvo in začeli proizvajati vina AVI, ki veljajo za visoko kvalitetna vina po celem svetu. Prav tako je daleč naokrog poznano njihovo ekstra deviško oljčno olje. Ukvarjajo se tudi z čebelarstvom, z ekološko pridelavo zelenjave in z gojenjem aromatičnih rastlin. Imajo tudi svojo restavracijo in pekarno, kjer usposablajo posameznike za specializirane poklice kuharja, natararja, peka in slaščičarja. Poleg vsega zgoraj naštetega najdemo znotraj skupnosti tudi knjižnico, telovadnico, bazen, gledališče, delavnice in otroški vrtec za otroke oseb, ki so vključeni v programe. V prostem času se večina odvisnikov ukvarja s športom – na voljo imajo nogomet, košarko, odbojko ali tek (Letno poročilo San Patrignano 2015).

Vsako leto določeno število nekdanjih odvisnikov Skupnost zapusti. Dejstvo je, da jih približno 65 odstotkov uspešno zaključi program reintegracije in več kot 50 odstotkov jih išče zaposlitev na tistih področjih, za katera so se usposabljali. Če kdo Skupnosti ne želi zapustiti, mu nudijo zaposlitev za obdobje dveh let v enem izmed sektorjev, ki se v skupnosti nahajajo (San Patrignano 2017).

9 UGOTOVITVE RAZISKAVE

Kot že zgoraj omenjamo, je bil intervju izveden s pomočjo polstrukturiranega vprašalnika. Vprašanja, izdelana za omenjeni podjetji, so bila popolnoma enaka. V Fundaciji Vincenca Drakslerja je intervju potekal dne 10. 4. 2017 v Domu Vincenca Drakslerja v Pristavi pri Trziču. Opravili smo ga z generalnim sekretarjem Fundacije in z vodjo socialnega podjetja. Intervju s Skupnostjo San Patrignano pa je potekal preko elektronske pošte z vodjo za mednarodne odnose San Patrignana.

Intervjuvanec 1 je generalni sekretar Fundacije in vodja socialnega podjetja. Vsi odgovori so bili pridobljeni dne 10. 4. 2017.

Intervjuvanka 2 je vodja za mednarodne odnose San Patrignana. Vsi odgovori so bili pridobljeni dne 8. 4. 2017.

V nadaljevanju predstavljamo odgovore na vsako vprašanje, ki smo jih pridobili od obeh intervjuvancev, ki smo jih istočasno interpretirali.

Pri prvem vprašanju smo intervjuvance povprašali o osnovnih podatkih podjetja, in sicer ime podjetja, kdaj je bilo ustanovljeno in kdo ga je ustanovil, število zaposlenih in njihovo glavno dejavnost.

Iz vsebine pogovora *intervjuvanca 1 (generalni sekretar Fundacije in vodja socialnega podjetja, Fundacija Vincenca Drakslerja)* gre razbrati, da je bila Fundacija Vincenca Drakslerja ustanovljena leta 2000. Ustanovila sta jo gospod Vincenc Draksler in Mestna občina Kranj. Leta 2012 je zaživelo kot socialno podjetje, saj je ravno tistega leta v Sloveniji začel veljati ZsocP. Trenutno je v podjetju 18 zaposlenih, na stalnem usposabljanju imajo še 12 invalidov, na delovnem usposabljanju pa 10 bivših odvisnikov od drog, torej skupaj 40 zaposlenih. Njihova glavna dejavnost je usmerjena predvsem v ponovno rabo predmetov, ki jih ljudje odvržejo. V Fundaciji take predmete zbirajo, obnovijo in nato v svojih trgovinah prodajajo.

Intervjuvanka 2 (vodja za mednarodne odnose San Patrignana, Skupnost San Patrignano) pravi, da je bila Skupnost San Patrignano ustanovljena leta 1978 v Pokrajini Rimini. Ustanovil jo je gospod Vincenzo Muccioli skupaj s svojo soprogo. V Skupnosti je trenutno 250 zaposlenih in 110 prostovoljcev, med katerimi je večina takih, ki so v preteklosti imeli težave z odvisnostjo. Zaposleni v skupnosti predstavljajo 35 odstotkov vseh oseb, ki so uspešno opravile program reintegracije v Skupnosti. Zaposlili so jih zato, da bi lahko nudili dragoceno strokovno pomoč in znanje ostalim odvisnikom iz prve roke, in sicer tako s terapevtskega vidika kot z poklicnega usposabljanja. Njihova glavna dejavnost je kmetijstvo, ukvarjajo pa se še z vinogradništvom, vzrejo psov in konjev.

Sklep: Iz zgoraj navedenega je razvidno, da je bila Fundacija Vincenca Drakslerja ustanovljena leta 2000, dvanajst let kasneje pa so z začetkom veljavnosti ZSocP postali prvo socialno podjetje na Gorenjskem. Dejstvo je, da je bila Skupnost San Patrignano ustanovljena veliko prej, in sicer leta 1978. Obe socialni podjetji sta ustanovila gospoda, ki sta želela nuditi pomoč bivšim odvisnikom od drog. Soustanovitelj Fundacije Vincenca Drakslerja je tudi Mestna občina Kranj. Socialni podjetji se razlikujeta po številu zaposlenih. Fundacija Vincenca Drakslerja zaposluje 40 oseb, od katerih je v njej zaposlenih 10 bivših odvisnikov od drog, Skupnost San Patrignano pa šteje 250 oseb. Poleg tega ima še 110 prostovoljcev, med katerimi je 35 odstotkov bivših odvisnikov. Obe socialni podjetji sta umeščeni v mirno naravno okolje, opravljata pa različne dejavnosti. Glavna dejavnost Fundacije Vincenca Drakslerja je usmerjena predvsem v ponovno rabo odpadnih materialov oziroma predmetov, glavna dejavnost Skupnosti San Patrignano ostaja kmetijstvo. Ukvarjajo se tudi z vinogradništvom, vzrejo psov in konjev in drugimi dejavnostmi.

Na vprašanje, ki se je glasilo: »Kako izvajate program reintegracije?«, sta oba intervjuvanca odgovorila podobno.

Iz pogovora intervjuvanca 1 (generalni sekretar Fundacije in vodja socialnega podjetja, Fundacija Vincenca Drakslerja) gre razbrati, da lahko v reintegracijskem centru v Pristavi za enkrat sprejmejo do 10 bivših odvisnikov od drog. Trenutno so polno zasedeni. Program reintegracije je brezplačen in pri njih traja od 9 mesecev do enega leta, z možnostjo podaljšanja. Bivšim odvisnikom poleg nastanitve nudijo tudi psihosocialno pomoč v času odvajanja od drog in delovno usposabljanje v mizarskih delavnicah socialnega podjetja. V danih delavnicah obnavljajo lesene predmete in pohištvo, čistijo manjše predmete, izdelane iz keramike in stekla ter drugih materialov, ki jih ljudje odvržejo kot odpadni material. Že nekaj let izvajajo ustaljeno prakso na področju zbiranja odpadnih predmetov za namene njihove obdelave za nadaljnjo prodajo. Tudi ljudje iz okoliških vasi jih večkrat pokličejo na pomoč, ko sami praznijo stanovanja, da si sami vzamejo, kar je po njihovem mnenju uporabnega. Pridobljene predmete nato v delavnicah predelajo, obnovijo in kasneje prodajo. Tak način zbiranja in obnavljanja predmetov predstavlja vzdržen model, s pomočjo katerega lahko preživijo.

Kar zadeva samega izobraževanja, pa Fundacija išče rešitve za uvedbo nacionalnih poklicnih kvalifikacij. Večina bivših odvisnikov nima izobrazbe ali pa ima zaključeno zgolj osnovno šolo, zato si v reintegracijskem centru želijo, da bi si bivši odvisniki v času bivanja pri njih pridobili formalno izobrazbo. Velik problem pri takih skupinah ljudi je v tem, da je njihova povprečna starost okoli 30 let. Poleg tega, da nimajo izobrazbe, nimajo niti delovnih navad in izkušenj. Zaradi pravkar navedenega je eden izmed ciljev reintegracijskega centra ta, da poskuša bivšim odvisnikom od drog privzgojiti delovne navade, da se naučijo discipline in reda, nujno potrebnega za ohranitev delovnega mesta zunaj zidov Fundacije in za uspešno začrtano življenjsko pot.

Intervjuvanka 2 (vodja za mednarodne odnose San Patrignano, Skupnost San Patrignano) je povedala, da je San Patrignano stanovanjska skupnost z zelo dolgo tradicijo, ki je popolnoma brezplačna. Skupnost mora nekako preživeti, zato se preživljajo sami, in sicer z različnimi aktivnostmi, ki prinašajo kar 50 odstotkov dobička, preostalih 50 odstotkov pa pridobijo preko donacij posameznikov in podjetij ali s pomočjo projektov, izvedenih ob podpori nacionalnih in evropskih institucij. Življenjska pot odvisnika, ki se odloči za vstop v skupnost, traja nekje od tri do štiri leta. Prva stvar, ko odvisnik stopi v skupnost, je ta, da se popolnoma odpove drogam, saj je njihova dejavnost usmerjena v prihodnjo socialno rehabilitacijo že od prvega dne dalje. V prvem letu odvisnikom od drog omogočajo vključitev v terapevtski del. To pomeni, da v začetnem obdobju delajo predvsem na razvoju socialnih in življenjskih veščin, kasneje, in sicer v naslednjih letih, pa so usmerjeni predvsem v poklicno usposabljanje. Proti koncu poti, natančneje v zadnjem letu, ponujajo odvisnikom tudi izhode izven zidov skupnosti. Nekateri dano priložnost izkoristijo za obisk družine in svojcev, drugi za iskanje nastanitve in dela za kasneje, ko bodo skupnost zapustili. Skupnost ima poskrbljeno tudi za to, da tistim, ki nimajo kam po zaključenem programu reintegracije (npr. matere samohranilke), za določeno obdobje ponudijo bivanje v njihovih apartmajih z majhnim deležem najemnine. S takimi priložnostmi dobijo osebe od skupnosti podporo na poti postopne reintegracije, ki lahko nato uspešno vodi do popolne avtonomije.

Sklep: Obe socialni podjetji izvajata program reintegracije popolnoma brezplačno. Razlikujeta se v trajanju programa reintegracije, in sicer v Fundaciji Vincenca Drakslerja program poteka od devet mesecev do enega leta, z možnostjo podaljšanja, v Skupnosti San Patrignano pa program traja bistveno dlje, in sicer od tri do štiri leta. Fundacija Vincenca Drakslerja za enkrat sprejme največ do 10 bivših odvisnikov od drog, medtem ko jih Skupnost San Patrignano sprejme do sto in več, torej bi lahko rekli, da je oblikovana kot vrsta stanovanjske skupnosti. Obe socialni podjetji bivšim odvisnikom nudita nastanitev, psihosocialno pomoč in poklicno usposabljanje z možnostjo nadaljnje zaposlitve. V Skupnosti San Patrignano imajo že ustaljen sistem dela, in sicer ko odvisnik vstopi v skupnost, se mora popolnoma odpovedati drogam, saj njihovo zdravljenje poteka že od prvega dne vstopa v skupnost dalje. Prvo leto je namenjeno vključevanju bivših odvisnikov v terapevtski del, v naslednjih letih pa jim nudijo izobraževanja in jih poklicno usposabljuje. Dejstvo je, da v Fundaciji zaradi časovne omejenosti reintegracijskega programa (devet mesecev do enega leta) ni možnosti, da bi lahko postopoma vpeljali bivše odvisnike v življenje brez drog. Za svoje preživetje morata obe socialni podjetji poskrbeti vsaka zase, zato se ukvarjata z različnimi aktivnostmi, ki jim prinašajo dobiček. V Skupnosti San Patrignano jim aktivnosti prinašajo 50 odstotkov dobička, ostalih 50 odstotkov pa pridobijo preko različnih donacij in preko evropskih institucij. V Fundaciji Vincenca Drakslerja je glavna dejavnost, za katero se bivši odvisniki tudi usposabljujejo, delo v mizarskih delavnicah, kjer obnavljajo rabljene predmete in jih nato prodajajo. Na tak način pridobijo sredstva za preživetje. Prav tako pa so deležni tudi različnih donacij in sponzorskih sredstev.

Tretje vprašanje se nanaša predvsem na razlog zaposlovanja oziroma ustanovitve socialnega podjetja z bivšimi odvisniki od drog. Sledili sta še podvprašanji, in sicer »Ali so se pred ustanovitvijo s kom posvetovali oziroma na koga so se obrnili po pomoč? Ali imate na voljo podporo psihologa, ki jim je lahko v oporo pri delu z odvisniki«.

Po pogovoru z *intervjuvancem 1* (generalni sekretar Fundacije in vodja socialnega podjetja, Fundacija Vincenca Drakslerja) gre razbrati, da so se v Fundaciji seznanili z ZsocP že takoj, ko je le-ta stopil v veljavo. Na območju gorenjske regije je bila takrat zelo velika potreba po ustanovitvi reintegracijskega centra, saj fantje in dekleta, ki so bili odvisni od drog, niso imeli nobene možnosti pridobivanja delovnih izkušenj in delovnih navad. Ravno zaradi tega se je gospod Draksler z Mestno občino Kranj dogovoril za ustanovitev Fundacije oziroma kasneje reintegracijskega centra in delavnic, kjer se bivši odvisniki lahko usposabljujejo. V Fundaciji nimajo posebnih psihologov, ki bi bili v oporo bivšim odvisnikom od drog. Za to poskrbijo zaposlene socialne delavke, ki se ukvarjajo z njimi, ko le-ti pomoč potrebujejo. Fundacija sodeluje tudi s koncesionarji, ki imajo koncesijo za usposabljanje invalidov in ki jim lahko nudijo psihosocialno pomoč. *Poleg tega je intervjuvanka* Skupnosti San Patrignano tudi povedala, da je socialno podjetje ustanovil gospod Vincenzo Muccioli leta 1978 zaradi velikega sočutja do odvisnikov od drog. Trdil je, da je njegova dolžnost, da kot del družbe pomaga osebam, ki imajo težave z odvisnostjo. Želel si je le, da na novo zaživijo, da si ponovno 'sestavijo' svoje življenje, povrnejo svoje dostojanstvo skozi življenjske odnose ter se začnejo ukvarjati z dejavnostmi, ki jih veselijo. Prav tako je bila njegova želja ta, da bi si v prihodnje našli ustrezno zaposlitev. Občutki povezovanja, prijateljstva in solidarnosti so ga spodbudili za ustanovitev Skupnosti San Patrignano. V Skupnosti imajo tudi psihologe, ki pridejo v poštev le v primeru preteklih težav, ki so jih imeli odvisniki v času svoje zasvojenosti.

Sklep: Italija ima v primerjavi z Slovenijo že zelo dolgo tradicijo delovanja socialnih podjetij. Leta 1991 je pravno uredila področje socialnega podjetništva s sprejetjem Zakona 381/91, ki govori o socialnih kooperativah oziroma združenjih. Z ustanavljanjem kooperativ je pripomogla tudi k nudenju pomoči odvisnikom in njihovim družinam. Italija je že od nekdaj znana po velikem številu komun, ki so razporejene na območju celotne države. Že v preteklosti je bila odvisnost od prepovedanih drog v Italiji zelo razširjena, zato so se začela postopno ustanavljati socialna podjetja, namenjena odvisnikom. V Sloveniji je ustanavljanje tovrstnih podjetij steklo veliko kasneje, zato je dano področje še vedno v velikem zaostanku v primerjavi z ostalimi evropskimi državami.

Obe obravnavani podjetji sta bili ustanovljeni z željo pomagati osebam, ki imajo težave z odvisnostjo in jih s pomočjo določenega programa reintegracije (od nastanitve, do usposabljanja in kasneje zaposlitve) pripeljati do tega, da v družbenem okolju ponovno normalno zaživijo. V obeh socialnih podjetjih nudijo oporo tudi odvisniku, ki ponovno zaide v težave z odvisnostjo. V Fundaciji imajo zaposlene socialne delavce, ki se ukvarjajo z

bivšimi odvisniki od drog takrat, ko pomoč potrebujejo, za razliko od Skupnosti San Patrignano, ki ima zaposlene psihologe, ki pridejo v poštev, ko se pri odvisnikih ponovno pojavijo težave z zasvojenostjo.

Naslednje vprašanje se nanaša na možnosti zaposlovanja bivših odvisnikov od drog v socialnem podjetju, in sicer število bivših odvisnikov, ki jih ima posamezno socialno podjetje zaposlenih, in kako dolgo običajno ostanejo pri njih.

Intervjuvanec 1 (generalni sekretar Fundacije in vodja socialnega podjetja, Fundacija Vincenca Drakslerja) pravi, da ima možnost zaposlitve v sami Fundaciji vsakdo, ki se med časom reintegracije izkaže in obenem pokaže voljo, da si želi sprememb v svojem življenju. Težava se pojavi pretežno zaradi dejstva, da so odvisniki v glavnem doma iz drugih delov Slovenije in se po sami reintegraciji vrnejo v svoje domače okolje. Tisti, ki pa ostanejo na gorenjskem območju in tam po zaključenem programu dobijo stanovanje, se jim lahko ponudi možnost, da se pri njih zaposlijo. Dejstvo je, da si odvisniki iščejo tudi druge zaposlitve, ker si vsi ravno ne želijo zaposliti se v tej dejavnosti.

Iz odgovora na vprašanje *intervjuvanke 2 (vodja za mednarodne odnose San Patrignano, Skupnost San Patrignano)* je možno razbrati, da v skupnosti zaposlujejo ljudi, ki jih dobro poznajo in so spremljali njihovo rast skozi reintegracijo tako iz človeškega kot iz strokovnega stališča. V skupnosti se lahko zaposli vsakdo, ki je zaključil program reintegracije in ki je pripravljen opravljati določeno delo, ki ga skupnost ponuja. V skupnosti se nahaja 35 odstotkov od približno 250 zaposlenih ljudi, ki so bili nekoč odvisni od drog in so šli skozi program reintegracije. Poleg tega je še 110 prostovoljcev, ki so bili nekoč tudi odvisni od drog.

Sklep: Iz zgornjih odgovorov lahko sklepamo, da so v obeh podjetjih pripravljene zaposliti bivše odvisnike od drog. Pomembno je, da se med samo reintegracijo posamezniki izkažejo, da jim lahko zaupajo in da pokažejo določen interes, da so pripravljene tudi kasneje opravljati delo pri njih. Je pa res, da se nekateri odvisniki po končanju programa reintegracije vračajo v svoje domače okolje, spet druge ne zanima zaposlitev v dejavnostih, ki jih ponujajo dotična socialna podjetja, zato iščejo delo drugje. V Skupnosti San Patrignano zaposlujejo tiste ljudi, za katere so prepričani, da jim lahko dajo možnost zaposlitve, saj jih spremljajo skozi celoten program reintegracije. V Fundaciji je trenutno zaposlenih 10 bivših odvisnikov od drog, ki so uspešno zaključili program reintegracije in sedaj poklicno usposabljujejo ostale odvisnike, ki so vključeni v program. V Skupnosti San Patrignano pa je zaposlenih približno 90 bivših odvisnikov od drog, poleg tega pa še 110 prostovoljcev, ki so bili nekoč tudi odvisniki.

Naslednje vprašanje se je nanašalo na bistvene ovire oziroma na vrsto težav, s katerimi se sooča socialno podjetje pri zaposlovanju bivših odvisnikov od drog.

Iz razgovora z *intervjuvancem 1* (*generalni sekretar Fundacije in vodja socialnega podjetja, Fundacija Vincenca Drakslerja*) gre razbrati, da imajo bivši odvisniki od drog zaradi dolgotrajnega uživanja psihoaktivnih snovi določene posledice, zaradi česar njihova zmožnost za delo ni 100-odstotna. Za invalide velja ravno nasprotno. Pri njih se ocenjuje njihova delovna zmožnost. Če se oceni, da je nižja od 100-odstotkov, jim država oziroma jamstveni preživninski invalidski sklad povrne določen znesek oziroma razliko do 100-odstotkov dela zmožnosti. Pri bivših odvisnikih žal te možnosti ni. Dejstvo je, da odvisniki od drog niso 100-odstotno dela zmožni zaradi psihičnih težav in ker se težko držijo določenega ustaljenega ritma. V Fundaciji skušajo ta problem rešiti tako, da jih pošljejo na invalidske komisije. Pri večini odvisnikih se to ne obnese, ker jim ne priznavajo invalidnosti, nekateri pa do invalidskih komisij sploh ne pridejo, ker jih obravnavajo kot bivše odvisnike in ne kot invalide. Ne glede na vse do sedaj omenjeno gre pri omenjenih za dejanske invalide, ker jim je uživanje drog povzročilo številne težave, ki so same po sebi lahko podlaga za invalidnost.

Intervjuvanka 2 (*vodja za mednarodne odnose San Patrignana, Skupnost San Patrignano*) je pri tem vprašanju ponovno ponovila, da v skupnosti zaposlujejo ljudi, za katere vedo, da so sposobni za opravljanje določenega dela, da jih dobro poznajo, ker so videli njihovo osebno rast tako iz človeškega vidika kot iz strokovnega, tako da je tveganje, da bi podjetje zašlo v težave zaradi njih, zelo majhno. Jasno je, da si večina oseb, ki so šle skozi program reintegracije, želi na novo zaživeti, si najti službo in stanovanje.

Sklep: Socialnim podjetjem predstavlja največjo težavo pri zaposlovanju bivših odvisnikov od drog ravno negotovost vključevanja takih oseb v reintegracijske programe. Veliko bivših odvisnikov od drog je takih, ki se odločijo za vključevanje v omenjene programe, vendar se po določenem času premislijo in se ponovno vrnejo v svet drog. Namreč bivši odvisniki imajo zaradi dolgotrajnega uživanja prepovedanih drog določene posledice, ki jih ovirajo pri opravljanju dela oziroma pri njihovem normalnem delovanju. Naj izpostavimo za primer Fundacija Vincenca Drakslerja, ki se pri zaposlovanju bivših odvisnikov od drog srečuje predvsem z njihovo nezmožnostjo 100-odstotnega opravljanja dela. Običajno take osebe spremljajo različne psihične težave, težko se zberejo in se ne morejo držati ustaljenega ritma. Naše ugotovitve so skladne z raziskavo Trbančeve idr. (2003, 27), ki je pokazala, da imajo odvisniki od drog zmanjšane delovne sposobnosti in da zaradi tega težko obdržijo svojo zaposlitev, pretežno je temu tako zaradi abstinenčnih kriz in njihove potrebe po drogah. Večina odvisnikov, ki so bili v raziskavo vključeni, je bilo brezposelnih. Z vidika zaposlitve imajo take osebe majhne možnosti za zaposlovanje, predvsem zaradi predsodkov delodajalcev (Trbanc idr. 2003, 28). V Skupnosti San Patrignano na podlagi odgovora intervjuvanke težav z bivšimi odvisniki nimajo, saj zaposlujejo ljudi, za katere vedo, da so sposobni za opravljanje določenega dela in da jim ne bodo povzročali težav v podjetju.

Na vprašanje katere življenjske izkušnje oziroma težave imajo ljudje, ki so vključeni v reintegracijske programe v socialnih podjetjih, je *intervjuvanec 1* (*generalni sekretar*

Fundacije in vodja socialnega podjetja, Fundacija Vincenca Drakslerja) poudaril, da so pri njih v programe reintegracije vključeni predvsem bivši odvisniki od drog, invalidi in dolgotrajno brezposelne osebe. Vsakdo izmed njih ima določene težave, ki ga spremljajo skozi življenje. Nekateri med bivšimi odvisniki od prepovedanih drog so nekdanji zaporniki. Drugi niso 100-odstotno sposobni za opravljanje dela in zaradi tega imajo zelo velike težave pri iskanju zaposlitve pri ostalih delodajalcih. Sami delodajalci nimajo nobenih ugodnosti pri zaposlovanju bivših odvisnikov od drog. Finančno jih stane toliko kot zdravega delavca. Zato se vsak delodajalec raje odloči za zaposlitev zdravega delavca kot pa bivšega odvisnika. Kar zadeva vprašanja zaposlovanja, država ponuja določene olajšave zgolj pri zaposlovanju invalidov. V ZZRZI je natančno opredeljeno, kdaj mora delodajalec zaposliti določen odstotek invalidov.

Na v nadaljevanju podano vprašanje, in sicer »Katere življenjske izkušnje oziroma težave imajo ljudje, ki so vključeni v reintegracijske programe v socialnih podjetjih?«, *intervjuvanka 2 (vodja za mednarodne odnose San Patrignana, Skupnost San Patrignano)* ni želela podrobneje odgovoriti. Zapisala je le, da je na to vprašanje že odgovorila.

Sklep: Vsakdo izmed tistih posameznikov, ki se vključuje v reintegracijske programe, ima svojo zgodbo iz preteklosti in določene težave, ki ga spremljajo skozi vse življenje. Nekateri bivši odvisniki so tudi nekdanji zaporniki. Največja težava, ki je prisotna pri bivših odvisnikih od drog, je v tem, da niso 100-odstotno zmožni opravljati svojega dela. To je tudi razlog, da se v številnih primerih delodajalci raje ne odločajo za njihovo zaposlovanje, ampak raje zaposlijo zdravega delavca, ki bo svoje delo brez težav opravljal.

Naslednje vprašanje se je glasilo: »Katere so močne in katere šibke točke socialnega podjetništva s perspektive ljudi, ki jih zaposlujete? Kaj po vašem mnenju ljudem pomeni zaposlitev v socialnem podjetju?«

Intervjuvanec 1 (generalni sekretar Fundacije in vodja socialnega podjetja, Fundacija Vincenca Drakslerja) meni, da ima socialno podjetništvo glede odvisnikov od drog tako močne kot šibke točke. Močne točke so predvsem v tem, da ljudi povezuje med seboj, poleg tega jim nudi določeno podporo pri ponovnem vključevanju v normalno življenje. Pomembno je, da odvisniki pri njih zelo radi delajo in da so zadovoljni, da imajo možnost zaposlitve. Omenil je, da imajo zaposlene tudi invalide, ki so stari od 30 do 35 let, ki so že dolgotrajno brezposelni. Zaradi svoje invalidnosti v preteklosti niso mogli dobiti zaposlitve nikjer drugje. Prepričan je, da je vsaj za invalide dobro poskrbljeno. Problem se pojavlja pri bivših odvisnikih in ostalih kategorijah zaposlenih, kjer pri zaposlovanju navedenih dejansko ni nobenih olajšav, in sicer ne pri plačilu prispevkov ne pri plačilu davkov. Iz pogovora je mogoče razbrati tudi, da je pri ustanovitvi socialnega podjetja prisotnih veliko administracijskih ovir. Intervjuvanec je mnenja, da bi bilo bolje ustanoviti družbo z omejeno odgovornostjo ali s.p., saj bi bilo upravljanje s tako družbo bistveno manj zahtevno, še zlasti pri pripravi letnih poročil, pri poročanju ministrstvu in podobno. Šibko točko socialnega

podjetništva intervjuvanec vidi v nastajanju novih delovnih mest. Slovenija si želi glede zaposlovanja priti na raven Evropske unije, kar pomeni, da bi se brezposelnost pri nas lahko tako zmanjšala za polovico.

Intervjuvanka 2 (vodja za mednarodne odnose San Patrignana, Skupnost San Patrignano) pa pravi, da je močna točka socialnega podjetništva prav gotovo motivacija k doseganju cilja, ki zagotovo ni dobiček, ampak kolektivna blaginja vseh zaposlenih v skupnosti in vseh, ki so povezani z okoljem in družbo. Vsakdo, ki se v socialnih podjetjih zaposli, pripomore k ustvarjanju pozitivnega gospodarstva, ki skrbi za dobro počutje ljudi in ne le za gospodarsko korist.

Sklep: Tako kot vsaka stvar ima tudi socialno podjetništvo tako močne kot tudi šibke točke. Močna točka obeh omenjenih socialnih podjetij je v tem, da si oboji prizadevajo za rast socialnega kapitala, za zagotavljanje družbenega blagostanja in za enakopravnost vseh zaposlenih. Njihov glavni namen ni doseganje visokih dobičkov, ampak vlaganje dobička nazaj v lastno dejavnost. Socialni podjetji povezujeta ljudi med seboj, nudita jim podporo z vseh strani in jih motivirata k doseganju zelenega cilja. Bivši odvisniki se v socialnih podjetjih počutijo zelo dobro, radi opravljajo svoje delo in navsezadnje so zelo zadovoljni, da jim je bila dana možnost zaposlitve. Enako velja tudi za invalide, ki so zaposleni v Fundaciji Vincenca Drakslerja. V povprečju so stari okoli 30 let in večina jih zaradi svoje invalidnosti več let ni dobila zaposlitve, zato so v Fundaciji zelo zadovoljni, da lahko nudijo zaposlitev tudi takim osebam. Po drugi strani pa zasledimo tudi šibke točke socialnega podjetništva. V Sloveniji se pojavljajo predvsem pri zaposlovanju odvisnikov od drog, za katere delodajalci niso deležni nobenih ugodnosti pri davčnih olajšavah ali pri plačilu prispevkov. V Italiji imajo omenjeno vprašanje dobro urejeno, kajti tisti delodajalci, ki zaposlijo take osebe, imajo priznane določene davčne olajšave. Naslednja slabost se kaže v tem, da je v Sloveniji veliko birokratskih zahtev na področju socialnega podjetništva, ki se pojavijo že ob registraciji socialnega podjetja, kasneje tudi pri izdelavi letnih poročil in pri poročanju ter drugem.

Pri zadnjem vprašanju nas je zanimalo predvsem, katere ukrepe bi po njihovem mnenju morala država sprejeti, da bi zmanjšala brezposelnost bivših odvisnikov od drog.

Iz pogovora z *intervjuvancem 1 (generalni sekretar Fundacije in vodja socialnega podjetja, Fundacija Vincenca Drakslerja)* je bilo mogoče razbrati, da je bil ministrstvu že podan predlog za ustanovitev centrov za usposabljanje in zaposlovanje bivših odvisnikov. V teh centrih bi bili zaposleni za določen čas, in sicer za časovno obdobje 2 let, od vključitve v program reintegracije dalje. Po zaključku programa bi si bivši odvisniki lahko iskali službo na prostem trgu dela. Pripravljen je bil tudi celoten program, kjer je podrobno opisano, kako bi se program lahko izvajal. Vsakdo, ki bi se vključil v program reintegracije, bi ga takoj zaposlili, po določenem času, in sicer v obdobju enega leta, bi mu lahko povišali število ur, ki bi jih moral dnevno oddelati. Slednje pomeni, da bi sprva začel z delovnimi obveznostmi po 4 ure na dan, po enem letu zdravljenja pa bi lahko opravljal svoje delo 8 ur dnevno. V

nadaljevanju bi poskušal vzdrževati svoje delovne navade tudi v naslednjem letu in bi tako lahko brez težav opravljal delo tudi drugod. Trenutno pa se žal pojavlja težava pri bivših odvisnikih, ker niso navajeni delati 8 ur na dan.

Intervjuvanka 2 (vodja za mednarodne odnose San Patrignana, Skupnost San Patrignano) je mnenja, da bi morali zagotoviti še več izobraževanja in usposabljanja takim osebam, predvsem na področjih, ki so na trgu dela privlačna. Na tak način bi omogočili odvisnikom, da uspešno zaključijo svojo pot okrevanja in si poiščejo delo, ki bi ga kasneje tudi obdržali. Povedala je še, da približno 90 odstotkov takih oseb, ki po zaključku programa zapusti Skupnost San Patrignano, najde zaposlitev takoj.

Sklep: Oba intervjuvanca sta mnenja, da v obeh državah primanjkuje centrov za usposabljanje in izobraževanje odvisnikov od drog. Centri bi morali biti usmerjeni predvsem na tista področja, za katera je na trgu dela veliko povpraševanja. Tako bi omogočili bivšim odvisnikom od drog, da si po zaključku reintegracije poiščejo in obdržijo službo tudi na prostem trgu dela. Fundacija Vincenca Drakslerja je ministrstvu že podala predlog za ustanovitev takih centrov. Smiselno je oblikovala celoten postopek, kako naj bi se v prihodnje program izvajal. V Skupnosti San Patrignano imajo oblikovan svoj program reintegracije, ki se izvaja že vrsto let. Skozi določeno časovno obdobje bivši odvisnik opravi terapevtski del, se izobražuje in ustrezno usposobi za nadaljnje opravljanje dela. Zaradi navedenega se skoraj 90 odstotkov bivših odvisnikov lahko takoj zaposli, in sicer ko uspešno zaključijo s programom reintegracije.

10 SKLEP

Socialna podjetja, namenjena zaposlovanju bivših odvisnikov od drog, so v Sloveniji šele v začetni razvojni fazi. Temelji za delovanje socialnih podjetij so bili dejansko že vzpostavljeni leta 2011, in sicer od tistega trenutka dalje, ko je bil sprejet ZsocP. Prav tako so se dejavnosti socialnega podjetništva začele postopoma razvijati, vendar slednje še vedno ne prinaša vidnega vpliva na gospodarstvo. Razloge, zakaj socialno podjetništvo v Sloveniji ni tako razširjeno kot v drugih državah Evrope, lahko najdemo predvsem v zgodovinskih in političnih razlagah. Velikokrat lahko zasledimo tudi negativen prizvok pri nekaterih ljudeh, ko se omeni pojem socialno podjetništvo, saj za večino ljudi še vedno ostaja neznanka oziroma ga povezujejo z določeno obliko sociale (Radej 2010, 41). Ustrezen pomen danega pojma razumejo večinoma tisti, ki imajo stik s socialnim podjetništvom. Zaradi navedenega bi bilo potrebno povečati njegovo prepoznavnost in nadgraditi obstoječo strukturo socialnih podjetij, saj bi le tako lahko olajšali njihovo delovanje. Obstaja veliko oblik socialnega podjetništva, ki jih v vsaki državi imenujejo drugače. Najbolj pogoste med njimi so kooperative, združenja, zadrage in fundacije, prostovoljne organizacije ter druge. V Sloveniji so se kot prve oblike socialne ekonomije pojavile zadrage, ki so delovale predvsem na področju kmetijstva. Kasneje so se postopoma začele razvijati še ostale oblike socialne ekonomije, in sicer razna društva, zavodi, fundacije in družbe z omejeno odgovornostjo. Trenutno je v Sloveniji največ zavodov in zadrug ter invalidskih podjetij, ki so zakonsko tudi najbolj urejena.

Ne glede na različne oblike poimenovanja pa lahko povzamemo, da socialno podjetništvo prispeva k trajnostni rasti, prednost daje rasti socialnega kapitala, zmanjšuje strukturo brezposelnih in deluje v dobrobit skupnosti. Socialna podjetja skušajo s svojim inovativnim pristopom konkurirati tudi ostalim podjetjem na trgu dela in spodbujati razvoj družbeno odgovornega podjetništva. Za razliko od Slovenije ima Republika Italija že zelo dolgo tradicijo na področju socialnega podjetništva. Začetki razvoja segajo v konec 80. let. Zanj so značilne socialne kooperative, ki po številu in pomembnosti predstavljajo eno izmed glavnih oblik socialnega podjetništva. Delujejo v skupno dobro in omogočajo razna usposabljanja ter izobraževanja z možnostjo zaposlitve ranljivih ciljnih skupin. Poleg socialnih kooperativ so v Republiki Italiji razviti še skladi, prostovoljne organizacije, socialna in kulturna združenja, dobrodelne ustanove in delniške družbe.

Na področju pravne ureditve socialnega podjetništva v Sloveniji in Republiki Italiji ni bistvenih razlik. V Sloveniji od leta 2012 dalje velja ZsocP, v Republiki Italiji pa je še vedno v veljavi krovni Zakon 381/91 (že od leta 1991). Oba zakona določata naravo organizacij, cilje in načela socialnega podjetništva, opredeljujeta dejavnosti in pogoje poslovanja. Edina razlika, ki se na danem področju pojavi, je v tem, da lahko v Republiki Italiji posamezne zakonodajne ukrepe sprejemajo tudi na regionalni ravni. V povezavi z navedenim se že opazi razlika med obema državama glede podpore, namenjene socialnim podjetjem v Republiki Italiji, tudi s strani občin in ostalih institucij, ter dobre medinstitucionalne usklajenosti. Za

Republiko Italijo je značilno, da so zelo dobro podprti tudi s strani sponzorjev in donatorjev. V Sloveniji se skušajo temu čim bolj približati.

V magistrski nalogi se osredotočamo na skupino ljudi (to so bivši odvisniki od drog), ki je zaradi prekomernega uživanja drog potisnjena na sam rob družbe, zaradi česar se težje zaposli. Zaradi navedenega nas predvsem zanima njihova vključenost na trg dela oziroma njihovo zaposlovanje. Namen magistrske naloge je pridobiti poglobljeni vpogled v brezposelnost bivših odvisnikov od drog in možnost njihovega zaposlovanja v socialnih podjetjih. Omejili smo se na dve socialni podjetji, in sicer na Fundacijo Vincenca Drakslerja v Sloveniji in na Skupnost San Patrignano v Republiki Italiji, ki zaposlujeta bivše odvisnike od drog. Najprej smo naredili primerjavo med socialnim podjetništvom v Sloveniji in Republiki Italiji, nato smo opisali posamezne programe reintegracije in zaposlovanja bivših odvisnikov od drog. S pomočjo dveh intervjujev ter analize sekundarnih virov obeh socialnih podjetij smo izvedli raziskavo o zaposlovanju bivših odvisnikov od drog v omenjenih podjetjih.

Dejavnosti obravnavanih podjetij (Fundacije Vincenca Drakslerja za odvisnike in Skupnosti San Patrignano) sta usmerjeni predvsem v izvajanje aktivnosti za boljšo kakovost življenja vsakega posameznika in zadovoljevanje potreb okolja. V Sloveniji dajejo socialna podjetja velik poudarek na ohranjanje narave in varstvo okolja, socialnemu in družinskemu varstvu, turizmu in trgovini. V Republiki Italiji so v prvi vrsti socialna podjetja usmerjena na socialni oskrbi in civilni zaščiti. Obema državam pa je skupno to, da socialna podjetja, ki delujejo znotraj njihovega območja, polagajo velik poudarek na spodbujanje raziskovanja in izobraževanja ter na zdravstvo.

V Sloveniji je razvitih kar lepo število programov reintegracije, ki nudijo pomoč odvisnikom od drog pri ponovni vključitvi v družbeno okolje, ampak vanje je v primerjavi z Republiko Italijo vključenih zelo majhno število odvisnikov. Če primerjamo velikost Republike Italije s 60 milijoni prebivalcev in Slovenijo, ki jih ima le nekaj več kot 2 milijona prebivalcev, potem je razlog za tako majhno vključitev razumljiv. Med programi reintegracije v obeh državah ni bistvenih razlik. Obe obravnavani podjetji, in sicer tako Fundacija Vincenca Drakslerja za odvisnike kot Skupnost San Patrignano, izvajata program reintegracije popolnoma brezplačno. Bivšim odvisnikom nudita bivanje 24 ur na dan. Razlikujeta se le glede na trajanje izvedbe danega programa. Dejstvo je, da v Fundaciji Vincenca Drakslerja program traja od devet mesecev do enega leta, z možnostjo podaljšanja, v Skupnosti San Patrignano pa lahko program traja od tri do štiri leta. Obe podjetji omogočata vključevanje odvisnikov od drog v terapevtski del in v delovno usposabljanje. Razliko med podjetjema lahko opazimo le pri tem, da Fundacija Vincenca Drakslerja še nima razvitega sistema izobraževanja za bivše odvisnike od drog.

Zelo pomembno je, da gre odvisnik skozi celoten program reintegracije, saj mu lahko le-ta veliko pripomore pri ponovni vključitvi v družbeno okolje. Po zaključku programa so lahko bivši odvisniki od drog izpostavljeni različnim pritiskom, pogosto se počutijo izgubljene in

nemočne, saj so bili v času reintegracije prepuščeni samemu sebi. Zaradi zmedenosti se lahko zgodi, da zaidejo na stara pota in ponovno postanejo odvisni od drog. In ravno zaradi navedenega je potrebno bivšim odvisnikom od drog poleg vključitve v reintegracijski program ali v terapevtsko skupnost omogočiti tudi vključitev v družbo. To pomeni, da si bivši odvisnik od drog najprej najde stanovanje, kasneje pa pridobi in obdrži zaposlitev, ki ga veseli. Naj kot primer omenimo Skupnost San Patrignano, za katero iz pridobljenih podatkov vemo, da 90 odstotkov bivših odvisnikov od drog najde zaposlitev pri drugih delodajalcih takoj, ko zaključi program reintegracije.

Konkurenca na trgu dela je vsako leto večja in veliko je brezposelnih ljudi, ki težko dobijo zaposlitev. Še težje pa je na trg delovne sile vključiti nekoga, ki je bil v preteklosti odvisen od nedovoljenih drog. Po opravljenem vpogledu v literaturo, ki je na razpolago, ugotavljamo, da predstavlja zaposlitev bivšega odvisnika od drog velik problem. Glede na intervjuja je majhen odstotek takih delodajalcev, ki bi z veseljem sprejeli in zaposlili bivšega odvisnika od drog. Po mnenju intervjuvancev delodajalci niso preveč navdušeni za njihovo zaposlovanje zaradi pomislekov o njihovi zanesljivosti, motiviranosti in pripravljenosti na delo.

Nadalje povzamemo glavne ugotovitve, ki se vežejo na zastavljena raziskovalna vprašanja.

Raziskovalno vprašanje 1: Kakšne so možnosti zaposlovanja bivših odvisnikov od drog v obravnavanih socialnih podjetjih v Sloveniji in Republiki Italiji?

Iz prebrane slovenske in tuje literature ter na podlagi odgovorov obeh intervjujev lahko zaključimo, da sta obravnavani socialni podjetji pripravljena zaposlovati bivše odvisnike od drog. Pomembno je le, da se med samim programom reintegracije bivši odvisniki od drog izkažejo in da pokažejo določeno mero zanimanja, da so pripravljene tudi v prihodnje opravljati delo, ki ga socialno podjetje ponuja. Zato si morajo prizadevati, da se skozi sam program čim bolj usposobijo in tako pridobijo čim več delovnih izkušenj, s pomočjo katerih si želijo v prihodnje svoje delo tudi opravljati. Želja nekaterih bivših odvisnikov od drog je, da se po zaključku programa reintegracije vrnejo v svoje domače okolje. Ti ljudje so postavljeni pred izjemno veliko preizkušnjo. Zaradi vpliva okolja v katerem bodo živeli je zanje izredno pomembno, da so si v času zdravljenja pridobili dovolj močno samopodobo, da so za vedno odložili breme preteklosti in da si bodo našli delo na tistih področjih, ki jih veselijo. Vsi bivši odvisniki od drog zagotovo niso navdušeni nad opravljanjem tistih del, ki jih reintegracijski center ponuja. Obstaja široka paleta področij dela, zato so bivši odvisniki od drog prisiljeni po zaključku programa reintegracije iskati delo na tistih delovnih mestih, ki jih bodo sposobni opravljati in jih bodo opravljali z veseljem.

Kako bo delodajalec v službo sprejel bivšega odvisnika od drog, je odvisno od vsakega posameznika. Dejstvo je, da delodajalci niso najbolj navdušeni nad njihovim zaposlovanjem, ker jim preprosto ne zaupajo. Razlogi za navedeno so običajno v tem, da bivši odvisniki od drog niso sposobni opravljati svojega dela v celoti, običajno so dalj časa odsotni z dela,

nimajo ustrezne izobrazbe in delovnih izkušenj, nekateri prinašajo tudi negativno vzdušje med zaposlene. Ljudje preprosto ne želijo imeti stika z odvisniki oziroma bivšimi odvisniki od drog. Tako javnost kot delodajalci so prepričani, da odvisnikov od drog ni mogoče dokončno pozdraviti. Le majhen odstotek ljudi ve, da je odvisnost bolezen posameznika, zato bi bilo potrebno širšo javnost bolje seznaniti o sami problematiki drog, o uporabi novih metod zdravljenja ter o samem uspehu zdravljenja odvisnosti. Fundacija Vincenca Drakslerja predstavlja primer dobre prakse, kjer zaposlujejo tako bivše odvisnike od drog kakor tudi invalide (več o tem v Letno poročilo Fundacije Vincenca Drakslerja 2017, 4-5). Razvito imajo svojo dejavnost »ponovne uporabe predmetov«, kjer zaposleni v mizarskih delavnicah obnavljajo in predelujejo odpadne predmete ter tako omogočijo njihov ugoden nakup v svojih trgovinah. S tem pripomorejo tudi k zmanjšanju količine odpadnih materialov.

Raziskovalno vprašanje 2: Katere omejitve so najpogostejše prisotne pri zaposlovanju bivših odvisnikov od drog?

Najbolj pogosta omejitev, s katero se soočata obravnavani socialni podjetja pri zaposlovanju bivših odvisnikov od drog, je njihova nezmožnost 100-odstotnega opravljanja dela. Take nezmožnosti v delovnem okolju ni mogoče skriti. Dejstvo je, da imajo bivši odvisniki zaradi dolgotrajnega uživanja nedovoljenih drog določene posledice, ki povzročajo težave pri samem opravljanju dela oziroma, splošno gledano, jim predstavljajo problem pri vseh opravilih v njihovem vsakdanjem življenju. Take osebe pretežno pestijo psihične oziroma duševne zdravstvene težave in težje sledijo določenemu, ustaljenemu ritmu.

Naslednja omejitev je v tem, da imajo delodajalci v raznih podjetjih veliko predsodkov in stereotipov o bivših odvisnikih od drog. Povezujejo jih z nezaupljivostjo, nezanesljivostjo ter nemotiviranostjo in strah jih je, da bodo zaradi svojih težav očrnili ugled podjetja. Spencer idr. (2008, 17) pravijo, da v številnih primerih bivši odvisniki nimajo ustrezne izobrazbe, saj so že v zgodnjih letih mladosti zašli v odvisnost, zato posledično tudi ne morejo imeti delovnih navad in izkušenj. Vredno pa je izpostaviti dejstvo, da niso vsi odvisniki od drog težje zaposljivi zato, ker bi bili slabi delavci, ampak ker na trgu dela ne dobijo priložnosti za zaposlitev.

V Skupnosti San Patrignano spremljajo vsakega posameznika skozi celoten program reintegracije. Zaradi navedenega točno vedo, kateri izmed odvisnikov je sposoben in zanesljiv za opravljanje določenega dela in jim ne bo povzročal težav v skupnosti.

Raziskovalno vprašanje 3: Katere ukrepe bi morala država sprejeti, da bi zmanjšala brezposelnost bivših odvisnikov od drog?

Pri tem vprašanju se glede na ugotovitve analize pojavlja dilema predvsem na slovenskem območju, in sicer v tem, ali si država sploh želi, da bi bila brezposelnost ranljivih ciljnih skupin nižja. Ključni problem predstavlja vzdrževanje trga dela. Pojavlja se vprašanje o tem,

kako bi bilo, če bi imeli na trgu dela vse zaposlene in ali ne potrebujemo določeno število ljudi, ki bi bili brezposelni.

Tako v Sloveniji kot v Republiki Italiji bi morala država najprej ustanoviti več reintegracijskih centrov na različnih mestih v državi, kjer bi se bivši odvisniki od drog lahko postopoma uvajali in naposled uspešno vključili v normalno življenje. V Sloveniji je bil ministrstvu že podan predlog ustanovitve centrov za usposabljanje in zaposlovanje bivših odvisnikov od drog z zaposlitvijo za določen čas, in sicer do dveh let. Z vključitvijo v program bi odvisnik najprej pričel z opravljanjem dela s skrajšanim delovnim časom, in sicer do 4 ure na dan. Nato bi jim v fazi reintegracije oziroma zdravljenja število ur povečevali tako, da bi v enem letu opravljali delo tako kot vsak običajno zaposleni delavec, torej 8 ur na dan. V naslednjem letu pa bi poskusili tem bolj vzdrževati delovno kondicijo in delovne navade, tako da bi lahko po zaključku programa brez težav opravljali katero koli delo.

V sklopu reintegracijskih centrov bi jim morali ponuditi več izobraževanja in usposabljanja za tista delovna mesta, ki so trenutno najbolj iskana na trgu dela. Država bi morala nameniti več finančnih sredstev za izvajanje institucionalnih usposabljanj, raznih jezikovnih tečajev, tečajev računalništva, usposabljanja za določena težja fizična dela ter za izvajanje nacionalnih poklicnih kvalifikacij.

Neizpodbitno dejstvo je, da imajo v Republiki Italiji zelo dobro razvito prakso zaposlovanja bivših odvisnikov od drog. Namreč po zaključku programa reintegracije tistim bivšim odvisnikom, ki jih zanima, ponudijo delo na tistih objektih oziroma na tistih delovnih mestih, kjer je potekalo njihovo zdravljenje (na primer na kmetijah, v vinogradih), skratka tam, kjer so se dobro počutili (Rihter in Boškić 2005, 207-208).

V Sloveniji je v zadnjih nekaj letih opaziti, da se pojavljajo premiki glede programov reintegracije in ukrepov zmanjšanja brezposelnosti ranljivih ciljnih skupin, vendar kljub vsemu jih je še vedno premalo. Vemo, da socialna podjetja v Sloveniji nimajo dolge tradicije, tako kot v Republiki Italiji na primer, zato sklepamo, da v Sloveniji ni dovolj usposobljenih strokovnjakov, ki bi poganjali razvoj socialnega podjetništva naprej. Za razliko od Republike Italije je v Sloveniji trenutno ključna težava tudi v tem, da primanjkuje mentorjev in ustrezno izobraženih kadrov, ki bi nudili pomoč bivšim odvisnikom. Zato bi bila nujna zagotovitev pomoči na ravni države, ki bi morala poskrbeti za zmanjšanje administrativnih ovir, zmanjšati stroške zaposlovanja in omogočiti davčne olajšave.

10.1 Omejitve raziskave

Med samim pisanjem naloge smo se srečali tudi z nekaterimi omejitvami. Za začetek lahko izpostavimo, da je naša raziskava omejena na dve socialni podjetji, v dveh različnih državah (Sloveniji in Italiji). Med sporazumevanjem z italijanskim podjetjem so bile v manjši meri

prisotne določene jezikovne ovire. Intervju s socialnim podjetjem v Republiki Italiji je bil opravljen preko elektronske pošte, zato lahko predpostavljamo, da bi bilo mogoče veliko bolj opraviti intervju osebno, na sedežu socialnega podjetja in tako pridobiti veliko bolj kakovostne odgovore. Tako bi lahko pridobili tudi več informacij in bolj poglobljene odgovore na zastavljena vprašanja. Izpostaviti moramo tudi to, da obravnavamo le dve socialni podjetji, zato ugotovitev ne moremo posplošiti. Zaradi navedenega bi bilo potrebno narediti nadaljnje, še bolj poglobljene študije primera, ki bi dopolnile ugotovitve naše raziskave.

10.2 Priporočila za nadaljnje raziskovanje

Kljub zgoraj navedenim omejitvam preučevana tematika ponuja možnosti za nadaljnja raziskovanja. Skozi našo nalogo podajamo poglobljen vpogled v brezposelnost nekdanjih odvisnikov od drog in možnost njihovega zaposlovanja v socialnih podjetjih. Ocenjujemo omejitve, ki so najpogosteje prisotne pri zaposlovanju bivših odvisnikov od drog in ukrepe, ki bi jih morala država sprejeti, da bi zmanjšala njihovo brezposelnost.

Menimo, da bi bilo za celovit vpogled v problematiko zaposlovanja bivših odvisnikov od drog smiselno opraviti več raziskav. Naše prvo priporočilo je, da raziskovalci v nadaljnjih raziskavah opravijo intervju osebno, na samem sedežu socialnega podjetja. Predvidevamo, da bi s tem dobili bolj konkretne odgovore na vprašanja in več informacij o samem podjetju ter o možnostih zaposlovanja pri njih. Nadalje predlagamo, da bi bilo morda celo boljše, če bi v samo raziskavo vključili tudi bivše odvisnike od drog. Slednje bi lahko izvedli v obliki skupinskega intervjuja. S tem bi lahko pridobili več odgovorov o tem, kaj oni dejansko menijo o možnostih zaposlovanja, kaj jih ovira pri samem zaposlovanju, kaj bi oni delodajalcem predlagali glede zaposlitve itd. Predlagamo tudi, da se raziše oziroma preuči, kateri je tisti glavni dejavnik, ki vpliva na omejitve zaposlovanja bivših odvisnikov.

10.3 Prispevek k stroki

Prispevek magistrske naloge k stroki je v prvi vrsti povezan z zaposlovanjem bivših odvisnikov od drog v socialnih podjetjih. Z magistrsko nalogo smo podrobneje raziskali delovanje socialnih podjetij na primeru dveh podjetij, in sicer Fundacije Vincenca Drakslerja iz Slovenije in Skupnosti San Patrignano iz Republike Italije. Naš prispevek k stroki se kaže v tem, da predstavimo obstoječo prakso na primeru dveh socialnih podjetij iz dveh držav, podamo tako nova znanja in spoznanja o zaposlovanju bivših odvisnikov od drog v socialnih podjetjih ter dopolnimo oziroma povežemo že obstoječa znanja o tem. Prispevek k stroki predstavlja tudi oblikovan intervju, ki je bil izveden v zgoraj omenjenih socialnih podjetjih. Z analizo sekundarnih virov ponujamo ustrezna izhodišča za zaposlovanje bivših odvisnikov od drog v socialnih podjetjih. Iz pridobljenih sekundarnih podatkov in intervjuja na primeru

podjetja Fundacije Vincenca Drakslerja predlagamo, da se tudi v Sloveniji uvedejo določene olajšave oziroma subvencije za zaposlitev teh skupin, saj se je to izkazala kot dobra praksa v primeru podjetja San Patrignano iz Republike Italije, ki ima dano področje lepo urejeno. Glede na pridobljene ugotovitve bi za Slovenijo predlagali tudi zmanjšanje administrativnih ovir za ustanavljanje in vodenje socialnih podjetij. Eden izmed najpomembnejših predlogov je ta, da bi tako za Slovenijo kot za Republiko Italijo priporočili odprtje večjega števila centrov za reintegracijo bivših odvisnikov od drog ter uvedbo olajšav za tista socialna podjetja, ki bi zaposlovala bivše odvisnike. Na ta način bi bivšim odvisnikom zagotovili pomoč pri vključevanju v izobraževalne programe ter pomoč pri usposabljanju. Obenem pa bi ozaveščali in informirali tudi javnost o nekdanjih odvisnikih. Žal nekdanji odvisniki od drog najbolj občutijo diskriminacijo in zavračanje s strani javnosti ravno v svojem domačem oziroma lokalnem okolju. Zato bi se morali tako država kot lokalna skupnost zavedati pomena in razvoja reintegracijskih centrov. Konkretno za Slovenijo bi priporočili sodelovanje same lokalne skupnosti pri nastajanju in razvijanju reintegracijskih centrov. Tako bi tudi bivši odvisnik spoznal, da je v družbo sprejet in da je sposoben sprejemati enake naloge kot ostali ter da je enakovreden z ostalimi člani v lokalni skupnosti.

LITERATURA

- Avsec, Tamara, Anita Molka, Mojca Faganelj, Saša Mlakar, Tomaž Ravnikar in Valerija Čuček Schmalzer. 2007. *Vse, kar bi morali vedeti o zaposlovanju*. Ljubljana: Založba Lisac & Lisac.
- Babič Ivaniš, Nada. 2011. *Razvoj modelov svetovanja za ranljive skupine*. Zbornik. Črnomelj: Zavod za izobraževanje in kulturo.
- Bakovnik, Nina in Tadej Beočanin. 2010. *Zaposlovanje mladih*. Ljubljana: Mladinski svet Slovenije.
- Biggeri, Mario, Enrico Testi, Giacomo Manetti, Marco Bellucci in Serena Franchi. 2014. *Social Enterprise, Social Innovation and Social Entrepreneurship in Italy: A National Report*. Firenze: PIN S.c.r.l. Servizi didattici e scientifici per l'Università di Firenze.
- Bitel, Mark. 2013. *Il ruolo di imprenditorialità sociale nel recupero o di dipendenza o di droga nello spirito: rapporto o una vista alla comunità di San Patrignano, Rimini, Italia*.
- Borzaga, Carlo in Alceste Santuari. 2003. New Trends in the Non-profit Sector in Europe: The Emergence of Social Entrepreneurship. V *The Non-profit Sector in a Changing Economy*, ur. OECD, 34-35. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.
- Borzaga, Carlo in Jacques Defourny. 2004. *The Emergence of Social Enterprise*. London: Routledge.
- Branco, Davide, Eugenio Gattolin, Francek Johannes, Giacinto Tommasini, Simona Zagorc in Stojan Zagorc. 2004. *Uvajanje socialnega podjetništva v Sloveniji: Primerjalna študija: Italija, Avstrija, Slovenija*. Ljubljana: Pospeševalni center za malo gospodarstvo.
- Bremec, Beverli. 2003. *Primerjalna analiza politik na trgu dela v Sloveniji in Italiji*. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
- Brizani, Traja. 2000. *Le ostanite – Romi gredo!* Celovec: Mohorjeva založba.
- Buić, Mirna, Armand, Faganel in Nevenka, Bandelj. 2014. *Priročnik, Kulturni management*. Koper: Kulturno izobraževalno društvo Pina.
- Bunc, Mirko, Tina Kociper in Zdenka Kovač. 2007. *Socio-ekonomska analiza ter analiza potreb po izobraževanju in usposabljanju v tretjem sektorju in družbenem podjetništvu v Sloveniji*. Gea College.
- Cafaggi Fabrizio in Paola Iamiceli. 2008. *New Frontiers in the Legal Structure and Legislation of Social Enterprises in Europe: A Comparative Analysis*. Badia Fiesolana: European University Institute, Department of Law.
- Črnak Meglič, Andreja. 2010. *Uvod k predlogu zakona o socialnem podjetništvu*. Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije.
- Dobaj, Danica. 2016. *Dileme zaposlovanja ranljivih ciljnih skupin*. Magistrsko delo, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za socialno delo.
- Drobnič, Janez. 2002. Zaposlovanje invalidov. V *Politika zaposlovanja*, ur. Ivan Svetlik, Jože Glažar in Martina Trbanc, 439. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- En-Power. 2007. Equal Second Phase – TCA 3975 – En-Power project. *Valorisation of Human Resources: From the individual complexity to the competitive organisation*. Ancona: Equal – European Social Fund.

- Flaker, Vito. 1999. Stanovanjske težave ljudi z dolgotrajnimi duševnimi stiskami in možne rešitve. V *Pravica so stanovanja*, ur. Mandič, Sara, 43-47. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Garà, Gianni. 2011. *La figura del »socio svantaggiato« nelle cooperative sociali*. Commissione Diritto societario Odcec Milano.
- Giordano, Filippo. 2016. *San Patrignano: how to inspire entrepreneurship for social change*. Milano. Università Bocconi.
- Grič, Denis in Alenka Kobolt. 2008. Pomen neformalnega učenja za mlade z manj priložnostmi. V *Učenje na odru življenja*, ur. Alenka Kobolt, 12-13. Pedagoška fakulteta
- Greif, Tatjana. 2009. *Upravljanje raznolikosti v zaposlovanju*. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.
- Hodnik, Mile in Vilma Kersnik. 2005. 8. nacionalna konferenca LAS za preprečevanje zasvojenosti: Reintegracija. Skupni regijski projekt LAS (pilotski projekt).
- Ivančič, Angelca. 1999. *Izobraževanje in priložnosti na trgu dela*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Jurančič, Luna in Monika Cerar. 2011. *»Delo na robu« Izkušnje pri razvoju Posredovalnice rabljenih predmetov*. Ljubljana: Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice.
- Kobeja, Boris. 2001. *Priročnik za pisce strokovnih besedil: znanstveni aparat*. Koper: Visoka šola za management v Kopru.
- Kolarič, Zinka, Andreja Črnak Meglič in Maja Vojnovič. 2002. *Zasebne neprofitne-volonterske organizacije v mednarodni perspektivi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kovač, Zdenka Marija. 2010. Smo po dvajsetletnem prehodu iz enega enoumja v drugo sposobni preseči obstoječi model razvoja v Sloveniji? V *Zbornik prispevkov, Strokovna tematska konferenca Socialno podjetništvo – izzivi in perspektive*, ur. Bojan Radej, Goran Milošević in Zdenka Kovač, 11-13. Murska Sobota: Pribinovina.
- Krajnc, Urška. 2011. *Stališča delodajalcev do ozdravljenih odvisnikov, njihovega izobraževanja in napredovanja*. Diplomaska naloga. Maribor: Fakulteta za organizacijske vede.
- Laissani, Vesna. 2009. *Družbena odgovornost za izobraževanja in zaposlovanje marginalnih skupin (Romski priročnik)*. Murska Sobota: Ljudska univerza Murska Sobota.
- Lovrečič, Barbara in Mercedes Lovrečič. 2015. Slovenci in alkohol V *Glasilo Zdravniške zbornice Slovenije, avgust/september 2015, številka 8-9*. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje.
- Lužar, Dušanka, Davide Branco, Julija Marošek, Matjaž Golob, Simona Zagorc, Sonja Gavez, Stojan Zagorc in Vanja Hazl. 2005. *Študija obstoječega stanja na področju socialne ekonomije v Sloveniji – s priporočili za pripravo modela uvajanja socialnega podjetništva*. Ljubljana: JAPTl.
- MacMillan, Ian. 2003. *Social Entrepreneurs: Playing the Role of Change Agents in Society*. Pennsylvania: Knowledge@Wharton.
- Mair, Johanna, Jeffrey Robinson in Kai Hockerts. 2006. *Social entrepreneurship*. Basingstoke: New York: Palgrave Macmillan.

- Mesojedec, Tadeja, Franci Bačar, Gregor Sakovič, Kristjan Strojan, Primož Šporar, Tatjana Strojan in Tjaša Valenčič. 2012. *Socialno podjetništvo*. Ljubljana: Slave.
- Može, Aleksander. 2002. *Odvisnost od alkohola: razvoj in zdravljenje*. Idrija: Bogataj.
- Ognjenović, Anita. 2012. *Marginalnost in zaposlovanje*. Diplomsko delo. Maribor: Fakulteta za organizacijske vede.
- Pavel, Igor in Polona Štefanič. 2005. *Socialno podjetje od ideje k praksi*. Ljubljana: Založba Šent - Slovensko združenje za duševno zdravje.
- Podpečan, Tjaša. 2006. *Družbena reintegracija odvisnikov in odvisnic od nedovoljenih drog v Sloveniji*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Pravilnik o spremljanju poslovanja socialnih podjetij *Uradni list RS*, št. 35/13.
- Racio 2008. *Interna raziskava za Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve glede predloga sprememb Zakona o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov*. Celje: Racio d.o.o.
- Radej, Bojan. 2010. Prednostna področja razvoja in izzivi socialne ekonomije v Pomurju. V *Zbornik prispevkov, Strokovna tematska konferenca Socialno podjetništvo – izzivi in perspektive*, ur. Bojan Radej, Goran Milošević in Zdenka Kovač, 41-46. Murska Sobota: Pribinovina.
- Resolucija o Nacionalnem programu na področju prepovedanih drog 2014-2020 (ReNPPD14-20). *Uradni list RS*, št. 25/14.
- Rupnik, Kira. 2013. *Možnost zaposlitve bivših uporabnikov drog v socialnih podjetjih*. Diplomsko naloga. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Selan, Barbara. 2010. *Individualizacija in stanovanjske skupine kot vidika socialne reintegracije oseb po pridobljeni poškodbi možganov. Strokovni prispevek 1. nacionalne konference o dolgotrajni pomoči osebam po pridobljenih možganskih poškodbah*. Ljubljana: Center Zarja.
- Slapnik, Tadej. 2010. Pojem in razvoj socialnega podjetništva. V *Zbornik prispevkov, Strokovna tematska konferenca Socialno podjetništvo – izzivi in perspektive*, ur. Bojan Radej, Goran Milošević in Zdenka Kovač, 14. Murska Sobota: Pribinovina.
- Spear, Roger in Giulia Galera. 2010. *Izboljšanje socialne vključenosti na lokalni ravni preko socialne ekonomije: Poročilo za Slovenijo*. OECD.
- Spencer, Jon, Jo Deakin, Rob Ralphs, Toby Seddon in With Julie Boyle. 2008. *Getting Problems Drug Users (Back) Into Employment: Part two*. London. The UK Drug Policy Commission.
- Sumnall, Harry in Angelina Brotherhood. 2012. *Social Reintegration and Employment: Evidence and Interventions for Drug in Treatment*. Luxembourg: Publication Office of the European Union.
- Svetlik, Ivan, Alenka Kajzer, Jože Glazer in Martina Trbanc. 2002. *Politika zaposlovanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Štrukelj, Pavla. 2004. *Tisočletne podobe nemirnih nomadov: zgodovina in kultura Romov v Sloveniji*. Ljubljana: Družina.
- Trbanc, Martina, Barbara Kobal, Liljana Rihter in Ružica Boškić. 2003. *Socialna in ekonomska vključenost ranljivih skupin v Sloveniji – možni ukrepi za dvig zaposljivosti*

- najbolj ranljivih kategorij težje zaposljivih in neaktivnih oseb*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Uredba o določitvi dejavnosti socialnega podjetništva *Uradni list RS*, št. 54/12, 45/14.
- Uredba o spremembah in dopolnitvah Uredbe o določitvi dejavnosti socialnega podjetništva *Uradni list RS*, št. 45/14.
- Vesel, Jadranka. 2010. Socialna ekonomija kot alternativa. V *Zbornik prispevkov, Strokovna tematska konferenca Socialno podjetništvo – izzivi in perspektive*, ur. Bojan Radej, Goran Milošević in Zdenka Kovač, 22-23. Murska Sobota: Pribinovina.
- Vučak, Darja. 2000. Problem zaposlovanja uživalcev nedovoljenih drog. V *Socialna in ekonomska vključenost ranljivih skupin v Sloveniji – možni ukrepi za dvig zaposljivosti najbolj ranljivih kategorij težje zaposljivih in neaktivnih oseb*, ur. Martina Trbanc, Barbara Kopal, Liljana Rihter in Ružica Boškić, 45-50. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Zakon o invalidskih organizacijah (ZInvO). *Uradni list RS*, št. 108/02, 61/06 – ZDru-1.
- Zakon o socialnem podjetništvu (ZsocP). *Uradni list RS*, št. 20/11, 90/14 – ZDU-11).
- Zakon o urejanju trga dela (ZUTD). *Uradni list RS*, št. 80/10, 40/12 – ZUJF, 21/13, 63/13, 100/13, 32/14 – ZPDZC-1 in 47/15 – ZZSDT.
- Zakon o zadrugah (ZZad). *Uradni list RS*, št. 13/92, 7/93, 13/93, 22/94, 35/96 – ORSPZZad, 31/00 – ZP-L, 41/07, 87/09, 97/09.
- Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov (ZZRZI). *Uradni list RS*, št. 63/04, 72/05, 114/06, 87/11, 96/12 – ZPIZ-2, 98/14.
- Zaviršek, Darja, Jelka Zorn in Petra Videmšek. 2002. *Inovativne metode v socialnem delu*. Ljubljana: Študentska založba.
- Zidar, Romana in Liljana Rihter. 2010. Vključevanje ranljivih skupin v programe socialnega podjetništva s perspektive socialnega dela. V *Zbornik prispevkov, Strokovna tematska konferenca Socialno podjetništvo – izzivi in perspektive*, ur. Bojan Radej, Goran Milošević in Zdenka, 66-85. Murska Sobota: Pribinovina.
- Ženevska konvencija *Uradni list RS*, št. 35/92, MP, št. 9/92, *Uradni list FLRJ*, MP, št. 7/60 in 15/67.

VIRI

- Abu-Saifan, Samer. 2012. *Social Entrepreneurship: Definition and Boundaries*. [Http://timreview.ca/article/523](http://timreview.ca/article/523) (2. 5. 2017).
- Amnesty International. *Diskriminacija*. [Http://sola.amnesty.si/kaj-je-diskriminacija.html](http://sola.amnesty.si/kaj-je-diskriminacija.html) (5. 5. 2017).
- Andragoški center Slovenije. 2011. *Program za mlade, ki zgodaj opustijo šolanje. Mladi in podjetni*. [Http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/odrasli/Gradiva_ES/ACS_Razvoj_pismenosti/RAZVOJ_PISMENOSTI_21Program.pdf](http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/odrasli/Gradiva_ES/ACS_Razvoj_pismenosti/RAZVOJ_PISMENOSTI_21Program.pdf) (15. 5. 2017).
- Barbara. 2015. *Skupnost San Patrignano – socialno podjetje iz Italije*. [Http://fsp.si/skupnost-san-patrignano-socialno-podjetje-iz-italije/](http://fsp.si/skupnost-san-patrignano-socialno-podjetje-iz-italije/) (19. 1. 2017).
- Begunec.si. *Begunci*. [Http://www.begunec.si/begunci/begunci/](http://www.begunec.si/begunci/begunci/) (10. 4. 2017).

- Bera, Sandra. 2012. *Socialno podjetništvo kot priložnost za inovativno zaposlovanje ranljivih skupin na trgu dela*. Zbornik 9. festivala raziskovanja ekonomije in managementa 29.-31. marec 2012, Koper-Celje-Škofja Loka. [Http://www.fm-kp.si/zalozba/ISBN/978-961-266-135-9/prispevki/028.pdf](http://www.fm-kp.si/zalozba/ISBN/978-961-266-135-9/prispevki/028.pdf) (15. 4. 2017).
- Bilban, Marjan. 2014. *Brezposelnost in njeni vplivi na zdravje*. [Http://www.zvd.si/media/medialibrary/2016/08/DV-1-2015_Brezposelnost.pdf](http://www.zvd.si/media/medialibrary/2016/08/DV-1-2015_Brezposelnost.pdf) (22. 4. 2017).
- Bohar, Maja. 2014. *Nove dejavnosti socialnega podjetništva*. [Http://data.si/blog/2014/06/20/nove-dejavnosti-socialnega-podjetnistva/](http://data.si/blog/2014/06/20/nove-dejavnosti-socialnega-podjetnistva/) (5. 3. 2017).
- Bosma, Niels, Penny Kew, Siri Terjesen in Thomas Schøtt. 2015. *Special Topic Report Social Entrepreneurship*. Global Entrepreneurship Monitor. [Http://www.gemconsortium.org/report](http://www.gemconsortium.org/report) (15. 2. 2017).
- British Council. 2014. *Vizija socialnega podjetništva 2020*. [Https://www.britishcouncil.si/sites/default/files/vizija_socialnega_podjetnistva_2020.pdf](https://www.britishcouncil.si/sites/default/files/vizija_socialnega_podjetnistva_2020.pdf) (8. 2. 2017).
- Carrena, Sara, Francesco Vismara, Matteo Diotalevi in Paolo Onori. 2015. *Un anno di noi. Numeri, energia, passioni. Il bilanci odi missione 2015*. [Https://www.sanpatignano.org/wp-content/uploads/2012/06/BILANCIO_Edizione_2015.pdf](https://www.sanpatignano.org/wp-content/uploads/2012/06/BILANCIO_Edizione_2015.pdf) (22. 4. 2017).
- CNVOS Center za informiranje, sodelovanje in razvoj nevladnih organizacij. 2014. *Pridobitev statusa socialnega podjetnika in kaj ta prinaša*. [Http://www.cnvos.si/article/id/6406/cid/317](http://www.cnvos.si/article/id/6406/cid/317) (19. 3. 2017).
- Copaka, Matjaž. 2010. *Odvisnost od prepovedanih drog – bolezen ali razvada?* [Http://siol.net/trendi/odvisnost-od-prepovedanih-drog-bolezen-ali-razvada-27014](http://siol.net/trendi/odvisnost-od-prepovedanih-drog-bolezen-ali-razvada-27014) (2. 5. 2017).
- Čelebič, Tanja. 2009. *Ranljive skupine na trgu dela v Sloveniji*. Nacionalno raziskovalno poročilo. [Http://www.cpi.si/files/cpi/userfiles/PovezovanjeTrgaDela/MagTanja%C4%8CelebicRanljiveSkupineNaTrguDelaVSloveniji.doc](http://www.cpi.si/files/cpi/userfiles/PovezovanjeTrgaDela/MagTanja%C4%8CelebicRanljiveSkupineNaTrguDelaVSloveniji.doc) (8. 2. 2017).
- Drev, Anadreja. 2016. *Stanje na področju prepovedanih drog v Sloveniji*. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. [Http://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/stanje_na_podrocju_prepovedanih_drog_v_sloveniji_2016.pdf](http://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/stanje_na_podrocju_prepovedanih_drog_v_sloveniji_2016.pdf) (15. 4. 2017).
- Drev, Andreja. 2015. *Report of the Drug Situation 2015 of the Republic of Slovenia*. Ljubljana: National Institute of Public Health [Http://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/nr_2015_f.pdf](http://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/nr_2015_f.pdf) (22. 3. 2017).
- EMCDDA. 2005. *Socialna reintegracija*. [Http://ar2005.emcdda.europa.eu/sl/page078-sl.html](http://ar2005.emcdda.europa.eu/sl/page078-sl.html) (29. 4. 2017).
- Eurostat. 2016. *Unemployment statistics*. [Http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics) (18. 2. 2017).
- Evropska Komisija. 2014a. *A Map of Social Enterprises and their Eco-system in Europe – Executive Summary*. [Http://www.euricse.eu/wp-content/uploads/2015/11/Executive-summary-EN.pdf](http://www.euricse.eu/wp-content/uploads/2015/11/Executive-summary-EN.pdf) (22. 4. 2017).

- Evropska Komisija. 2014b. *A Map of Social Enterprises and their Eco-system in Europ. Country Report: Italy*. [Http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=13026&langId=en](http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=13026&langId=en) (22. 4. 2017).
- Evropska komisija. 2015. *Dolgotrajna brezposelnost: Evropa sprejema ukrepe za pomoč 12 milijonom dolgotrajno brezposelnih pri iskanju ponovne zaposlitve*. [Http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:lrBnW7HF7_IJ:europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5565_sl.pdf+&cd=1&hl=sl&ct=clnk&gl=si](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:lrBnW7HF7_IJ:europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5565_sl.pdf+&cd=1&hl=sl&ct=clnk&gl=si) (19. 2. 2017).
- Evropska Komisija. 2016a. *Representation in Slovenia. Nacionalno poročilo Eurobarometer*. [Https://ec.europa.eu/slovenia/news/nacionalno-poro%C4%8Dilo-eurobarometer_en](https://ec.europa.eu/slovenia/news/nacionalno-poro%C4%8Dilo-eurobarometer_en) (10. 1. 2017).
- Evropska Komisija. 2016b. *Employment, Social Affairs & Inclusion. Social enterprises gaining ground in Europe*. [Http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=2649](http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=2649) (2. 6. 2017).
- Evropska Komisija. 2017. *Employment, Social Affairs and Inclusion. Homelessness*. [Http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1061](http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1061) (10. 5. 2017).
- Evropski center za spremljanje drog in zasvojenosti z drogami (EMCDDA). 2011. *Stanje na področju problematike drog v Evropi. Letno poročilo 2011*. [Http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/969/EMCDDA_AR2011_SL.pdf](http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/969/EMCDDA_AR2011_SL.pdf) (15. 5. 2017).
- Fundacija Vincenca Drakslerja. 2017. [Http://www.omamljen.si/](http://www.omamljen.si/) (9. 2. 2017).
- Fundacija Vincenca Drakslerja. 2017. *Letno poročilo pravne osebe zasebnega prava za leto 2016*. [Http://www.omamljen.si/files/o_fundaciji/porocila/fundacija-letno-porocilo-2016.pdf](http://www.omamljen.si/files/o_fundaciji/porocila/fundacija-letno-porocilo-2016.pdf) (28. 4. 2017).
- Grimšič, Rajko. 2013. *Ranljive skupine oseb na trgu dela*. [Http://socialna-druzba.si/novice/571_ranljive-skupine-oseb-na-trgu-dela/](http://socialna-druzba.si/novice/571_ranljive-skupine-oseb-na-trgu-dela/) (29. 4. 2017).
- Inwork. *European project*. 2014. [Http://www.inworkproject.eu/](http://www.inworkproject.eu/) (11. 4. 2017).
- Kompare, Peter. 2012. *Brezposelnost*. [Https://prezi.com/hge-eykldwws/brezposelnost/](https://prezi.com/hge-eykldwws/brezposelnost/) (1. 3. 2017).
- Košir, Damijana. 2014. *Predstavitev implementacije Zakona o socialnem podjetništvu in njegov učinek na trg dela*. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. [Http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwjQkr3F_5LUAhWGHxoKHWgiCV4QFggiMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.inovum.si%2Fsocial%2Fpublic%2Ffiles%2Fmorning-plenary%2Fdamjana_kosir_prezentacija.pptx&usq=AFQjCNH0An8hHyaazz5kRloBw7pH6_yPWw&sig2=mtXUBR7M45POJtSmg1kjkA](http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwjQkr3F_5LUAhWGHxoKHWgiCV4QFggiMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.inovum.si%2Fsocial%2Fpublic%2Ffiles%2Fmorning-plenary%2Fdamjana_kosir_prezentacija.pptx&usq=AFQjCNH0An8hHyaazz5kRloBw7pH6_yPWw&sig2=mtXUBR7M45POJtSmg1kjkA) (20. 4. 2017).
- Kovač, Zdenka. 2008. *Predlog programa za področje razvoja socialnega (družbenega) podjetništva in družbene odgovornosti podjetij*. [Http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:lkek02qe_aEJ:www.zares.si/wp-content/uploads/socialno-podjetnistvo.doc+&cd=1&hl=sl&ct=clnk&gl=si](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:lkek02qe_aEJ:www.zares.si/wp-content/uploads/socialno-podjetnistvo.doc+&cd=1&hl=sl&ct=clnk&gl=si) (15. 3. 2017).
- Krek, Milan. 2017. *Osebna komunikacija* (20. 4. 2017).
- Krinickyte, Sandra. 2017. *Socialno podjetništvo – prihodnost podjetništva?* [Http://gea-college.si/socialno-podjetnistvo-prihodnost-podjetnistva/](http://gea-college.si/socialno-podjetnistvo-prihodnost-podjetnistva/) (3.8.2017).
- Mair, Johanna in Ignasi Marti. 2006. *Social Entrepreneurship Research*. [Http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1090951605000544](http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1090951605000544) (19. 2. 2017).

- Medic8. 2017. *Guide to Drug Addiction*. <http://www.medic8.com/drug-addiction/social-effects.html> (26. 4. 2017).
- Meszaros, Andrea. 2017. *Addressing Homelessness in the European Union*. DG Employment, Social Affairs and Inclusion Unit. Http://ec.europa.eu/health/sites/health/files/social_determinants/docs/ev_20170314_co10_en.pdf (23. 4. 2017).
- Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (MDDSZ). 2000. *Program boja proti revščini in socialni izključenosti*. Http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/soc_prg_protirevscini.pdf (10. 4. 2017).
- Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (MDDSZ). 2010. *Izboljšanje socialne vključenosti na lokalni ravni preko socialne ekonomije: Poročilo za Slovenijo*. Http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/seminar_soc_podjet_oecd_porocilo.pdf (19. 2. 2017).
- Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (MDDSZ). 2011. *Strategija razvoja socialnega podjetništva za obdobje 2012-2015 osnutek*. [Http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwiO2sbt1ZLUAhVEcRQKHai8CesQFggiMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.lrf-pomurje.si%2Fscripts%2Fdownload.php%3Ffile%3D%2Fdata%2Fupload%2FStrategija_ZSocP_osnutek_16_12_2011\(1\).doc&usg=AFQjCNESXms9J6C2OVfuHve1IyzzK-lubg&sig2=nm7hmb9opIwWcmxDP9xeLg](Http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwiO2sbt1ZLUAhVEcRQKHai8CesQFggiMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.lrf-pomurje.si%2Fscripts%2Fdownload.php%3Ffile%3D%2Fdata%2Fupload%2FStrategija_ZSocP_osnutek_16_12_2011(1).doc&usg=AFQjCNESXms9J6C2OVfuHve1IyzzK-lubg&sig2=nm7hmb9opIwWcmxDP9xeLg) (8. 2. 2017).
- Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (MDDSZ). 2014. *Razvoj modela učnih delavnic v socialnih podjetjih tipa B*. Http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/zaposlovanje/Studija.pdf (12. 3. 2017).
- Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (MDDSZ) 2017. *Kaj je diskriminacija?* Http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/enake_moznosti/zagovornik/diskriminacija/ (19. 4. 2017).
- Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (MDDSZ). 2014. *Akcijski program za invalide 2014-2021*. http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwjK84KiqZfTAhXIUBQKHfk6AQUQFggYMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.mddsz.gov.si%2Ffileadmin%2Fmddsz.gov.si%2Fpageuploads%2Fdokumenti__pdf%2Fword%2Finvalidi_vzv%2FAPI_2014-2021.doc&usg=AFQjCNEs4JTbfWoEwEVYyAqFvgM-0E4dgA&sig2=t_07IpltjGEYNIwgxlnpCA (20. 4. 2017).
- Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo (MGRT). 2016. *Poročilo Evropske konfederacije delavskih in storitvenih zadrug: Spodbujanje delavskih, socialnih in storitvenih zadrug v Republiki Sloveniji*. CECOP – CICOPA Europe. <Https://skupnostobcin.si/wp-content/uploads/2016/06/poroc%CC%8Cilo-cicopa-spodbujanje-delavskih-socialnih-in-storitvenih-zadrug-v-.pdf> (25. 4. 2017).
- Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo (MGRT). 2017. *Evidenca socialnih podjetij*. Http://www.mgrt.gov.si/si/delovna_podrocja/socialno_podjetnistvo/evidenca_so_p/ (17. 4. 2017).
- Moulaert in Ailene 2005. V *SIP*. <Http://www.socialni-inovatorji.si/knjiga/socialna-ekonomija-kaj-je> (12. 3. 2017).

- Poon, Daryl. 2011. *The Emergence and Development of Social Enterprise Sectors*. [Http://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1010&context=sire](http://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1010&context=sire) (5.9.2017).
- Poslovni načrt za leto 2017 Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje. 2017. [Https://www.ess.gov.si/_files/9517/Poslovni_nacrt_ZRSZ_2017.pdf](https://www.ess.gov.si/_files/9517/Poslovni_nacrt_ZRSZ_2017.pdf) (29. 4. 2017).
- Projekt človek. *TS – 2. faza klasičnega programa*. 2017. [Http://www.projektclovek.si/vec-o-programih.asp?stran=Programi&podstran=TS%20-%202.%20faza%20klasi%C4%8Dnega%20programa](http://www.projektclovek.si/vec-o-programih.asp?stran=Programi&podstran=TS%20-%202.%20faza%20klasi%C4%8Dnega%20programa) (15. 4. 2017).
- Psihiatrična bolnišnica Idrija. 2017. *Odvisnost od alkohola*. [Http://www.pb-idrija.si/zdravljenje-in-pomoc/katere-bolezni-zdravimo/odvisnost-od-alkohola](http://www.pb-idrija.si/zdravljenje-in-pomoc/katere-bolezni-zdravimo/odvisnost-od-alkohola) (15. 3. 2017).
- Rihter, Liljana in Ružica Boškić. 2005. *Možni ukrepi za dvig zaposljivosti – primer brezdomcev in oseb, zasvojenih z nedovoljenimi drogami*. [Http://dk.fdv.uni-lj.si/db/pdfs/tip20051_Rihter_Boskic.pdf](http://dk.fdv.uni-lj.si/db/pdfs/tip20051_Rihter_Boskic.pdf) (12. 3. 2017).
- RTV4. Med štirimi stenami. *Kakšen je uspeh reintegracijskih programov za odvisnike?* 2014. [Http://4d.rtvlo.si!/arhiv/med-stirimi-stenami/174275259](http://4d.rtvlo.si!/arhiv/med-stirimi-stenami/174275259) (18. 3. 2017).
- Rupert, Jerca in Tanja, Vilič Klenovšek. 2010. *Značilnosti izbranih ranljivih skupin odraslih in svetovalno delo za izobraževanje odraslih*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije. [Http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/odrasli/Gradiva_ES/ACS_Izobrazevanje/ACSIzobrazevanje_22Znacilnosti.pdf](http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/odrasli/Gradiva_ES/ACS_Izobrazevanje/ACSIzobrazevanje_22Znacilnosti.pdf) (25. 4. 2017).
- San Patrignano. 2016. *Codice etico e sistema disciplinare*. [Https://www.sanpatrignano.org/wp-content/uploads/codice-etico-16.pdf](https://www.sanpatrignano.org/wp-content/uploads/codice-etico-16.pdf) (3. 5. 2017).
- San Patrignano. 2017. [Https://www.sanpatrignano.org/](https://www.sanpatrignano.org/) (9. 2. 2017).
- San Patrignano. 2017. *Il metodo di recupero*. [Https://www.sanpatrignano.org/la-comunita/il-metodo-di-recupero/](https://www.sanpatrignano.org/la-comunita/il-metodo-di-recupero/) (12. 4. 2017).
- Saša. 2009. *Nikad heroin*. [Http://www.nikad-heroin.com/index.php/resocijalizacija-zavisnika/trazenje-posla-bivsi-narkomani](http://www.nikad-heroin.com/index.php/resocijalizacija-zavisnika/trazenje-posla-bivsi-narkomani) (15. 4. 2017).
- Slovar slovenskega knjižnega jezika*. 2017. [Http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=ge=begunec](http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=ge=begunec) (15. 4. 2017).
- Slovensko združenje za duševno zdravje (ŠENT). 2014. *Razvoj modela učnih delavnic v socialnih podjetjih tipa B*. [Http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/zaposlovanje/Studija.pdf](http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/zaposlovanje/Studija.pdf) (11. 4. 2017).
- Trbanc, Martina, Andreja, Črnak-Meglič, Barbara Kopal Tomc, Nadja Kovač, Polona Dremelj, Simona Smolej in Tamara Narat. 2015. *Socialni položaj v Sloveniji 2013-2014, končno poročilo (dopolnjena verzija)*. Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo. [Https://www.irssv.si/upload2/Koncno%20porocilo%20\(dopolnjeno-februar15\).pdf](https://www.irssv.si/upload2/Koncno%20porocilo%20(dopolnjeno-februar15).pdf) (13. 3. 2017).
- Venturi Paolo in Flaviano Zandonai. 2012. *L'impresa sociale in Italia*. Rapporto Iris Network [Http://www.irisnetwork.it/wp-content/uploads/2010/04/exsum_reportiris_socent_1.pdf](http://www.irisnetwork.it/wp-content/uploads/2010/04/exsum_reportiris_socent_1.pdf)
- Verster, Anette in Solberg Ulrik. 2003. *Social reintegration in the European Union and Norway*. Lisbon: European Monitoring Centre For Drugs And Drug Addiction. [Http://www.emcdda.europa.eu/attachements.cfm/att_2156_EN_social_reintegration_eu.pdf](http://www.emcdda.europa.eu/attachements.cfm/att_2156_EN_social_reintegration_eu.pdf) (1. 4. 2017).

Vlada Republike Slovenije. 2014. Pregled aktivnosti državnih organov, organov samoupravnih lokalnih skupnosti, Sveta romske skupnosti Republike Slovenije in drugih za izboljšanje položaja romske skupnosti v Sloveniji V *Tretje poročilo Vlade Republike Slovenije o položaju romske skupnosti v Sloveniji – Poročilo o izvajanju Zakona o skupnosti v Republiki Sloveniji (Uradni list RS, št. 33/2007) in Nacionalnega programa ukrepov za Rome Vlade Republike Slovenije za obdobje 2010-2015.*

[Http://www.un.gov.si/fileadmin/un.gov.si/pageuploads/Priloga1_pregled_06112014.pdf](http://www.un.gov.si/fileadmin/un.gov.si/pageuploads/Priloga1_pregled_06112014.pdf)

Zadružna zveza Slovenije. 2006. [Http://www.zadruzna-zveza.si/index.php?option=com_content&task=view&id=3&Itemid=4](http://www.zadruzna-zveza.si/index.php?option=com_content&task=view&id=3&Itemid=4) (18. 4. 2017).

Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (ZRSZ). 2017a. *Poslovni načrt za leto 2017 Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje.*

[Https://www.ess.gov.si/_files/9517/Poslovni_nacrt_ZRSZ_2017.pdf](https://www.ess.gov.si/_files/9517/Poslovni_nacrt_ZRSZ_2017.pdf) (12. 5. 2017).

Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (ZRSZ). 2017b. *Registrirana brezposelnost.*

[Https://www.ess.gov.si/trg_dela/trg_dela_v_stevilkah/registrirana_brezposelnost](https://www.ess.gov.si/trg_dela/trg_dela_v_stevilkah/registrirana_brezposelnost) (15. 4. 2017).

Zavod za zaposlovanje (ZRSZ). 2015. *Mladi in trg dela.*

[Https://www.ess.gov.si/_files/7755/Analiza_Mladi_in_trg_dela_2015.pdf](https://www.ess.gov.si/_files/7755/Analiza_Mladi_in_trg_dela_2015.pdf) (29. 4. 2017).

Žižek Šarotar, Simona in Živa, Veingel Čič. 2015. *Ravnanje s starejšimi pri delu.*

[Http://www.osha.mdds.gov.si/resources/files/AROTAR_VEINGERL_2dan_Ravnanje_s_starejsimi_pri_delu.pdf](http://www.osha.mdds.gov.si/resources/files/AROTAR_VEINGERL_2dan_Ravnanje_s_starejsimi_pri_delu.pdf) (4. 5. 2017).

PRILOGE

Priloga 1 Vprašalnik

Vprašalnik

1. Osnovni podatki o podjetju:

Ime podjetja?

Kdaj je bilo podjetje ustanovljeno in kdo ga je ustanovil?

Kolikšno je trenutno število zaposlenih v podjetju in kakšna je struktura zaposlenih (bivši odvisniki od drog, invalidi, ostali)?

Katera je glavna dejavnost podjetja?

2. Na kakšen način izvajate program reintegracije?

3. Zakaj ste se odločili za zaposlovanje oziroma za ustanovitev socialnega podjetja z bivšimi odvisniki od drog? Ali ste se pred tem s kom posvetovali? Imate kakšnega psihologa, ki vam je v oporo pri delu z odvisniki?

4. Kakšne so možnosti zaposlovanja bivših odvisnikov od drog v vašem socialnem podjetju? Koliko bivših odvisnikov od drog imate zaposlenih pri vas in kako dolgo običajno ostanejo?

5. Katere so bistvene ovire oziroma s katerimi težavami se sooča socialno podjetje pri zaposlovanju bivših odvisnikov od drog?

6. Katere življenjske izkušnje oziroma težave imajo ljudje, ki so vključeni v reintegracijske programe v socialni podjetjih?

7. Katere so močne in šibke točke socialnega podjetništva s perspektive ljudi, ki jih zaposlujete? Kaj po vašem mnenju ljudem pomeni zaposlitev v socialnem podjetju?

8. Katere ukrepe bi morala po vašem mnenju država sprejeti, da bi zmanjšala brezposelnost bivših odvisnikov od drog?